

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

**ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ «Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ LOGISTICS (ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ)
ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ»**

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ: ΠΑΛΑΙΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΗΤΡΩΟΥ : 1209 Μ 021

Επιβλέπων Καθηγητής : **Κ. Κολιόπουλος**

Αθήνα
1 Μαΐου 2011

Περιεχόμενα

Εισαγωγή

1. Η οικονομία ως παράγοντας ισχύος.....3
2. Οι ορισμοί και η σημασία τους.....5

Κεφάλαιο 1: Βασικές έννοιες

1. Η στρατηγική.....6
2. Η διεύρυνση των ορίων.....6
3. Η σημασία της οριοθέτησης επιπέδων της στρατηγικής ανάλυσης.....9
4. Τα επίπεδα της στρατηγικής.....9
5. Οι διαστάσεις της υψηλής στρατηγικής.....13
6. Τα κριτήρια αξιολόγησης.....13

Κεφάλαιο 2: Logistics-Οικονομία-Πόλεμος

1. Η σημασία της οικονομικής διάστασης της υψηλής στρατηγικής.....15
2. Τα logistics ως παράμετρος της οικονομικής διάστασης της υψηλής στρατηγικής.....15
3. Civilian-Commercial Logistics.....16
4. Military Logistics.....17
5. Τα επίπεδα των logistics στον πόλεμο.....18
6. Οι λειτουργίες των logistics σε επίπεδο υψηλής στρατηγικής.....21
7. Η διττή φύση και το εύρος του ορισμού.....22
8. Ορισμός των στρατιωτικών logistics.....24
9. Η αυξανόμενη σημασία των διαδικασιών εφοδιασμού ως συνάρτηση των αλλαγών στο διεθνές σύστημα.....25

Κεφάλαιο 3: Ιστορικό Υπόβαθρο

1. Η ιστορία των logistics στον πόλεμο.....27

Κεφάλαιο 4: Θεωρητικοί του πολέμου-Οικονομία-Logistics

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις.....33
2. Σουν Τζου και «η τέχνη της οικονομίας» στον πόλεμο.....33
3. Η λύση στο πρόβλημα του κόστους των logistics και της απώλειας πόρων.....38
4. Ο Χάνσον και ο «οικονομικός» δυτικός τρόπος πολέμου.....38
5. Η εξέλιξη ενός οικονομικού τρόπου πολέμου.....39
6. Τα περιορισμένα έξοδα εκπαίδευσης και συντήρησης.....40
7. Η τροφοδοσία των στρατευμάτων.....41
8. Η οικονομική φιλοσοφία του πολέμου στην κλασική Ελλάδα.....42
9. Clausewitz on...logistics: Μία αιρετική άποψη.....43
10. Η παράδοση λογική των αμυντικών δαπανών.....44

Κεφάλαιο 5: Η αμυντική βιομηχανία

1. Ο ρόλος της αμυντικής βιομηχανίας στην μείωση του κόστους προμηθειών:
Η περίπτωση της Ελλάδας.....47

Κεφάλαιο 6: Τα logistics στην πράξη

1. (Industrial Military Logistics) Βασιλικό Ναυτικό Αγγλίας (1914-1918) και Πόλεμος Φώκλαντς.....53
2. Ο ρόλος των logistics κατά την εκστρατεία του Μεγάλου Αλεξάνδρου.....61
3. Μετακινώντας μία ολόκληρη πόλη: Ο ρόλος των logistics στον Πόλεμο του Κόλπου (1990).....65

Κεφάλαιο 7: Άνθρωπος και Τεχνολογία

1. Ανθρώπινο δυναμικό-Ηγεσία-Logistics.....71
2. Τεχνολογία και ιδιωτικοποίηση του πολέμου.....74

Συμπεράσματα.....76

Βιβλιογραφία.....78

Εισαγωγή

«Η πρώτη και βασική προϋπόθεση για να καταφέρει ένας στρατός να αντιμετωπίσει την πίεση της μάχης είναι τα επαρκή αποθέματα. Στην πραγματικότητα η μάχη δίνεται και κρίνεται από τους φροντιστές, προτού καν πέσει ο πρώτος πυροβολισμός.» Ε. Ρόμελ-Γερμανός Στρατηγός του Β' Παγκοσμίου Πολέμου με το προσωνύμιο «Αλεπού της Ερήμου»

1. Η οικονομία ως παράγοντας ισχύος

Η ρευστότητα είναι ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά του διεθνούς συστήματος. Σε συνδυασμό μάλιστα με την στενότητα των πόρων, είτε υλικών είτε άυλων, αναγκάζει τις χώρες σε ένα συνεχή ανταγωνισμό για προώθηση των συμφερόντων τους. Το διεθνές σύστημα χαρακτηρίζεται από την άναρχη δομή του, γεγονός που σημαίνει ότι σε αντίθεση με τα έθνη κράτη, όπου ο εκάστοτε κεντρικός φορέας εξουσίας εξασφαλίζει την τάξη, στην κοινωνία των κρατών δεν υφίσταται αντίστοιχος θεσμικός φορέας εξουσίας. Η ισχύς είναι ο παράγοντας που διαφοροποιεί και ταξινομεί τα κράτη. Η ισχύς ενός κράτους μπορεί να εκφραστεί ως μία συνάρτηση του τύπου¹ $I=F(X_1, X_2, \dots, X_N)$ όπου I είναι η ισχύς, X_1, X_2, \dots, X_N , είναι οι συντελεστές της ισχύος και F είναι η συγκεκριμένη συνάρτηση μέσω της οποίας οι συντελεστές της ισχύος (εισροές), μετατρέπονται στο επιθυμητό αποτέλεσμα, την ισχύ (εκροή). Ως συντελεστές της ισχύος θα μπορούσαμε να χρησιμοποιήσουμε ορισμένα κύρια χαρακτηριστικά του κράτους, όπως το ΑΕΠ, το κ. κ ΑΕΠ, τον πληθυσμό Π , τον φυσικό πλούτο N , την τεχνολογία T , την στρατιωτική δύναμη M , τις συμμαχίες Σ , την γεωγραφική έκταση G , την ποιότητα της ηγεσίας H , άλλους εξωτερικούς παράγοντες όπως το ηθικό και την συνοχή $E\Sigma$, εξωτερικούς παράγοντες και περιβάλλον $E\Xi$, άλλους παράγοντες όπως ιδεολογική και πολιτισμική επιρροή A . Καταλήγουμε σε μία μαθηματικοποιημένη παράσταση της ισχύος όπως φαίνεται παρακάτω : $I=F(AΕΠ, κκ ΑΕΠ, \Pi, N, T, M, \Sigma, G, H, E\Sigma, E\Xi, A)$.²

Παρατηρώντας την συνάρτηση της ισχύος, η οποία όπως τονίστηκε καθορίζει τη θέση της χώρας στην διεθνή ιεραρχία, διαπιστώνουμε ότι αρκετοί από τους

¹ Χ. Γ. Κόλλιας, *Ελλάδα-Τουρκία Άμυνα, Οικονομία και Εθνική Στρατηγική* (Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, 2001), σελ.31

² Σχετικά με την εξίσωση ισχύος βλ. Α. Νταβούτογλου, *Το στρατηγικό βάθος. Η διεθνής θέση της Τουρκίας* (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2010), σελ. 48

συντελεστές της αφορούν και επηρεάζουν, είτε άμεσα είτε έμμεσα, την οικονομία και την άμυνα. Πράγματι, η άμυνα και η οικονομία αποτελούν το σκληρό υπόβαθρο πάνω στο οποίο εδράζεται η εθνική στρατηγική. Πρόκειται για μία σχέση αμφίδρομη. Η οικονομία εξαρτάται από την άμυνα αλλά και η άμυνα εξαρτάται από την οικονομία.³ Χωρίς ισχυρή οικονομία μειώνεται η ικανότητα μίας χώρας να εξοπλιστεί αμυντικά, και χωρίς ισχυρή άμυνα αποδυναμώνεται η δυνατότητα της να εξασφαλίσει ένα ασφαλές περιβάλλον για οικονομική ανάπτυξη και ευημερία των πολιτών.

Στην παρούσα μελέτη θα εστιάσουμε την προσοχή μας στην οικονομική διάσταση της άμυνας και ειδικότερα στην παράμετρο logistics. Θα ήταν αρκετά νωρίς να προβούμε σε έναν ορισμό της έννοιας logistics. Αυτό όμως που μπορούμε να καταγράψουμε είναι ότι η συγκεκριμένη διάσταση διαδραματίζει ένα σημαντικότατο ρόλο στην διαμόρφωση όχι μόνο της μαχητικής ικανότητας των ενόπλων δυνάμεων αλλά όντας και η κατεξοχήν οικονομική διάσταση μέσα στις ένοπλες δυνάμεις, καθορίζει σε μεγάλο βαθμό πολλά στοιχεία κόστους των αμυντικών δαπανών ενός κράτους. Ειδικότερα σήμερα, σε μία περίοδο που ο οικονομικός παράγοντας της υψηλής στρατηγικής και της ισχύος κάθε χώρας έχει αποκτήσει ιδιαίτερη σημασία, ο ρόλος των logistics για κάθε στράτευμα έχει γίνει ακόμη σημαντικότερος. Η διεύρυνση του ρόλου των ενόπλων δυνάμεων οι οποίες πλέον δεν περιορίζονται στην διαφύλαξη των συνόρων της χώρας αλλά επεκτείνουν την δράση τους σε διεθνές επίπεδο μέσα από την συμμετοχή σε διεθνείς αποστολές του ΝΑΤΟ και της ΕΕ, έχει κάνει αισθητή όσο ποτέ την ανάγκη για απόκτηση οπλικών συστημάτων τα οποία θα χαρακτηρίζονται όχι μόνο από το χαμηλό κόστος απόκτησης αλλά κυρίως από το χαμηλό κόστος υλικής υποστήριξης και συντήρησης. Η Ελλάδα ως μέλος του ΝΑΤΟ δεν θα μπορούσε να αποτελέσει εξαίρεση στον διευρυμένο ρόλο των ενόπλων δυνάμεων παγκοσμίως. Αυτό το γεγονός σε συνδυασμό με την πρόσφατη οικονομική κρίση έχει κάνει ακόμα μεγαλύτερη την ανάγκη για διαμόρφωση ενός ολοκληρωμένου σχεδιασμού σχετικά με την απόκτηση νέων οπλικών συστημάτων, τον εφοδιασμό σε υλικά και γενικότερα την ανάπτυξη ενός συστήματος logistics που θα είναι σε θέση να υποστηρίξει με χαμηλό κόστος τις σύγχρονες απαιτήσεις των ενόπλων δυνάμεων. Σκοπός της παρούσης μελέτης δεν είναι να προτείνει τεχνικά ένα μοντέλο logistics αλλά να δείξει την σημασία που έχουν τα logistics και κατ'

³ Π. Παλαιός, *Ελλάδα-Τουρκία: Ο ρόλος της άμυνας και της οικονομίας* (Θεσ/νίκη, ΑΠΘ: εισήγηση στο μάθημα Οικονομική Συστημάτων, επιβλέπων: Θ. Οικονόμου ,επίκουρος καθηγητής, 2007)

επέκταση η οικονομία για τις ένοπλες δυνάμεις μέσα από μια στρατηγικά προσανατολισμένη προσέγγιση.

2. Οι ορισμοί και η σημασία τους

Πριν προχωρήσουμε στην μελέτη είναι απαραίτητο να ορισθούν οι σημαντικότερες έννοιες που θα χρησιμοποιηθούν μεταγενέστερα ως εργαλεία ανάλυσης. Η χρησιμότητα της αποσαφήνισης των ορισμών είναι μεγάλη ιδιαίτερα στην περίπτωση που μία έννοια έχει πολύπλοκο περιεχόμενο. Κάθε φορά που ορίζουμε μία έννοια ουσιαστικά την ίδια στιγμή δημιουργούμε και ένα νέο διαχωρισμό.⁴ Ο διαχωρισμός αυτός αφορά τα στοιχεία της έννοιας που αυτή περιλαμβάνει και τα στοιχεία που δεν περιλαμβάνει. Πρόκειται δηλαδή για δημιουργία ενός συνόρου ανάμεσα σε δύο λογικούς χώρους, στον χώρο που η έννοια ισχύει και σε εκείνον που δεν ισχύει.⁵ Βέβαια, αυτός ο διαχωρισμός θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως δημιουργικός καθώς και οι λέξεις «διαχωρισμός» και «σύνορο» έχουν συχνά αρνητική χροιά, όμως κατά την συγγραφή μίας μελέτης δεν είναι δυνατόν να παραλειφθούν. Ο αόριστος χαρακτήρας μίας έννοιας σε καμία περίπτωση δεν συνεπάγεται ότι είναι ακατάλληλη για επιστημονική επεξεργασία και περιγραφή. Σημαίνει όμως ότι απαραίτητη προϋπόθεση για να χρησιμοποιηθεί είναι να υποστεί την διαδικασία της αποσαφήνισης των εννοιών (explications of concepts, Begriffsexplikation).⁶ Μέσω αυτής της διαδικασίας εξασφαλίζεται μία καθορισμένη γλώσσα επικοινωνίας ανάμεσα στον γράφοντα και τον αναγνώστη και παράλληλα μειώνεται ο κίνδυνος παρερμηνειών που θα αλλοιώσουν το περιεχόμενο μίας ιδέας. Για την αποφυγή τέτοιων καταστάσεων είναι σημαντικό ο αναγνώστης να ανατρέχει κάθε φορά που συναντά ορισμένες έννοιες στους αντίστοιχους ορισμούς. Το ίδιο φυσικά ισχύει και για την παρούσα μελέτη. Πριν την αναφορά σε μία έννοια θα επιχειρούμε πάντοτε να δώσουμε έναν σαφή και περιεκτικό ορισμό ώστε να είναι ανά πάσα στιγμή εφικτό να προστρέχουμε σε αυτόν όταν αντιμετωπίζουμε προβλήματα κατανόησης. Ειδικότερα στην στρατηγική ανάλυση φαινομένων η ύπαρξη διαφορετικών επιπέδων αναφοράς καθιστά την ορθή απόδοση των ορισμών κάτι περισσότερο από καίρια.

⁴ Τριαντάφυλλος Ελ. Ράφτης, *Εισαγωγή στην θεωρία της επιστήμης* (Θεσσαλονίκη, 2004) τόμος Β', σελ.356

⁵ ο. π. σελίδα 356

⁶ ο. π. σελίδα 353

Κεφάλαιο 1: Βασικές Έννοιες

1. Στρατηγική

Η στρατηγική είναι μία έννοια άμεσα συνδεδεμένη με τις λέξεις μέσα, σκοπός και αντίπαλος. Είναι μία σύνθεση τριών συστατικών. Η ένωση τους μας δίνει τον πλέον αποδεκτό, σήμερα, ορισμό της στρατηγικής που είναι η χρήση όλων των διαθέσιμων μέσων προκειμένου να επιτευχθεί ένας σκοπός έναντι ενός αντιπάλου. Σε αυτή την προσέγγιση συμφωνεί και ο Κ. Κολιόπουλος ο οποίος αναφέρει ότι «στρατηγική είναι η σύζευξη μέσων και σκοπών υπό το πρίσμα πραγματικής ή ενδεχόμενης σύγκρουσης».⁷ Άρα λοιπόν η εφαρμογή της απαιτεί την αλληλεπίδραση ενός δρώντα με τουλάχιστον ένα ακόμα. Μάλιστα η σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα σε αυτούς τους δρώντες θα πρέπει να είναι συγκρουσιακή ή έστω ανταγωνιστική. Η στρατηγική δεν βρίσκεται στο κενό.⁸ Σε αντίθετη περίπτωση δεν μπορεί να γίνεται λόγος για στρατηγική. Η ύπαρξη αυτών των ανταγωνιστικών σχέσεων αναγκάζει τους δρώντες που μετέχουν σε αυτή την σχέση να λαμβάνουν υπόψη τις κινήσεις του αντιπάλου κατά την διαδικασία διαμόρφωσης των δικών τους αποφάσεων. Οι κινήσεις του ενός καθορίζονται από τις κινήσεις του άλλου με βάση το παρελθόν ή από την προσδοκία που έχουν διαμορφώσει οι δρώντες για τις μελλοντικές κινήσεις των άλλων. Ουσιαστικά πρόκειται για μία διαδικασία εκμάθησης (*lessons learned* ή *learning by doing*) κατά την οποία η αξιοπιστία των δρώντων διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην επιτυχία ή όχι της εφαρμοζόμενης στρατηγικής.

2. Η διεύρυνση των ορίων

Ο ορισμός της έχει περάσει με τα χρόνια μέσα από μία εξελικτική διαδικασία που σταδιακά έφτασε στον σημερινό τον οποίο καταγράψαμε πιο πάνω. Όπως μας πληροφορούν οι Α. Γ. Πλατιάς και Κ. Κολιόπουλος στο έργο τους *Thucydides on Strategy* η έννοια αρχικά σήμαινε το σύνολο των στρατιωτικών κινήσεων εκτός της ακτίνας δράσης των κανονίων του αντιπάλου ή εκτός της οπτικής τους ακτίνας, ορισμός που δόθηκε από τον θεωρητικό Heinrich Dietrich von Bolow στις αρχές του

⁷ Κ. Κολιόπουλος, *Η Στρατηγική Σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα* (Εκδόσεις: Ποιότητα, 2008) σελ 44.

⁸ Α. Γ. Πλατιάς, Κ. Κολιόπουλος, *Thucydides on Strategy. Athenian and Spartan Grand Strategies in the Peloponnesian War and their Relevance Today* (Αθήνα: Εκδόσεις Eurasia Publications, 2006) σελ.18.

19^{ου} αιώνα.⁹ Επίσης σήμαινε και την τέχνη να διεξαγάγεις πόλεμο πάνω στον χάρτη, ορισμός που όπως μας πληροφορούν πάλι οι δύο συγγραφείς δόθηκε από τον Ελβετό στρατηγό Antoine Henry de Jomini στο έργο του *Summary of the Art of War*.¹⁰

Κάθε έννοια των επιστημών συνήθως δεν παραμένει σταθερή αλλά αλλάζει σταδιακά ανάλογα με τις νέες εξελίξεις. Ο χώρος των κοινωνικών επιστημών δεν θα μπορούσε να αποτελέσει εξαίρεση. Ιδιαίτερα σε αυτόν τον χώρο οι εκάστοτε ορισμοί ακολουθούν τις κοινωνικές εξελίξεις και μεταβάλλουν ή διατηρούν σταθερό το εννοιολογικό τους περιεχόμενο ανάλογα με τον ρυθμό μεταβολής των ήδη υπάρχοντων ή εμφάνισης νέων κοινωνικών φαινομένων. Το ίδιο ακριβώς συμβαίνει και στην περίπτωση της στρατηγικής. Παρατηρούμε λοιπόν μία εξελικτική διαδικασία στο πως γίνεται διαχρονικά αντιληπτή. Εάν μάλιστα συγκρίνουμε τους δύο παραπάνω ορισμούς των Dietrich von Bolow και του Antoine Henry de Jomini με τον ορισμό των Κολιόπουλου και του Πλατιά που υιοθετήσαμε και εμείς θα διαπιστώσουμε μία ξεκάθαρη διεύρυνση των ορίων της. Η αρχική σημασία της ήταν σχετικά περιορισμένη στο πλαίσιο που όριζαν οι στρατιωτικές επιχειρήσεις σε περίοδο πολέμου. Αυτό μαρτυρεί η αντίληψη της ως στρατιωτικές κινήσεις εκτός της ακτίνας βολής των αντίπαλων κανονιών ή ακόμα και ως τέχνης να διεξαγάγεις τον πόλεμο πάνω στον χάρτη. Αντίθετα η αντίληψη της στρατηγικής ως «σύζευξης μέσων και σκοπών» ή ως χρήσης των διαθέσιμων μέσων για επίτευξη ενός σκοπού έναντι ενός αντιπάλου σημαίνει ότι η στρατηγική έχει αρκετά μεγαλύτερο εύρος από αυτό που αρχικά είχε καθιερωθεί να σημαίνει. Δύο ακόμη ορισμοί που δείχνουν αυτή την πορεία εξέλιξης και διεύρυνσης μνημονεύονται και πάλι από τους Α. Γ. Πλατιά και Κ. Κολιόπουλο.¹¹ Έτσι ο Liddell Hart ορίζει την στρατηγική ως την τέχνη της διανομής και εφαρμογής στρατιωτικών μέσων για την εκπλήρωση πολιτικών σκοπών (the art of distributing and applying military means to fulfill the ends of policy), ορισμός που πλησιάζει την γνωστή αντίληψη του Κλαούσεβιτς¹² ότι ο πόλεμος είναι η συνέχιση της πολιτικής με άλλα μέσα αλλά παραμένει προσανατολισμένος στην χρήση στρατιωτικών μέσων παρά το ότι εισάγει την έννοια του πολιτικού σκοπού, ενώ ο Andre Beaufre την ορίζει ως την τέχνη της διαλεκτικής χρήσης δύναμης ανάμεσα σε δύο αντίθετες θελήσεις με σκοπό την επίλυση της διαφωνίας τους (the art

⁹ Α. Γ. Πλατιάς, Κ. Κολιόπουλος, *Thucydides on Strategy. Athenian and Spartan Grand Strategies in the Peloponnesian War and their Relevance Today* σελ.17

¹⁰ ο.π. σελίδα 17

¹¹ ο.π. σελίδα 18

¹² Carl Von Clausewitz, (μτφ Michael Howard και Peter Paret). *On War* (Εκδόσεις Oxford University Press, 2007)

of the dialectic of two opposing wills using force to resolve their dispute). Ο τελευταίος ορισμός αφήνει ανοικτή την χρήση και άλλων μέσων πέρα από τα αμιγώς στρατιωτικά προκειμένου να επιτευχθεί ο τελικός σκοπός.

Πρωτοπόρος στην αντίληψη της στρατηγικής ως ευρύτερης έννοιας των πολεμικών επιχειρήσεων είναι ο Θουκυδίδης. Το έργο του για τον Πελοποννησιακό Πόλεμο είναι η πρώτη λεπτομερής παρουσίαση μίας θεωρίας υψηλής στρατηγικής, δηλαδή μίας θεωρίας του πώς τα κράτη πετυχαίνουν την ασφάλεια τους. Η θεωρία του Θουκυδίδη λαμβάνει υπόψη οικονομικούς, διπλωματικούς, στρατιωτικούς, τεχνολογικούς, δημογραφικούς και ψυχολογικούς παράγοντες αποδεικνύοντας το πόσο εξελιγμένη και πρωτοπόρα ήταν η επιστημονική του προσέγγιση.¹³

Η αντίληψη περί εξέλιξης της έννοιας της στρατηγικής φαίνεται πως επιβεβαιώνεται και από τον Χ. Παπασωτηρίου ο οποίος αναφέρει ότι «η παραδοσιακή στρατηγική ανάλυση επικεντρωνόταν στο καθαρά συγκρουσιακό στοιχείο της διεθνούς πολιτικής» και συνεχίζοντας προσθέτει ότι «η στρατηγική ανάλυση στο επίπεδο της υψηλής στρατηγικής διευρύνει το γνωστικό της αντικείμενο επεκτεινόμενη στις μακροσκοπικές υψηλές στρατηγικές των κρατών τόσο σε περιόδους ειρήνης όσο και σε περιόδους πολέμου».¹⁴ Άρα λοιπόν μπορούμε να μιλάμε για μία διεύρυνση τόσο των μέσων όσο και των περιόδων που εφαρμόζεται η στρατηγική ανάλυση. Αυτό σε καμία περίπτωση δεν σημαίνει βέβαια ότι παλαιότερα οι πολιτικοί και στρατιωτικοί ηγέτες δεν λάμβαναν υπόψη τα μη στρατιωτικά δεδομένα κατά την διαμόρφωση της πολιτικής τους ή ότι οι σχεδιασμοί τους αφορούσαν μόνο περιόδους πολέμου. Αυτό που ισχυριζόμαστε όμως είναι ότι αν μελετήσει κανείς τους ορισμούς περί στρατηγικής θα διαπιστώσει μία τάση για όλο και μεγαλύτερη συστηματοποίηση και λεπτομέρεια στη χρήση των εκάστοτε όρων. Το γεγονός αυτό οδήγησε όχι μόνο σε καλύτερη κατανόηση του αντικειμένου αλλά και σε μία σαφή διεύρυνση του περιεχομένου της σε σχέση με την παραδοσιακή, καθαρά στρατιωτική, αντίληψη. Σήμερα για παράδειγμα η οικονομία διαδραματίζει ένα όλο και μεγαλύτερο ρόλο ως μέσο της υψηλής στρατηγικής των κρατών. Κατά την στρατηγική ανάλυση των φαινομένων το στρατιωτικό κομμάτι είναι πλέον σαφώς διαχωρισμένο από τα υπόλοιπα, ενώ η εφαρμογή της δεν αφορά μόνο εμπόλεμες καταστάσεις (υψηλή μακροστρατηγική). Σημαντικό ρόλο στην νέα προσέγγιση

¹³ Α. Γ. Πλατιάς, Κ. Κολιόπουλος, *Thucydides on Strategy. Athenian and Spartan Grand Strategies in the Peloponnesian War and their Relevance Today*

¹⁴ Χ. Παπασωτηρίου, *Βυζαντινή υψηλή στρατηγική, 6^{ος}-11^{ος} αιώνας* (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2007) σελ 14-15

διαδραμάτισαν διάφοροι παράγοντες όπως η βιομηχανική επανάσταση, η ανάπτυξη της τεχνολογίας, η αλλαγή του τρόπου πολέμου και οι συνεπαγόμενες κοινωνικές αλλαγές. Έτσι ήταν ουσιαστικά η ίδια η εξέλιξη της κοινωνικής ζωής που έβαλε δυναμικά στο τραπέζι την σημασία και άλλων μέσων στρατηγικής πέρα των παραδοσιακών. Από την πλευρά της επιστήμης η απάντηση στις νέες προκλήσεις δόθηκε με ταξινόμηση της στρατηγικής ανάλυσης και σκέψης σε επίπεδα, γεγονός που έθεσε νέα δεδομένα στην μελέτη όχι μόνο των σύγχρονων αλλά και παλαιότερων φαινομένων.

3. Η σημασία της οριοθέτησης επιπέδων της στρατηγικής ανάλυσης

Η στρατηγική ανάλυση των φαινομένων απαιτεί όπως είδαμε και πιο πάνω την όσο το δυνατόν συστηματικότερη και σαφέστερη αποτύπωση των επί μέρους πτυχών τους. Η ανάγκη για δημιουργία και χρήση εκείνων των εργαλείων που θα βοηθήσουν προς αυτή την κατεύθυνση είναι επιτακτική. Οι εξελίξεις σε μία ένοπλη σύγκρουση αλλά και γενικότερα σε διεθνές επίπεδο είναι τόσο χαοτικές και πολυδιάστατες που το έργο του στρατηγικού αναλυτή γίνεται πολύ δύσκολο. Προκειμένου λοιπόν σε πρώτη φάση να ταξινομηθούν τα γεγονότα και οι αποφάσεις των δρώντων και σε δεύτερη φάση να εξαχθούν συμπεράσματα, είναι επιτακτική η οριοθέτηση επιπέδων στρατηγικής ανάλυσης. Χωρίς αυτά καθίσταται αδύνατη η επιστημονική προσέγγιση ενός πολέμου ή και μίας εθνικής πολιτικής γενικότερα. Οι αποφάσεις του απλού στρατιώτη στην μάχη είναι πολύ διαφορετικές από τις αποφάσεις ενός στρατηγού ή ενός πολιτικού που είναι μέλος της εθνικής κυβέρνησης. Άρα λοιπόν δεν μπορούμε παρά να αποδεχτούμε την αναγκαιότητα της κατάταξης των δρώντων σε διαφορετικά επίπεδα στρατηγικής ανάλυσης.

4. Τα επίπεδα της στρατηγικής

Σύμφωνα με τον Luttwak η στρατηγική σκέψη μπορεί να αναλυθεί σε δύο διαστάσεις, την οριζόντια και την κάθετη.¹⁵ Η κάθετη διάσταση υποδιαιρείται περαιτέρω σε πέντε επίπεδα που είναι, το τεχνικό, το τακτικό, το επιχειρησιακό, το επίπεδο του θεάτρου των επιχειρήσεων (theater strategy) και τέλος το κορυφαίο επίπεδο που είναι το επίπεδο της υψηλής στρατηγικής (grand strategy). Κάθε ένα από αυτά τα επίπεδα είναι σημαντικό και το τελικό αποτέλεσμα καθορίζεται από την

¹⁵ Edward N. Luttwak, *Strategy: The Logic of War and Peace* (Cambridge: Εκδόσεις Harvard University Press, 2001)

αλληλεπίδραση όλων. Η επιτυχία σε ένα χαμηλότερο επίπεδο, για παράδειγμα στο τεχνικό, μπορεί να ακυρωθεί ή και να αντιστραφεί αν υπάρξει αποτυχία σε ένα υψηλότερο. Η οριζόντια διάσταση εκφράζει την παράδοξη λογική της στρατηγικής και αφορά τις διαμάχες των αντιτιθέμενων πλευρών εντός των επιπέδων που περιγράφηκαν παραπάνω.

Το πρώτο επίπεδο της στρατηγικής σκέψης στην κάθετη διάσταση της είναι το τεχνικό.¹⁶ Σε αυτό το επίπεδο κυρίαρχο ρόλο διαδραματίζουν οι αριθμοί. Στατιστικά στοιχεία βοηθούν στην εκτίμηση της αποτελεσματικότητας ενός οπλικού συστήματος καθώς και στην ανάλυση κόστους οφέλους. Η σημασία του τεχνικού επιπέδου έχει αυξηθεί σε σχέση με το παρελθόν καθώς παλιότερα οι διαφορές στην τεχνολογία ήταν πολύ μικρότερες. Άρα και ο ρόλος του στην έκβαση μίας μάχης είναι πλέον καθοριστικός. Το τεχνικό επίπεδο από μόνο του όμως δεν μπορεί να καθορίσει σε καμία περίπτωση μία στρατηγική ούτε φυσικά και μία μάχη. Η ορθή αξιοποίηση του επαφίεται στα άλλα επίπεδα στρατηγικής που θα αναλυθούν παρακάτω.

Το δεύτερο επίπεδο είναι το τακτικό.¹⁷ Εδώ κυρίαρχο ρόλο διαδραματίζουν οι μονάδες που βρίσκονται μέσα στο πεδίο της μάχης. Εισέρχεται δηλαδή ο ανθρώπινος παράγοντας με τις ικανότητες του, αξιοποιώντας πρωτογενώς τα εργαλεία του τεχνικού επιπέδου. Η εκπαίδευση επίσης είναι ένα ακόμα σημαντικό στοιχείο καθώς μέσα από αυτή βελτιώνονται οι αποφάσεις του μαχόμενου. Η επιλογή, η ηγεσία, το ηθικό και η τύχη είναι επίσης υψηλής σημασίας παράγοντες.

Το επιχειρησιακό επίπεδο εισάγει σε πρώιμο ακόμα στάδιο τον ρόλο των επιτελικών στελεχών που διευθύνουν τα στρατεύματα.¹⁸ Εδώ υπάρχει η εικόνα της μάχης σαν σύνολο. Πολλές τακτικές μαζί που σαν στόχο έχουν την συνεργασία σε ένα πεδίο μάχης για την επίτευξη ενός κοινού αποτελέσματος εντάσσονται στο επιχειρησιακό επίπεδο.

Το θέατρο των επιχειρήσεων μπορεί να παρομοιασθεί με την εικόνα που λαμβάνει κανείς από ψηλά.¹⁹ Μία συγκεκριμένη και οριοθετημένη περιοχή, ανεξάρτητα από το πόσο μεγάλη ή μικρή είναι, αποτελεί το επίκεντρο ενδιαφέροντος. Δεν αποτελούν αντικείμενο ανάλυσης μη στρατιωτικοί παράγοντες, όπως οικονομικοί ή κοινωνικοί και αυτός είναι ένας λόγος για τον οποίο το επίπεδο αυτό συχνά

¹⁶ Edward N. Luttwak, *Strategy: The Logic of War and Peace* σελίδα 102

¹⁷ ο. π. σελίδα 103-111

¹⁸ ο. π. σελίδα 112-137

¹⁹ ο. π. σελίδα 138-205

αγνοείται. Η ελαστική άμυνα είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα που καταδεικνύει την συγχή αντίφαση ανάμεσα στην στρατιωτική και την πολιτική οπτική των πραγμάτων. Η ελαστική άμυνα σημαίνει ότι οι δυνάμεις που αμύνονται θυσιάζουν αρχικά ένα μέρος της επικράτειας προκειμένου να αντιμετωπίσουν τον εχθρό καλύτερα οργανωμένες σε ένα άλλο σημείο. Δεν υπάρχει άμυνα μίας συγκεκριμένης περιοχής αλλά στόχος είναι η προάσπιση του εδάφους συνολικά. Αυτό μπορεί και να συνεπάγεται αρχική οπισθοχώρηση των δυνάμεων. Ωστόσο αν τα εδάφη που αρχικά αφήνονται ακάλυπτα έχουν μεγάλη πολιτική ή οικονομική σημασία ενδέχεται να υπάρξει υψηλό κόστος από την απώλεια τους. Γι αυτούς τους λόγους οι αποφάσεις του επιπέδου του θεάτρου των επιχειρήσεων γίνονται συχνά αντικείμενο έντονου προβληματισμού και σύγκρουσης ανάμεσα στην στρατιωτική και στην πολιτική λογική.

Το επίπεδο της υψηλής στρατηγικής συγκεφαλαιώνει το σύνολο των αλληλεπιδράσεων των άλλων επιπέδων στρατηγικής καθώς και των αλληλεπιδράσεων με μη στρατιωτικούς δρώντες.²⁰ Πρόκειται για το επίπεδο των τελικών αποτελεσμάτων όπως αυτά εκφράζονται μέσω των διεθνών σχέσεων. Αν και το επίπεδο της υψηλής στρατηγικής έχει διευρυμένα σύνορα, διαθέτει και αυτό όρια. Για παράδειγμα οι σχέσεις δύο χωρών που δεν υπάρχει πιθανότητα να συγκρουστούν δεν διέπονται από την λογική της υψηλής στρατηγικής. Όμως η υψηλή στρατηγική λαμβάνει υπόψη και οντότητες που βρίσκονται εκτός πεδίου διεθνών σχέσεων, όπως κάθε δρώντα που δύναται να ασκήσει δύναμη αλλά και τις τρομοκρατικές οργανώσεις.

Αν και η ανάλυση του Luttwak είναι αρκετά λεπτομερής, κατά την διάρκεια της παρούσης μελέτης θα επιλέξουμε ως εργαλείο για την ανάλυση μεταγενέστερων περιπτώσεων την χρήση των επιπέδων στρατηγικής όπως αυτά παρουσιάζονται από τους Κ. Κολιόπουλο και Α. Γ. Πλατιά.²¹ Ο λόγος για αυτή την επιλογή είναι ότι θεωρούμε την ανάλυση του Luttwak ιδιαίτερα περίπλοκη με συνέπεια να μειώνεται η αποτελεσματικότητα της όταν χρησιμοποιείται για την ανάλυση πραγματικών καταστάσεων.

Σύμφωνα λοιπόν με τους Κ. Κολιόπουλο και Α. Γ. Πλατιά η έννοια της παράδοξης λογικής, όπως και στον Luttwak, είναι ένα χαρακτηριστικό που διέπει την

²⁰ Edward N. Luttwak, *Strategy: The Logic of War and Peace*, σελίδα 207-217

²¹ Α. Γ. Πλατιάς, Κ. Κολιόπουλος, *Thucydides on Strategy. Athenian and Spartan Grand Strategies in the Peloponnesian War and their Relevance Today*, σελ. 20-24

στρατηγική σκέψη.²² Και σε αυτή την προσέγγιση η στρατηγική έχει την οριζόντια και την κάθετη διάσταση. Η κάθετη αφορά τα διάφορα επίπεδα δηλαδή το τακτικό, το επιχειρησιακό, το επίπεδο στρατιωτικής στρατηγικής και το επίπεδο υψηλής στρατηγικής. Η οριζόντια αναφέρεται στην αλληλεπίδραση ανάμεσα στα επίπεδα ενός αντιπάλου με τα επίπεδα του άλλου αντιπάλου.

Το τακτικό επίπεδο αφορά την μάχη, το πώς θα γίνει και την συμπεριφορά των συγκεκριμένων μονάδων στο πεδίο της μάχης.²³ Αντίθετα το επίπεδο στρατηγικής αφορά τον πόλεμο, το πού, πότε και με ποιες δυνάμεις θα γίνει.²⁴ Ειδικότερα η στρατιωτική στρατηγική²⁵ αφορά την χρήση των διαθέσιμων δυνάμεων και των τριών κλάδων, καθώς και τις πυρηνικές δυνάμεις, με σκοπό την επίτευξη των στόχων που έχει θέσει η πολιτική ηγεσία είτε κατά την διεξαγωγή του πολέμου είτε σε σχεδιασμό για ενδεχόμενο πόλεμο. Η στρατιωτική στρατηγική μπορεί να είναι επιθετική ή αμυντική όταν γίνεται χρήση βίας και εξαναγκαστική ή αποτρεπτική όταν υπάρχει απειλή χρήσης βίας. Το επιχειρησιακό επίπεδο αφορά την στρατηγική που ακολουθείται σε μία συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή που μπορεί να είναι αρκετά μεγάλη όσο μία ήπειρος και αρκετά μικρή όσο ένα νησί και περιλαμβάνει συνδυασμένη χρήση δυνάμεων και των τριών κλάδων.²⁶ Η περιοχή αυτή ονομάζεται θέατρο επιχειρήσεων. Στο επιχειρησιακό επίπεδο η συνδυασμένη χρήση των δυνάμεων θα πρέπει να συνεπάγεται ότι το αποτέλεσμα που προκύπτει είναι μεγαλύτερο από το αποτέλεσμα των επιμέρους τακτικών. Η υψηλή στρατηγική περιλαμβάνει την χρήση όλων των διαθέσιμων μέσων, δηλαδή οικονομία, διπλωματία, τεχνολογία, δημογραφικά δεδομένα, στρατός προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι που έχει θέσει η πολιτική ηγεσία της χώρας. Όταν μία υψηλή στρατηγική εφαρμόζεται στην πράξη, σε ένα συγκεκριμένο πόλεμο τότε γίνεται θεωρία νίκης. Η πολιτική καθορίζει τους στόχους τους οποίους θα πρέπει να επιτύχει η στρατηγική.

Στο εξής τα επίπεδα ανάλυσης της στρατηγικής, στην παρούσα μελέτη, θα ακολουθούν την πιο πάνω διάταξη, δηλαδή: τακτικό επίπεδο, επιχειρησιακό επίπεδο, στρατιωτική στρατηγική και τέλος υψηλή στρατηγική, με την σημαντικότερη

²² Α. Γ. Πλατιάς, Κ. Κολιόπουλος, *Thucydides on Strategy. Athenian and Spartan Grand Strategies in the Peloponnesian War and their Relevance Today*, σελ. 18

²³ ο. π. σελίδα 20

²⁴ ο. π. σελίδα 20

²⁵ ο. π. σελίδα 26

²⁶ ο. π. σελίδα 27

σημείωση ότι «τα παραπάνω επίπεδα εκλαμβάνονται ως τμήματα ενός φάσματος και όχι ως αυστηρά διαχωρισμένες και διαμετρικά αντίθετες κατηγορίες»²⁷

5. Οι διαστάσεις της υψηλής στρατηγικής

Η υψηλή στρατηγική περιλαμβάνει το σύνολο των μέσων που μπορεί να χρησιμοποιήσει ένα κράτος προκειμένου να επιτύχει τον σκοπό του έναντι ενός αντιπάλου. Όταν αναφερόμαστε σε περίοδο πολέμου τότε η υψηλή στρατηγική περιλαμβάνει τα διαθέσιμα μέσα, στρατιωτικά και μη, που μπορούν να βοηθήσουν στην τελική επικράτηση (μικροσκοπική υψηλή στρατηγική). Αντίθετα σε μακροχρόνιο ορίζοντα η στρατηγική προσέγγιση ενός κράτους μπορεί να περιλαμβάνει τόσο τον πόλεμο όσο και την ειρήνη (μακροσκοπική υψηλή στρατηγική) πάλι όμως λαμβάνοντας υπόψη όλα τα διαθέσιμα μέσα για επίτευξη των μακροχρόνιων σκοπών του κράτους. Αν επικεντρωθούμε στην περίπτωση της ένοπλης σύρραξης τότε η υψηλή στρατηγική θα οριστεί ως το σύνολο των μέσων που χρησιμοποιούν οι αντίπαλες δυνάμεις προκειμένου να πετύχουν τους πολεμικούς τους στόχους.²⁸ Από τον ορισμό αυτό προκύπτει ότι η υψηλή στρατηγική στον πόλεμο δεν είναι μονοδιάστατη. Περιλαμβάνει πέντε διαστάσεις, την στρατιωτική στρατηγική, την οικονομική διάσταση, την εσωτερική πολιτική, την διεθνή νομιμοποίηση και την διπλωματία.

Προχωρώντας λίγο παραπέρα την ανάλυση των διαστάσεων της υψηλής στρατηγικής, θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι οι διαστάσεις αυτές αφορούν και την περίοδο της ειρήνης στα πλαίσια της εφαρμοζόμενης μακροσκοπικής στρατηγικής του κράτους. Στην συγκεκριμένη μελέτη θα μας απασχολήσει η οικονομική διάσταση της υψηλής στρατηγικής και ειδικότερα ο ρόλος των logistics, ενώ θα ασχοληθούμε και με την σημασία των logistics και στα άλλα χαμηλότερα επίπεδα της στρατηγικής.

6. Τα κριτήρια αξιολόγησης

Η αποτελεσματικότητα της υψηλής στρατηγικής εξαρτάται από διάφορους παράγοντες και πρέπει κάθε φορά να ελέγχεται με διαχρονικά κριτήρια. Τέτοια κριτήρια είναι η καταλληλότητα, δηλαδή ο βαθμός στον οποίο η στρατηγική είναι προσαρμοσμένη στις ανάγκες του διεθνούς και του εσωτερικού περιβάλλοντος, η

²⁷ Κ. Κολιόπουλος, *Η Στρατηγική Σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα* σελ 45

²⁸ Χ. Παπασωτηρίου, *Βυζαντινή υψηλή στρατηγική, 6^{ος}-11^{ος} αιώνας*, σελ 16-22

εσωτερική συνοχή, δηλαδή ο βαθμός στον οποίο οι επιμέρους πολιτικές της στρατηγικής αλληλοϋποστηρίζονται ή αλληλοαναιρούνται, η αποδοτικότητα, δηλαδή το μέτρο στο οποίο προωθούνται οι πολιτικοί σκοποί με όσο το δυνατόν οικονομικότερη αξιοποίηση των πόρων, ο συσχετισμός ικανοτήτων και στόχων, δηλαδή ο βαθμός στον οποίο οι στόχοι πράγματι ανταποκρίνονται στις ικανότητες της χώρας και τέλος η αντοχή σε σφάλματα, δηλαδή ο βαθμός στον οποίο μία μακροσκοπική στρατηγική είναι σε θέση να αντέξει σε απρόβλεπτους παράγοντες χωρίς να τεθεί σε κίνδυνο ο τελικός στόχος της.²⁹ Στην ίδια λογική κριτηρίων κινούνται τόσο ο Κολιόπουλος όσο και ο Πλατιάς γεγονός που ενδυναμώνει και επιβεβαιώνει την ορθότητα της χρήσης των συγκεκριμένων κριτηρίων.

²⁹ Χ. Παπασωτηρίου, *Βυζαντινή υψηλή στρατηγική, 6^{ος}-11^{ος} αιώνας*, σελ 33-35

Κεφάλαιο 2: Logistics-Οικονομία-Πόλεμος

1. Η σημασία της οικονομικής διάστασης της υψηλής στρατηγικής

Ο πόλεμος είναι ένα φαινόμενο το οποίο συνήθως μας απασχολεί για την καθαρά συγκρουσιακή του διάσταση. Όμως για να είναι αξιόμαχο το στράτευμα θα πρέπει να έχει την κατάλληλη υποστήριξη διοικητικής μέριμνας που περιλαμβάνει κυρίως αλλά όχι μόνο οικονομικές λειτουργίες, δηλαδή τον εφοδιασμό σε υλικά, την τροφοδοσία, τις μεταφορές, την επαρκή χρηματοδότηση και την διαχείριση των οικονομικών πόρων. Συνεπώς είναι απαραίτητο να λειτουργεί σωστά η οικονομική διάσταση της υψηλής στρατηγικής. Όπως είναι λογικό η οικονομική διάσταση δεν αφορά μόνο την προσπάθεια για ενίσχυση των φίλιων δυνάμεων αλλά αφορά και την προσπάθεια για υπονόμευση της οικονομικής βάσης του αντιπάλου, έργο που αναλαμβάνει να διεκπεραιώσει η στρατιωτική στρατηγική.³⁰ Η καταστροφή της οικονομίας του εχθρού σε περίοδο πολέμου θα πρέπει να επικεντρώνεται κυρίως στην αποδυνάμωση της δυνατότητας του να στηρίζει τις επιχειρήσεις με υλικά και μέσα. Αντίθετα οποιαδήποτε προσπάθεια για συνολική απαξίωση της οικονομίας του είναι συνήθως αναποτελεσματική διότι απαιτεί δαπάνη υψηλών πόρων και επιφέρει αποτελέσματα μόνο σε μακροχρόνιο επίπεδο που σημαίνει ότι μπορεί να μην ολοκληρωθεί και ποτέ.³¹

Εκτός από τον πόλεμο, η οικονομική διάσταση της υψηλής στρατηγικής διαδραματίζει ένα εξίσου σημαντικό ρόλο για το στράτευμα και στην περίοδο της ειρήνης. Η αγορά των απαραίτητων οπλικών συστημάτων, τα συστήματα εφοδιασμού για απόκτηση και διαχείριση υλικών συντήρησης και η αποτελεσματική διαχείριση των χρηματικών πόρων είναι καθοριστικοί παράγοντες για την εύρυθμη λειτουργία του στρατεύματος.

2. Τα logistics ως παράμετρος της οικονομικής διάστασης της στρατηγικής

Εφόσον η υψηλή στρατηγική διαθέτει οικονομική διάσταση θα ήταν σκόπιμο να προχωρήσουμε στην εξέταση ορισμένων πτυχών της. Σκοπός θα είναι να δείξουμε την σημασία της για το κράτος και τις ένοπλες δυνάμεις σε καιρό πολέμου και ειρήνης. Θα εστιάσουμε την προσοχή μας στην οικονομική παράμετρο που λέγεται logistics. Η σημασία της βαίνει συνεχώς αυξανόμενη κατά τα τελευταία χρόνια και

³⁰ Χ. Παπασωτηρίου, *Βυζαντινή υψηλή στρατηγική, 6^{ος}-11^{ος} αιώνας*, σελ. 19

³¹ ο. π. σελίδα 20

περιλαμβάνει ένα μεγάλο φάσμα δραστηριοτήτων. Θα επικεντρώσουμε στην μελέτη εκείνων των παραμέτρων των logistics που αφορούν την οικονομική διάσταση της υψηλής στρατηγικής τόσο σε καιρό ειρήνης όσο και σε καιρό πολέμου. Πρώτα όμως θα πρέπει να προχωρήσουμε στον ορισμό των logistics τόσο στην πολιτική-εμπορική (civilian-commercial) όσο και στην στρατιωτική (military) πτυχή τους αλλά και στην παρουσίαση των επιπέδων μελέτης τους. Χωρίς να προηγηθεί αυτή η διαδικασία θα ήταν εξαιρετικά παρακινδυνευμένο να επιχειρήσουμε να προβούμε σε οποιαδήποτε εξέταση του ζητήματος. Όπως ήδη έχουμε τονίσει από την αρχή κίβλας, η ακριβής οριοθέτηση των εννοιών αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο κάθε επιστημονικού πονήματος.

3. Civilian-Commercial logistics

Τα εμπορικά logistics περιλαμβάνουν μία μεγάλη δεξαμενή λειτουργιών, γεγονός που αυξάνει κατακόρυφα την σημασία τους στην επίτευξη αποδοτικής λειτουργίας για ένα οργανισμό. Σύμφωνα με την Ελληνική Εταιρεία Logistics η δεξαμενή αυτή περιλαμβάνει τον σχεδιασμό και την διαχείριση των ενεργειών και δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τις διαδικασίες προμήθειας, παραγωγής, μεταποίησης και διανομής.³² Το μεγάλο εύρος των δραστηριοτήτων που καλύπτουν έχει ως αποτέλεσμα να καθίσταται εξαιρετικά δυσχερής ο ακριβής εννοιολογικός τους προσδιορισμός. Ο κάθε εμπλεκόμενος με ένα κομμάτι αυτής της πληθωρικής λειτουργίας έχει μία διαφορετική αντίληψη για το τι είναι και τι περιλαμβάνει.³³ Άρα λοιπόν η επιλογές που έχει κανείς είναι δυο. Η πρώτη θα ήταν να συγκεντρώσει το σύνολο των διαφορετικών ορισμών που θα έδιναν τα άτομα που έρχονται σε επαφή με το αντικείμενο των logistics. Με την μέθοδο αυτή μπορεί να κατάφερνε να συγκεντρώσει το σύνολο των σχετικών προσεγγίσεων γύρω από το ζήτημα, όμως δεν θα κατάφερνε να έχει ένα συνοπτικό και εύστοχο ορισμό. Η δεύτερη επιλογή θα ήταν να προσπαθήσει να εξάγει αυτό τον ορισμό συνθέτοντας όσο το δυνατόν πιο «λακωνικά» την ουσία των επιμέρους διαφορετικών ορισμών. Η επιλογή που κάναμε είναι η δεύτερη. Αν θέλαμε λοιπόν να δώσουμε ένα σύντομο και περιεκτικό ορισμό των πολιτικών-εμπορικών logistics θα καταλήγαμε να αποδεχτούμε ως αρκετά ικανοποιητικό αυτόν που τα ορίζει ως την εφαρμοσμένη επιστήμη που ασχολείται με

³² Ελληνική Εταιρεία Logistics “Τι είναι τα Logistics;”
(Ιστοσελίδα Ελληνικής Εταιρείας Logistics)

<http://www.logistics.org.gr/4/27/136/> (ημερομηνία πρόσβασης 14 Μαρτίου 2011)

³³ James V. Jones, *Integrated Logistics Support Handbook* (Εκδόσεις McGraw-Hill, 1994) σελ 7

την διαμόρφωση συστημάτων εφοδιασμού και υποστήριξης καθώς και με τον σχεδιασμό, την απόκτηση και την χρήση των απαραίτητων πόρων.³⁴ Γίνεται φανερό ότι το φάσμα των δραστηριοτήτων που περιλαμβάνει η διαδικασία εφοδιασμού (logistics) είναι πλούσιο ξεκινώντας από την προμήθεια και καταλήγοντας στον σχεδιασμό για την χρήση των πόρων-υλικών. Σήμερα η μέθοδος ILS (International Logistics Support) είναι μία διεθνής και σύγχρονη μέθοδος διοίκησης και ανάλυσης της εφοδιαστικής διαδικασίας την οποία εφαρμόζει ένα μεγάλο μέρος των ενόπλων δυνάμεων και των εμπορικών οργανισμών σε παγκόσμιο επίπεδο.

4. Military logistics

Η παράθεση ενός ορισμού για τα στρατιωτικά logistics θα μπορούσε να οδηγήσει σε παρανοήσεις αν πρώτα δεν κατανοήσει κανείς το εύρος που περιλαμβάνουν. Η δυσκολία να δοθεί ένας περιεκτικός ορισμός έγκειται κυρίως σε τρεις παράγοντες.

Ο πρώτος παράγοντας είναι ότι τα στρατιωτικά logistics περιλαμβάνουν ένα μεγάλο εύρος λειτουργιών που μάλιστα είναι κατά πολύ μεγαλύτερο από το αντίστοιχο των εμπορικών logistics. Ουσιαστικά ο ορισμός εξαρτάται από το πόσο στενά ή ευρεία αντιλαμβανόμαστε την έννοια military logistics. Με μία στενή θεώρηση θα μπορούσαμε να περιορίσουμε την λειτουργία τους αυστηρά στις διαδικασίες απόκτησης πρώτων υλών και ανταλλακτικών, στην αποθήκευση, στην διαχείριση των αποθεμάτων, στην διακίνηση τους, και στην εξασφάλιση της τροφοδοσίας. Διευρύνοντας την έννοια μπορούμε να περιλάβουμε και την ορθή χρησιμοποίηση των χρηματικών πόρων καθώς για την απόκτηση των πρώτων υλών απαιτείται η διαχείριση χρηματικών ποσών. Προχωρώντας ένα βήμα παραπέρα θα έπρεπε να συμπεριλάβουμε και την οργάνωση των κατάλληλων ιατρικών υπηρεσιών και λοιπών υποστηρικτικών διευκολύνσεων. Καθώς διευρύνουμε το φάσμα των στρατιωτικών logistics συμπεραίνουμε ότι το περιεχόμενο τους δεν περιορίζεται απλά και μόνο στον εφοδιασμό και την τροφοδοσία αλλά επεκτείνεται στην παροχή όλων εκείνων των επιμελητειακών διευκολύνσεων που χαρακτηρίζονται συνολικά ως Διοικητική Μέριμνα. Φτάνοντας στο επίπεδο της υψηλής στρατηγικής, όπως θα δούμε παρακάτω, διευρύνεται ακόμα το περιεχόμενο τους καταλήγοντας πλέον να περιλαμβάνει και την αμυντική βιομηχανία της χώρας (industrial logistics).

³⁴ James V. Jones, *Integrated Logistics Support Handbook*, σελ.11

Ο δεύτερος παράγοντας που δυσκολεύει την διαδικασία εξαγωγής ακριβούς ορισμού είναι ότι έχουν ταυτόχρονα στρατιωτική και οικονομική διάσταση. Αδιαμφισβήτητα με την ευρεία έννοια, δηλαδή ως Διοικητική Μέριμνα, περιλαμβάνουν στην συντριπτική τους πλειοψηφία λειτουργίες που μπορούν να χαρακτηριστούν ως καθαρά οικονομικού τύπου. Ο εφοδιασμός, η τροφοδοσία καθώς και η μέριμνα για την ορθή διαχείριση των σχετικών χρηματικών πόρων αποτελούν τέτοια παραδείγματα. Όμως η οργάνωση ιατρικών και λοιπών υποστηρικτικών υπηρεσιών εντάσσεται επίσης στην θεωρούμενη με την ευρεία έννοια Διοικητική Μέριμνα έστω και αν δεν είναι καθαρά οικονομικού περιεχομένου. Επίσης κατά την διάρκεια των πολεμικών επιχειρήσεων η Διοικητική Μέριμνα με τις λειτουργίες του εφοδιασμού και της τροφοδοσίας, αν και υποστηρικτική διαδικασία, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην επιτυχή έκβαση του πολέμου. Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις στην παγκόσμια ιστορία όπου η αδυναμία ορθού εφοδιασμού υπήρξε ίσως ο σημαντικότερος παράγοντας για την αποτυχία στα πεδία των μαχών. Ένας στρατός ο οποίος δεν μπορεί να ανεφοδιασθεί, να τραφεί και να διαχειρισθεί ορθά τους χρηματικούς του πόρους είναι καταδικασμένος σε αποτυχία. Βλέπουμε λοιπόν ότι τα logistics εκτός από οικονομική έχουν και στρατιωτική διάσταση κάνοντας ακόμα πιο δύσκολο τον ορισμό τους.

Ο τρίτος παράγοντας δυσκολίας είναι η ύπαρξη διαφορετικών επιπέδων logistics. Συχνά κάνουμε το λάθος να προσπαθούμε να ορίσουμε μία έννοια με βάση την δική μας οπτική και τις δικές μας εμπειρίες. Αυτή η τάση είναι έμφυτη στην φύση του ανθρώπου. Αδυνατούμε να αντιληφθούμε ότι μία έννοια δεν είναι τόσο ευρεία ή τόσο στενή ανάλογα με το πώς την αντιλαμβανόμαστε μόνο εμείς. Έτσι δεν μπορούμε να διακρίνουμε την ύπαρξη και άλλων οπτικών γύρω από ένα θέμα ή καλύτερα άλλων διαστάσεων. Το πρόβλημα εμφανίζεται κυρίως αλλά όχι μόνο σε έννοιες οι οποίες είναι πολυσύνθετες ή και σε διαδικασίες που περιλαμβάνουν πολλές διαφορετικές λειτουργίες. Είναι λοιπόν εμφανές ότι ένα ζήτημα μπορεί να αναλυθεί σε παραπάνω από ένα επίπεδα. Η χρήση των επιπέδων αποτελεί και την λύση για το ζήτημα της οριοθέτησης των στρατιωτικών logistics.

5. Τα επίπεδα των logistics στον πόλεμο

Όπως είδαμε παραπάνω η στρατηγική μπορεί να αναλυθεί σε επίπεδα όπως: τακτικό, επιχειρησιακό, στρατιωτική στρατηγική και υψηλή στρατηγική. Αντίστοιχα όμως επίπεδα ανάλυσης υπάρχουν και για τις επιχειρήσεις (operations) των

στρατιωτικών logistics. Σύμφωνα με τον Henderson μπορούμε να διακρίνουμε το τακτικό επίπεδο, το επιχειρησιακό επίπεδο και το στρατηγικό επίπεδο.³⁵ Κατά την γνώμη μας τα τρία επίπεδα του Henderson αφορούν κυρίως την επιχειρησιακή-στρατιωτική διάσταση των logistics. Τα τελευταία είναι μέσα-εργαλεία επίτευξης των στόχων που τίθενται σε τακτικό, επιχειρησιακό και στρατηγικό επίπεδο και έτσι θα πρέπει να ληφθούν υπόψη και εδώ. Τα επίπεδα των logistics που παρουσιάζονται εδώ δεν είναι αποκομμένα από εκείνα της κλασικής στρατηγικής ανάλυσης που είδαμε παραπάνω. Αντιθέτως είναι ενσωματωμένα σε αυτά, αποτελούν μία ολότητα. Αυτό που επιχειρούμε εδώ είναι ουσιαστικά να αναλύσουμε τις λειτουργίες των στρατιωτικών επιχειρήσεων (operations) logistics με βάση τα ήδη γνωστά επίπεδα στρατηγικής. Στην συνέχεια θα προχωρήσουμε την ανάλυση μας και σε ένα τέταρτο επίπεδο, αυτό της ανάλυσης των logistics ως μέσο-εργαλείο της υψηλής στρατηγικής και ειδικότερα της οικονομικής της διάστασης. Εδώ θα δούμε την ειδοποιό διαφορά με τα υπόλοιπα εργαλεία της υψηλής στρατηγικής καθώς σε αυτό το επίπεδο, δηλαδή σε επίπεδο υψηλής στρατηγικής, τα logistics «χάνουν» ένα μέρος της στρατιωτικής τους διάστασης και ενδυναμώνουν την οικονομική τους διάσταση.

Άρα λοιπόν μπορούμε ήδη να καταλήξουμε σε ένα πρώιμο συμπέρασμα σχετικά με τα επίπεδα στρατηγικής ανάλυσης των logistics έχοντας πάντα στο μυαλό μας ότι τα στρατιωτικά logistics διαθέτουν τόσο στρατιωτική όσο και οικονομική διάσταση. Καθώς προχωρούμε σε ανώτερα επίπεδα στρατηγικής ανάλυσης αυξάνεται ο οικονομικός και μειώνεται ο στρατιωτικός χαρακτήρας τους ενώ καθώς μετακινούμαστε από τα ανώτερα προς τα κατώτερα επίπεδα ανάλυσης αυξάνει ο στρατιωτική και μειώνεται η οικονομική διάσταση τους. Αυτή η διαπίστωση θα προκαλέσει αντικείμενο ανάλυσης παρακάτω καθώς θα ολοκληρώνουμε την οριοθέτηση.

Ο στόχος των στρατιωτικών επιχειρήσεων (operations) logistics σε τακτικό επίπεδο είναι να παράγουν και να διατηρήσουν την μαχητική δύναμη σε τακτικό επίπεδο (to generate and sustain combat power at the tactical level). Το επίπεδο αυτό περιλαμβάνει πολυδιάστατες διαδικασίες και επιτελικές λειτουργίες που είναι απαραίτητες για την υποστήριξη της μάχης και των συμπλοκών. Εστιάζουμε στην παροχή της απαραίτητης υποστήριξης μάχης που ανταποκρίνεται στις προθέσεις του διοικητή και την αντίληψη του για την μάχη, με απώτερο σκοπό να του

³⁵ LTC James H. Henderson, *Military Logistics Made Easy. Concept, Theory and Execution* (Εκδόσεις Author House, 2008) σελ 23

εξασφαλίσουμε όσο το δυνατό μεγαλύτερη ελευθερία δράσης. Οι κυριότερες λειτουργίες που περιλαμβάνονται σε αυτό το επίπεδο είναι η διοίκηση, ο έλεγχος και η δημιουργία δικτύου διανομής πολεμοφοδίων, προσωπικού και ειδικών για επισκευές, οι μεταφορές και ο ανεφοδιασμός σε καύσιμα.³⁶

Ο στόχος των στρατιωτικών επιχειρήσεων logistics σε επιχειρησιακό επίπεδο είναι να παράσχει συντονισμό στην στήριξη (sustainment) που παρέχει το προσωπικό του στρατηγικού επιπέδου ώστε να ικανοποιηθούν οι απαιτήσεις στο τακτικό επίπεδο. (Support personnel at the operational level coordinate support from the strategic level to meet requirements at the tactical level). Το επίπεδο αυτό συνδέει το στρατηγικό με το τακτικό επίπεδο. Η αντίληψη του στρατιωτικού διοικητή για την πολεμική επιχείρηση θα πρέπει να είναι η βάση για τον σχεδιασμό της υποστήριξης. Είναι πολύ πιθανό να απαιτηθεί η προώθηση υλικού και προσωπικού υποστήριξης στο θέατρο των επιχειρήσεων εάν αυτό απαιτηθεί από τον διοικητή των μαχόμενων δυνάμεων.³⁷ Οι κυριότερες λειτουργίες αυτού του επιπέδου είναι η κίνηση προς τα εμπρός (onward movement), η ενσωμάτωση των δυνάμεων (integration of forces), η διανομή στο θέατρο των επιχειρήσεων (theater distribution) και η αερομετακίνηση εντός του ίδιου θεάτρου επιχειρήσεων (intra-theater airlift).³⁸

Οι επιχειρήσεις (operations) logistics σε στρατηγικό επίπεδο διασυνδέουν την οικονομική βάση της χώρας, δηλαδή προσωπικό, πόρους και βιομηχανία, με τις στρατιωτικές επιχειρήσεις. Εξασφαλίζουν την δημιουργία ενός αξιόπιστου δικτύου διανομής και εφοδιασμού με προσωπικό και υλικά, οργανώνουν υπηρεσίες υγείας και λοιπές υποστηρικτικές διευκολύνσεις, διαχειρίζονται τα στρατηγικά αποθέματα και τα λοιπά στοιχεία του ενεργητικού των ενόπλων δυνάμεων, παρέχουν υπηρεσίες πληροφόρησης, υποστηρίζουν την στρατιωτική βιομηχανική βάση και διευθύνουν τις στρατιωτικές βιομηχανικές δραστηριότητες.³⁹

Από τις δύο τελευταίες λειτουργίες γίνεται σαφές ότι σε επίπεδο στρατηγικής τα logistics εμπλέκονται άμεσα με την αμυντική βιομηχανία της χώρας και τις αμυντικές δαπάνες.

³⁶ LTC James H. Henderson, *Military Logistics Made Easy. Concept, Theory and Execution* σελ. 22-23

³⁷ ο. π. σελίδα 22

³⁸ ο. π. σελίδα 23

³⁹ ο. π. σελίδα.23

6. Οι λειτουργίες των logistics σε επίπεδο υψηλής στρατηγικής

Αν και ο ορισμός του Henderson είναι αρκετά ικανοποιητικός παρουσιάζει ένα βασικό μειονέκτημα. Όταν φτάνει στο ανώτερο επίπεδο στρατηγικής ανάλυσης δεν προβαίνει σε διαχωρισμό του ρόλου των logistics στο επίπεδο της στρατιωτικής στρατηγικής από το επίπεδο της υψηλής στρατηγικής. Αντίθετα προτιμά να χρησιμοποιήσει την επιδεχόμενη πολλών ερμηνειών έκφραση «επίπεδο στρατηγικής-strategic level» αφήνοντας πολλές ασάφειες και κατά συνέπεια σημαντικά περιθώρια παρερμηνειών. Παρά αυτή την ασάφεια δεν μπορούμε να μην αναγνωρίσουμε στον συγγραφέα ότι όταν αναλύει τις επιμέρους λειτουργίες των logistics στο επίπεδο που ονομάζει στρατηγικό-strategic level, περιλαμβάνει όλες τις λειτουργίες, τόσο του επιπέδου της στρατιωτικής στρατηγικής όσο και του επιπέδου της υψηλής στρατηγικής.

Από την πλευρά μας θεωρούμε ότι αυτός ο μη διαχωρισμός του ρόλου των logistics σε δύο επίπεδα στρατηγικής, σε στρατιωτική και υψηλή, είναι λανθασμένος. Δεν μένει επομένως παρά να εντοπίσουμε τις λειτουργίες που απαιτούν διαχωρισμό και στην συνέχεια να παρουσιάσουμε ένα βελτιωμένο μοντέλο στρατηγικής ανάλυσης των στρατιωτικών logistics. Επιστρέφοντας στον ορισμό του Henderson βλέπουμε ότι στο επίπεδο στρατηγικής όσο αφορά τα logistics περιλαμβάνει τις λειτουργίες:

- Δημιουργία αξιόπιστου δικτύου διανομής και εφοδιασμού
- οργάνωση υπηρεσιών υγείας και λοιπές υποστηρικτικές διευκολύνσεις,
- διαχείριση των στρατηγικών αποθεμάτων και λοιπών στοιχείων του ενεργητικού των ενόπλων δυνάμεων
- παροχή υπηρεσιών πληροφόρησης
- υποστήριξη της στρατιωτικής βιομηχανικής βάσης
- διεύθυνση των στρατιωτικών βιομηχανικών δραστηριοτήτων

Από τις παραπάνω επιμέρους λειτουργίες θεωρούμε ορθότερο να συμπεριλάβουμε τις δύο τελευταίες στο επίπεδο της υψηλής στρατηγικής ενώ τις υπόλοιπες να τις συμπεριλάβουμε στο επίπεδο της στρατιωτικής στρατηγικής. Ο λόγος που προβαίνουμε σε αυτό τον διαχωρισμό είναι διότι η υποστήριξη της στρατιωτικής βιομηχανικής βάσης και η διεύθυνση των στρατιωτικών βιομηχανικών εγκαταστάσεων άπτονται αδιαμφισβήτητα της οικονομικής διάστασης της υψηλής

στρατηγικής. Αφορούν την διαμόρφωση πολιτικής από την ηγεσία της χώρας με σκοπό την επίλυση του κύριου στρατιωτικού οικονομικού προβλήματος που δεν είναι άλλο από την υλική υποστήριξη των πολεμικών επιχειρήσεων σε καιρό συγκρούσεων και την διαμόρφωση μίας ισχυρής αμυντικής βιομηχανίας που θα μπορέσει να στηρίξει τις ανάγκες σε υλικό και τεχνολογικά εξελιγμένο νέο οπλισμό κατά την διάρκεια της ειρηνικής περιόδου. Κύριος περιοριστικός παράγοντας σε αυτή την προσπάθεια υποστήριξης του έργου των ενόπλων δυνάμεων είναι οι περιορισμένοι χρηματικοί και υλικοί πόροι. Επομένως κάθε απόφαση σε επίπεδο υψηλής στρατηγικής που αφορά τα logistics και την αμυντική βιομηχανία της χώρας θα πρέπει να λαμβάνεται υπό το πρίσμα του περιορισμού που θέτει η ανάγκη για μειωμένες κατά το δυνατόν αμυντικές δαπάνες. Αυτό που απαιτείται δηλαδή είναι η αποτελεσματική αξιοποίηση των ήδη υπαρχόντων πόρων προκειμένου να εξοικονομηθεί δημόσιο χρήμα που θα χρησιμοποιηθεί σε εναλλακτικές χρήσεις. Μετά και την «διόρθωση» του ορισμού του Henderson μπορούμε πλέον να ισχυριστούμε ότι έχουμε πετύχει την ομογενοποίηση και ταυτοποίηση των επιπέδων στρατηγικής ανάλυσης των logistics με εκείνα του ορισμού των Κ. Κολιόπουλο και Α. Γ. Πλατιά που είχαμε αρχικά αποδεχτεί ως καταλληλότερο.⁴⁰ Τώρα πλέον μπορούμε να γνωρίζουμε ποια είναι ακριβώς η λειτουργία των στρατιωτικών logistics ως μέσο-εργαλείο σε κάθε επίπεδο στρατηγικής ανάλυσης.

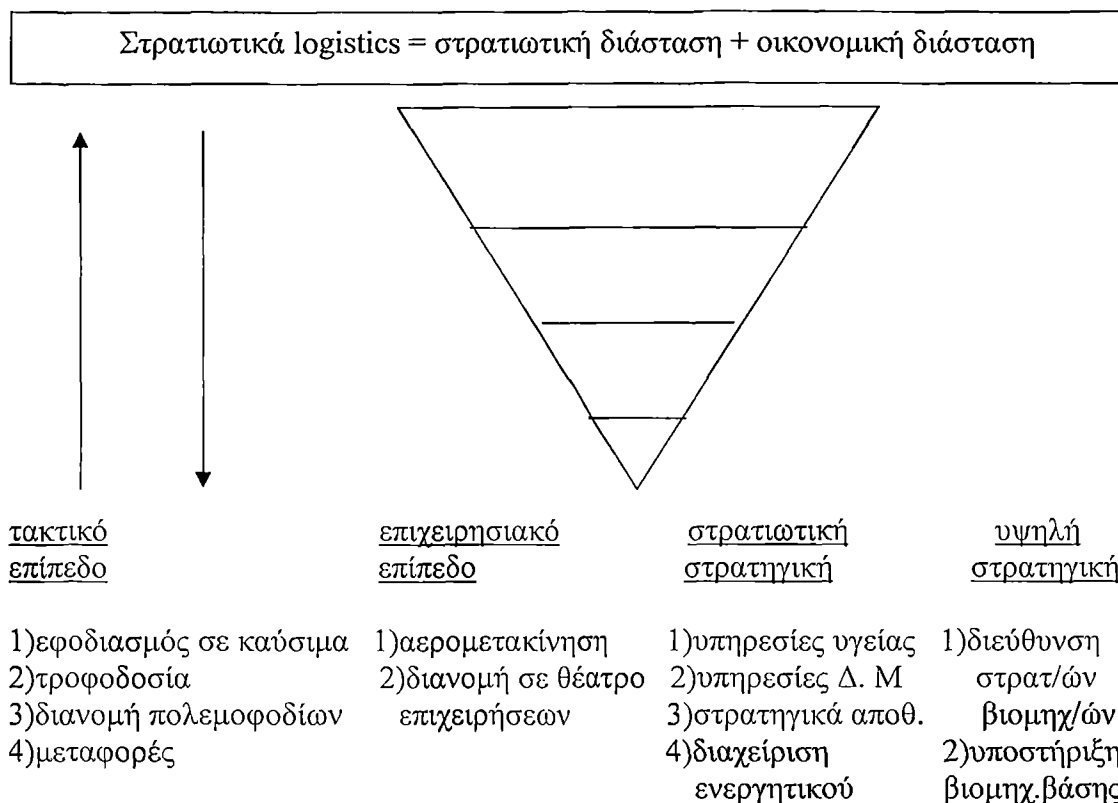
7. Η διττή φύση και το εύρος του ορισμού

Είδαμε πιο πάνω τα προβλήματα για την διατύπωση ενός ικανοποιητικού ορισμού και τα τοποθετήσαμε σε τρεις μεγάλες κατηγορίες. Αφού ασχοληθήκαμε με το ζήτημα των επιπέδων ήρθε η ώρα να επικεντρώσουμε το ενδιαφέρον μας στα άλλα δυο, δηλαδή στην ύπαρξη οικονομικής και στρατιωτικής διάστασης (διττή φύση των στρατιωτικών logistics) και στο εύρος του ορισμού. Επιλέγουμε να τα παρουσιάσουμε μαζί διότι θεωρούμε ότι αλληλεπιδρούν και άρα με αυτό τον τρόπο θα γίνουν περισσότερο κατανοητά.

⁴⁰ Α. Γ. Πλατιάς, Κ. Κολιόπουλος, *Thucydides on Strategy. Athenian and Spartan Grand Strategies in the Peloponnesian War and their Relevance Today* σελ. 20-40

Σχήμα 1: Τα επίπεδα ανάλυσης και οι λειτουργίες των στρατιωτικών logistics σε συνάρτηση με την οικονομική-στρατιωτική τους διάσταση

Για την καλύτερη ανάλυση της διττής φύσης και του μεγάλου εύρους της έννοιας στρατιωτικά logistics θα βοηθούσε ιδιαίτερα αν παρατηρούσαμε προσεκτικά το σχήμα 1. Μπορούμε να δούμε μία αντιστραμμένη πυραμίδα η οποία συμβολίζει την διεύρυνση του περιεχομένου τους καθώς μεταβαίνουμε από τα κατώτερα προς τα ανώτερα επίπεδα στρατηγικής ανάλυσης. Πράγματι, παρατηρώντας κανείς το περιεχόμενο τους σε κάθε ανώτερο επίπεδο διαπιστώνει αυτή την πραγματικότητα. Μάλιστα φτάνοντας στο επίπεδο της στρατιωτικής στρατηγικής είναι δυνατόν να κάνουμε λόγο για διοικητική μέριμνα στην ολοκληρωμένη της πλέον μορφή, η οποία όπως έχουμε δείξει και νωρίτερα νοείται ως το σύνολο των υποστηρικτικών υπηρεσιών ενός στρατεύματος. Βέβαια είναι προφανές ότι η διοικητική μέριμνα συναντάται και σε κατώτερα επίπεδα στρατιωτικής στρατηγικής όπως το τακτικό και το επιχειρησιακό. Προτιμούμε ωστόσο να την κατατάξουμε ως έννοια στα εργαλεία-μέσα της στρατιωτικής στρατηγικής αφενός για να δείξουμε τον επιτελικό της ρόλο αφετέρου γιατί σε αυτό το επίπεδο ανάλυσης συγκεφαλαιώνεται πλέον το σύνολο των δραστηριοτήτων που περιλαμβάνει και άρα μπορεί να γίνει κατανοητή με την

πραγματική της διάσταση. Σε αυτό το επίπεδο μπορούμε να την δούμε πλέον ολοκληρωμένη. Δεν ξεχνάμε όμως ότι οι πτυχές της διοικητικής μέριμνας είτε με την μορφή του εφοδιασμού των μαχόμενων δυνάμεων, είτε με την μορφή των ιατρικών και λοιπών υπηρεσιών σαφώς και είναι δυναμικά παρούσα και στο τακτικό και στο επιχειρησιακό επίπεδο ως εργαλεία για την υποβοήθηση των στρατιωτικών επιχειρήσεων.

Εκτός από την ανεστραμμένη πυραμίδα παρατηρούμε στο σχήμα και την ύπαρξη δύο αντίθετης φοράς βελών. Όπως έχουμε ισχυριστεί νωρίτερα τα logistics έχουν διπλή διάσταση. Η μία είναι η καθαρά στρατιωτική και η άλλη η οικονομική. Καθώς μεταβαίνουμε από τα κατώτερα προς τα ανώτερα επίπεδα ανάλυσης αυξάνει η οικονομική τους διάσταση και μειώνεται η καθαρά στρατιωτική. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι εκ φύσεως η απομάκρυνση από το τακτικό και επιχειρησιακό επίπεδο συνεπάγεται την μείωση του στρατιωτικού χαρακτήρα καθώς πλέον αρχίζουν να υπεισέρχονται στην ανάλυση παράγοντες όπως το κόστος παραγωγής, η αναζήτηση πρώτων υλών για κατασκευή οπλικών συστημάτων, η αμυντική βιομηχανία και πολλά άλλα. Η τάση αυτή γίνεται εντονότερη όταν πλέον φτάσουμε στην υψηλή στρατηγική.

Εδώ βέβαια θα πρέπει να τονισθεί προς αποφυγή κάθε παρεξηγήσεως ότι τόσο η στρατιωτική όσο και η οικονομική διάσταση των στρατιωτικών logistics συνυπάρχουν σε κάθε επίπεδο και είναι άρρηκτα συνδεδεμένες. Δεν θα μπορούσε άλλωστε να είναι και αλλιώς. Η παραπάνω αυξομείωση της οικονομικής διάστασης γίνεται για να κατανοήσουμε ότι σταδιακά υπεισέρχονται στην ανάλυση μας όλο και περισσότερο οικονομικοί παράγοντες οι οποίοι δεν μας ενδιαφέρουν ιδιαίτερα στο τακτικό και επιχειρησιακό επίπεδο. Πράγματι, οι δυνάμεις που βρίσκονται στο πεδίο της μάχης και αντιμετωπίζουν τον αντίπαλο σε καμία περίπτωση δεν θα ενδιαφερθούν για το κόστος παραγωγής των πρώτων υλών ή για την αμυντική βιομηχανία. Εκεί ο ρόλος των logistics είναι περισσότερο στρατιωτικός και αφορά τον εφοδιασμό σε υλικά, την τροφοδοσία και τις μεταφορές.

8. Ορισμός των στρατιωτικών logistics

Τώρα πλέον που έχουμε μία πιο ξεκάθαρη εικόνα για το τι είναι πραγματικά τα στρατιωτικά logistics είμαστε σε θέση να δώσουμε ένα ικανοποιητικό ορισμό με στρατηγικό προσανατολισμό. Είναι το σύνολο των στρατιωτικοοικονομιών παραγόντων που συνεισφέρουν στην διοικητική και οικονομική υποστήριξη του

έργου των Ενόπλων Δυνάμεων τόσο σε τακτικό, επιχειρησιακό και στρατηγικό επίπεδο, όσο και σε επίπεδο υψηλής στρατηγικής. Περιλαμβάνουν τον εφοδιασμό, την τροφοδοσία, τις μεταφορές και γενικότερες διαδικασίες διοικητικής μέριμνας φτάνοντας σε επίπεδο υψηλής στρατηγικής στην αλληλεπίδραση με την αμυντική βιομηχανία και την οικονομία της άμυνας.

9. Η αυξανόμενη σημασία των διαδικασιών εφοδιασμού σε στρατιωτικό επίπεδο ως συνάρτηση των αλλαγών στο διεθνές σύστημα

Η πτώση της Σοβιετικής Ένωσης και οι μεγάλες αλλαγές που επακολούθησαν στο διεθνές σύστημα διεύρυναν σημαντικά τον διεθνή και ανθρωπιστικό ρόλο των ενόπλων δυνάμεων. Η διεύρυνση όπως είναι λογικό είχε ως επακόλουθο και την προσθήκη στην αποστολή τους νέων δραστηριοτήτων που προηγουμένως μόνο περιστασιακά ασκούσαν. Τέτοιου είδους δραστηριότητες ήταν οι αποστολές διατήρησης ειρήνης ή επιβολής της τάξης στο πλαίσιο συμμετοχής σε διεθνείς οργανισμούς (πχ NATO). Αυτές οι αποστολές εκτός από τα πλαίσια του NATO μπορούν να διεξάγονται και από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών ή και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Σε κάθε περίπτωση και ανεξάρτητα από τον διεθνή οργανισμό υπό την σκέπη του οποίου οργανώνονται, ο αριθμός τους είναι μεγάλος, προβλέπεται ότι θα αυξηθεί και άλλο με το πέρασμα του χρόνου και όπως ήδη αναφέραμε πρόσθεσε μία επιπλέον υποχρέωση για τις ένοπλες δυνάμεις πέρα από την παραδοσιακή τους ως θεματοφύλακες της εθνικής ακεραιότητας. Η αύξηση αυτή συνεπάγεται αύξηση και του κόστους εφοδιασμού και συντήρησης, άρα και του μέρους των εθνικών προϋπολογισμών των κρατών που κατευθύνεται προς τις ένοπλες δυνάμεις. Παράλληλα με αυτή την εξέλιξη έλαβε χώρα και μία άλλη τάση που επιβάρυνε τα πράγματα ακόμα περισσότερο σε οικονομικό επίπεδο. Ήταν η επικράτηση ενός κοινωνικού και πολιτικού ρεύματος που ως αντίδραση στις μεγάλες στρατιωτικές δαπάνες της περιόδου του Ψυχρού Πολέμου είδε την λήξη του ως μία ευκαιρία για μείωση των στρατιωτικών δαπανών και αύξηση του λεγόμενου μερίσματος ειρήνης (peace dividend).⁴¹ Αυτά συνέβησαν σε διεθνές επίπεδο μαζί φυσικά με την πρόσφατη παγκόσμια οικονομική κρίση που έφερε νέες δυσκολίες. Όσο αφορά την χώρα μας η κατάσταση δεν διαφέρει και πολύ. Στα πλαίσια του NATO και της ΕΕ συμμετέχει σε πολλές ειρηνευτικές αποστολές γεγονός που σαφώς

⁴¹ James V. Jones, *Integrated Logistics Support Handbook*, σελ 7

αυξάνει τα κόστη εφοδιασμού ενώ παράλληλα η οικονομική κρίση μείωσε την δυνατότητα για χρηματοδότηση. Συνεπώς τόσο σε διεθνές όσο και σε εθνικό επίπεδο υπάρχουν δύο δυνάμεις που δυσκολεύουν οικονομικά την λειτουργία των ενόπλων δυνάμεων. Η μία είναι η μείωση των στρατιωτικών δαπανών και η άλλη είναι η αύξηση των υποχρεώσεων για συμμετοχή σε διεθνείς αποστολές. Το γεγονός αυτό σημαίνει ότι οι ένοπλες δυνάμεις παγκοσμίως αναγκάζονται εκ των πραγμάτων να αποκτούν οπλικά συστήματα που θα είναι περισσότερο αξιόπιστα, με μεγαλύτερο χρόνο ζωής και θα απαιτούν μικρότερη συντήρηση που μεταφράζεται σε λιγότερες απαιτήσεις εφοδιασμού και άρα εξοικονόμηση χρημάτων. Παράλληλα όμως υποχρεώνονται να αναπτύξουν και τέτοια συστήματα εφοδιασμού (logistics) που θα τους επιτρέπουν την οικονομικότερη απόκτηση και διαχείριση των απαραίτητων στρατιωτικών υλικών. Σε κάθε περίπτωση λοιπόν τα logistics και γενικότερα ο οικονομικός παράγοντας φαίνεται να αποκτά μεγαλύτερη σημασία, πλέον ως ζήτημα επιβίωσης.

Κεφάλαιο 3: Ιστορικό υπόβαθρο

1. Η ιστορία των logistics στον πόλεμο

Η επιμελητεία στον πόλεμο ήταν ανέκαθεν ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα που έπρεπε να επιλυθούν σε μία πολεμική επιχείρηση. Βέβαια αν η επιχείρηση αυτή ήταν αμυντική τότε τα πράγματα ήταν σαφώς απλούστερα. Η εγγύτητα των αμυνόμενων με τις ντόπιες και γνωστές πηγές εφοδιασμού καθιστούσε την θέση τους ευνοϊκότερη. Από την άλλη μεριά ο επιτιθέμενος εφόσον βρισκόταν σε εχθρικό έδαφος είχε να επιλύσει σοβαρά θέματα εφοδιασμού πριν προβεί σε σκέψεις για οτιδήποτε άλλο. Η τροφοδοσία των μαχόμενων δυνάμεων ήταν τόσο σημαντική που για πολλούς θεωρείται ότι «η μόνη μεγαλύτερη δυσκολία από τον ανεφοδιασμό ήταν η νίκη στην μάχη».⁴² Αρχικά οι περισσότεροι στρατοί προκειμένου να μεταφέρουν τις απαραίτητες προμήθειες τους στον χώρο της μάχης χρησιμοποιούσαν αφενός μεν κατάλληλα ζώα αφετέρου τις φυσικές δυνάμεις των στρατιωτών. Αυτό σήμαινε ότι οι στρατιώτες θα έπρεπε να μεταφέρουν οι ίδιοι τα απαραίτητα για την επιβίωση τους κατά την διάρκεια των πολεμικών επιχειρήσεων. Η τεχνολογία των πρώτων πολεμικών συγκρούσεων δεν επέτρεπε την χρήση των τροχοφόρων οχημάτων που σταδιακά θα αρχίσουν να εμφανίζονται στην εξέλιξη της ιστορίας αλλάζοντας δραματικά την μορφή του πολέμου. Η χρήση των φυσικών δυνάμεων των στρατιωτών για την μεταφορά όσων απαιτούνταν σήμαινε δραστικό περιορισμό της εμβέλειας των πολεμικών επιχειρήσεων. Πράγματι, ένας στρατιώτης που ήταν υποχρεωμένος να μεταφέρει ο ίδιος τα εφόδια του είχε δύο μεγάλα μειονεκτήματα. Το πρώτο ήταν ότι εκ των πραγμάτων η ποσότητα που είχε την δυνατότητα να μεταφέρει ήταν εξαιρετικά μικρή δίνοντας του την ευκαιρία επιβίωσης μόλις για δέκα ή έντεκα ημέρες.⁴³ Το δεύτερο σημαντικό μειονέκτημα ήταν η φυσική κόπωση που προκαλούσαν στον μαχητή λόγω του βάρους που έπρεπε να μεταφέρει. Μία μικρή καταγραφή του καθαρά πολεμικού εξοπλισμού φανερώνει του λόγου το αληθές. Με τα σημερινά δεδομένα, που σημειωτέον η τεχνολογία έχει προχωρήσει σημαντικά δίνοντας την δυνατότητα για κατασκευή ατομικού στρατιωτικού εξοπλισμού όσο το δυνατόν ελαφρύτερου και προσαρμοστικού, τα υλικά που πρέπει να μεταφέρει κανείς στην μάχη είναι τα παρακάτω: Κράνος, εξάρτηση, τυφέκιο, φυσιγγιοθήκες, λόγχη και ατομικό σακίδιο με υλικά επιβίωσης είναι τα υλικά που έχει ο πιο απλός στρατιώτης.

⁴² J. Keegan, *Η ιστορία του πολέμου* (Εκδόσεις Νέα Σύνορα, 1997), σελ. 507

⁴³ ο. π. σελίδα 508

Αν αναφερθούμε σε επίπεδο ειδικών δυνάμεων τότε σαφώς ο εξοπλισμός αυτός αυξάνει κατακόρυφα και μαζί αυξάνει και το βάρος του. Μερικούς αιώνες πριν το βάρος του αντίστοιχου εξοπλισμού θα πρέπει να ήταν σαφώς πολύ μεγαλύτερο. Για παράδειγμα η ενόχληση που ένοιωθαν οι πολεμιστές της κλασσικής περιόδου όντας αναγκασμένοι να φέρουν ένα ιδιαίτερα δύσκολο φορτίο που περιλάμβανε το δόρυ, την περικεφαλαία, την ασπίδα και τον θώρακα, τις περικνημίδες, το κράνος και το ξίφος ήταν χαρακτηριστική.⁴⁴ Το σύνολο της πανοπλίας μπορούσε να φτάσει μέχρι και τα τριάντα κιλά την στιγμή που το μέσο βάρος του οπλίτη δεν διέφερε και πολύ από τα σημερινά δεδομένα. Αυτή η ενόχληση είχε σαν συνέπεια την τάση των οπλιτών να επιδιώκουν στο πέρασμα της ιστορίας την κατάργηση ορισμένων στοιχείων της πανοπλίας, τάση που εκδηλώθηκε ιδιαίτερα έντονα μετά τον 5^ο πχ αιώνα. Άλλος τρόπος εκδήλωσης της δυσφορίας για το βάρος των υλικών, όπως μας πληροφορεί ο Χάνσον, ήταν η καθυστέρηση ανάληψης του οπλισμού μέχρι και λίγα δευτερόλεπτα πριν την έναρξη της μάχης, η χρήση υπηρετών για την μεταφορά της πανοπλίας, αλλά και η φυσική παρόρμηση, όπως την ονομάζει, να εγκαταλείψουν όποτε είχαν πραγματική ευκαιρία τον οπλισμό τους παρόλο που τον είχαν αγοράσει ακριβά με ατομικά τους έξοδα. Η προσθήκη της ανάγκης για μεταφορά τροφίμων και επιπλέον υλικών λόγω έλλειψης μεταφορικών μέσων μας κάνει να καταλαβαίνουμε τί επιβάρυνση θα ήταν κάτι τέτοιο για τους στρατιώτες κάθε εποχής. Σύμφωνα με τον Βεγέτιο (ρωμαίος θεωρητικός του πολέμου του 4^{ου} πχ αιώνα) «οι νεαροί στρατιώτες πρέπει συχνά να ασκούνται στην μεταφορά φορτίων έως και 27 κιλά με στρατιωτικό βήμα, για να μπορούν να ανταπεξέρχονται στη μεταφορά των μεριδίων του φαγητού τους και των όπλων τους στις κοπιαστικές εκστρατείες».⁴⁵

Η λύση στο σοβαρό πρόβλημα της εξεύρεσης μέσου μεταφοράς των τροφίμων και των λοιπών υλικών για την μάχη βρέθηκε εν μέρει στην συνήθεια να καταναλώνονται οι πόροι των περιοχών εναντίον των οποίων γινόταν η εκστρατεία.⁴⁶ Το αντίπαλο έδαφος και η περιουσία του ντόπιου πληθυσμού ήταν μία πολύ καλή λύση διότι αφενός δεν επιβάρυνε την οικονομία του επιτιθέμενου, αφετέρου δεν απαιτούσε μεταφορά εφοδίων. Την τακτική εκμετάλλευσης του αντίπαλου εδάφους ακολούθησε και ο Ναπολέον τα στρατεύματά του οποίου συγκέντρωναν τρόφιμα

⁴⁴ V. D. Hanson, *Ο Δυτικός Τρόπος Πολέμου*, (Εκδόσεις Κ. Τουρική, 2003)

⁴⁵ J. Keegan, *Η ιστορία του πολέμου*, σελ.508

⁴⁶ Martin Van Creveld, *Επιμελητεία και Πόλεμος* (Εκδόσεις Κ. Τουρική, 1977) σελ.20

και λοιπά εφόδια από τις περιοχές που κατακτούσαν.⁴⁷ Όσο χρονικό διάστημα υπήρχε η δυνατότητα να χρησιμοποιούνται οι πόροι της εχθρικής επικράτειας διευκολύνονταν σημαντικά και οι διοικητές στον σχεδιασμό των επιχειρήσεων τους απαλλαγμένοι σε σημαντικό βαθμό από τον περιορισμό των βάσεων εφοδιασμού και των αντίστοιχων γραμμών επικοινωνίας τους με το μέτωπο της μάχης.⁴⁸ Η «αφαίμαξη» της ξένης οικονομίας είχε σαν συνέπεια οι κάτοικοι να λαμβάνουν τα μέτρα τους προφυλάσσοντας και κρύβοντας τα αγαθά τους. Βέβαια δεν λειτουργούσαν όλοι οι στρατοί με τον ίδιο τρόπο. Εκτός από την ανεξέλεγκτη ιδιοποίηση των εχθρικών πόρων υπήρχαν περιπτώσεις όπου οι κάτοικοι σε αντάλλαγμα για τα προϊόντα τους πληρώνονταν είτε με μετρητά, είτε με υποσχετικά έγγραφα.⁴⁹ Κατά την γνώμη μας η πληρωμή των κατοίκων με μετρητά ή υποσχετικά έγγραφα θα πρέπει να αφορούσε τους στρατούς εκείνους που βρίσκονταν εντός φίλιων εδαφών. Είναι προφανές ότι η αποζημίωση κατοίκων που βρίσκονταν στην επικράτεια του αντιπάλου μάλλον είναι πολύ απίθανο να συνέβαινε καθώς ουσιαστικά θα σήμαινε ενδυνάμωση των πηγών αντίστασης του εχθρού. Το σύστημα αυτό αν και το χρησιμοποιήθηκε αρκετά στην ιστορία τελειοποιήθηκε από τον Βαλενστάιν (διοικητή του αυτοκρατορικού στρατού στην Γερμανία). Χαρακτηριζόμενο και ως σύστημα της συνεισφοράς στόχευε στην απόσπαση μεγάλων χρηματικών ποσών σε ρευστό από τους κατοίκους των εχθρικών εδαφών και αποστολή του ποσού αυτού στον κεντρικό ταμεία του στρατού. Το σύστημα αυτό είχε δύο βασικά πλεονεκτήματα, ότι δηλαδή εξασφάλιζε στους στρατιώτες ένα μισθό χωρίς να επιβαρύνεται ο κρατικός προϋπολογισμός και ότι εξάλειφε την ανάγκη να λεηλατούν για προσωπικό όφελος.⁵⁰ Τα χρήματα που μαζεύονταν φυλάσσονταν από τον οικονομικό διαχειριστή του στρατού και στην συνέχεια οργανωμένα και με καταγραφή διανέμονταν στο προσωπικό ως μισθοδοσία.

Υπήρχαν όμως και στρατοί όπως του Ουέλινγκτον στην Ισπανία που ακολουθούσαν την τακτική της οργάνωσης αγοράς.⁵¹ Το γεγονός αυτό είχε σαν συνέπεια την προσέλκυση εμπόρων και κατοίκων σε προκαθορισμένα σημεία προκειμένου να πουλήσουν τα προϊόντα τους έναντι ανταλλάγματος. Βέβαια είναι σαφές ότι η δημιουργία της αγοράς απαιτεί δυνάμεις προσφοράς και ζήτησης οι

⁴⁷ Κ. Κολιόπουλος, *Η Στρατηγική Σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα* σελ 130

⁴⁸ Martin Van Creveld, *Επιμελητεία και Πόλεμος*, σελ.23

⁴⁹ J. Keegan, *Η ιστορία του πολέμου*, σελ. 509

⁵⁰ Martin Van Creveld, *Επιμελητεία και Πόλεμος*, σελ.21

⁵¹ J. Keegan, *Η ιστορία του πολέμου*, σελ. 509

οποίες θα διαμορφώσουν μία τιμή και μία ποσότητα ισορροπίας. Αν η ποσότητα παρεχόταν από τους ντόπιους κατοίκους, ο στρατός θα έπρεπε να αναλάβει την ικανοποίηση των χρηματικών απαιτήσεων των εμπόρων, δηλαδή έπρεπε να πληρώνει τα προϊόντα. Η τακτική αυτή είχε ως προϋπόθεση την κατοχή ρευστού χρήματος. Τέτοιο δυνατότητα μόνοι οι πολύ καλά οργανωμένοι στρατοί όπως του Ουέλινγκτον μπορούσαν να έχουν. Δεν ήταν όμως λίγες οι φορές που η προοπτική του κέρδους έπειθε σημαντικούς εμπόρους να ακολουθούν τον στρατό σε όλη την διάρκεια ή σε ένα μέρος των πολεμικών επιχειρήσεων δημιουργώντας ουσιαστικά μία κινούμενη αγορά. Όταν μάλιστα οι επιχειρήσεις λάμβαναν χώρα σε φίλο έδαφος ήταν σύνηθες φαινόμενο να προπορεύονται οι επίσημοι προμηθευτές με σκοπό να οργανώσουν την αγορά της περιοχής που λίγο αργότερα θα έφτανε ο στρατός.⁵²

Η όλο και αυξανόμενη παρουσία των χρηματικών συναλλαγών για τον ανεφοδιασμό και τις γενικότερες πληρωμές των στρατιωτικών δυνάμεων επέβαλε την ανάγκη για την ύπαρξη ενός ατόμου ειδικά καταρτισμένου για την παρακολούθηση όλων των οικονομικών, με την ευρεία έννοια, ζητημάτων. Το άτομο αυτό πήρε τον τίτλο του επιμελητή και ήταν υπεύθυνο αρχικά άμεσα απέναντι στην κυβέρνηση (στην εξέλιξη της ιστορίας άμεσα και απέναντι στον αρχιστράτηγο) να ερευνά και να ανακαλύπτει ποιά προϊόντα και υλικά μπορούσαν να διατεθούν, να ελέγχει τους εμπόρους και τις αποθήκες εντός των οποίων φυλάσσονταν, τις τιμές και την ποιότητα τους.⁵³ Σήμερα τα καθήκοντα των επιμελητών έχουν διαφοροποιηθεί προσαρμοζόμενα στις νέες ανάγκες αν και είναι βέβαιο ότι ο βασικός πυρήνας της λογικής που διέπει τα καθήκοντα τους παραμένει σχετικά σταθερός. Στις τωρινές τους ευθύνες περιλαμβάνεται ο εφοδιασμός των υπηρεσιών με χρήματα, η απόδοση λογαριασμών της διαχείρισης τους, ο έλεγχος όλων όσοι εμπλέκονται με διαχείριση δημόσιου χρήματος ή υλικών μέσω περιοδικών επιθεωρήσεων και με σκοπό την τήρηση των κείμενων διατάξεων, ο εφοδιασμός με υλικά και τρόφιμα και γενικότερα η ενάσκηση και η εποπτεία της όρθης λειτουργίας της οικονομικής μέριμνας των ενόπλων δυνάμεων.⁵⁴

Σταδιακά καθώς η εξέλιξη της τεχνολογίας το επέτρεπε άρχισαν να χρησιμοποιούνται τροχοφόρα οχήματα ανάλογα βέβαια και με την ανάπτυξη του οδικού δικτύου της κάθε περιοχής. Η ρωμαϊκή αυτοκρατορία, και σε μικρότερο

⁵² Martin Van Creveld, *Επιμελητεία και Πόλεμος*, σελ.19

⁵³ ο. π. σελίδα 19

⁵⁴ Γενικό Επιτελείο Ναυτικού, *Ε. Ο. Υ (Εγχειρίδιο Οικονομικής Υπηρεσίας)*

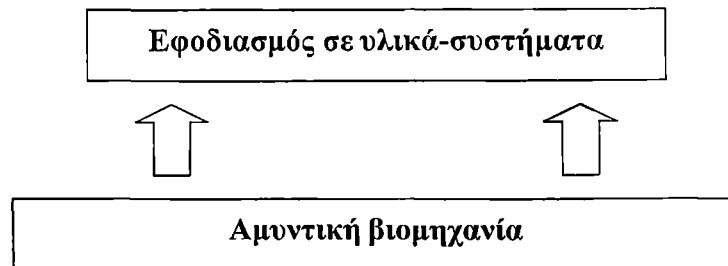
βαθμό η Κίνα, που φημιζόταν για το οδικό της δίκτυο είχε αναπτύξει ιδιαίτερα τις στρατιωτικές μεταφορικές της ικανότητες. Ωστόσο η κατάρρευση του διοικητικού της συστήματος τον 5^ο αιώνα σήμανε και την κατάρρευση του οδικού της δικτύου μειώνοντας σημαντικά τις δυνατότητες μεταφορών. Εκείνη την περίοδο όπως μας ενημερώνει ο Keegan⁵⁵ άρχισε να αναπτύσσεται ιδιαίτερα η χρήση βοδιών. Το συγκεκριμένο ζώο είχε το πλεονέκτημα ότι μπορούσε να χρησιμοποιηθεί όχι μόνο για την μεταφορά εφοδίων αλλά και ως τροφή. Η βιομηχανική επανάσταση μπορεί να αύξησε κατακόρυφα τις δυνατότητες μαζικών μεταφορών με την δημιουργία του τρένου, ωστόσο τα ζώα παρέμειναν τουλάχιστον μέχρι τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ένα σημαντικότατο μέσο μεταφοράς. Ο σιδηρόδρομος βέβαια αναμφισβήτητα υπήρξε μία πραγματική επανάσταση που διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο τόσο κατά την αμερικανικό εμφύλιο πόλεμο όσο και αργότερα την περίοδο κυρίως του Πρώτου και του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου. Η βιομηχανική επανάσταση έδωσε μεγάλη ώθηση και στις θαλάσσιες μεταφορές. Το υγρό στοιχείο υπήρξε ένας από τους κύριους διαύλους μεταφορών καθώς κατά την διάρκεια της στρατιωτικής ιστορίας δεν ήταν λίγοι οι στρατοί που επέλεξαν να κινηθούν παράλληλα με ένα ποταμό ή με τις θαλάσσιες ακτές προκειμένου να εξασφαλίζουν την ομαλή τροφοδοσία του προσωπικού.

Η ιστορία των logistics στον πόλεμο δεν σταματά εδώ. Ο σκοπός αυτής της σύντομης ιστορικής αναφοράς ήταν να δείχθει η σημασία της υποστήριξης σε υλικά και τρόφιμα. Δεν θα ήταν υπερβολή να πούμε ότι οι δύο Παγκόσμιοι Πόλεμοι κρίθηκαν από την ικανότητα των βιομηχανιών να υποστηρίξουν τις στρατιωτικές επιχειρήσεις με υλικό. Αν έπρεπε κανείς να βρει ένα περιστατικό που θα χαρακτηριζόταν ως το ιδανικό παράδειγμα της σημασίας των logistics στον πόλεμο, αυτό θα ήταν η κατασκευή των μεταφορικών πλοίων τύπου liberty από την Αμερική κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Η κατασκευή αυτών των σκαφών που γινόταν με την μέθοδο των προκατασκευασμένων τμημάτων επέτρεπε την ταχεία παραγωγή σε τέτοιο ρυθμό που να είναι μεγαλύτερος από τον ρυθμό καταστροφής τους από τα γερμανικά υποβρύχια. Έτσι η αμυντική βιομηχανία κατάφερε με την παραγωγικότητα της να εξασφαλίσει ότι ο αριθμός των μεταφορικών πλοίων θα παρέμενε τουλάχιστον σταθερός παρά τις απώλειες. Οι μεταφορές υλικών μέσω των πλοίων τύπου liberty εξασφάλισαν για τους συμμάχους ότι ο θαλάσσιος εφοδιασμός θα γινόταν

⁵⁵ J. Keegan, *Η ιστορία του πολέμου*, σελ.511-512

απερίσπαστος και ταυτόχρονα ανέδειξε την ύψιστη σημασία του ρόλου του εφοδιασμού και κατά επέκταση του ρόλου της αμυντικής βιομηχανίας που παράγει τα υλικά με τα οποία γίνεται ο εφοδιασμός, στην επιτυχή έκβαση του πολέμου.

Σχήμα 2: Η αμυντική βιομηχανία ως βάση για την στήριξη του εφοδιασμού των Ε.Δ

Κεφάλαιο 4: Θεωρητικοί του πολέμου, Οικονομία και Logistics

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Η οικονομική διάσταση του πολέμου είναι ένα αντικείμενο που απασχόλησε τους στρατιωτικούς αναλυτές στα έργα τους. Ο Σουν Τζου, ο Κλαούσεβιτς, ο Luttwak και ο Hanson θα αποτελέσουν αντικείμενο μελέτης μας προκειμένου να αλιεύσουμε πληροφορίες σχετικά με την θέση τους απέναντι στην οικονομική διάσταση του πολέμου και τα logistics. Η παρουσίαση του κάθε ιστορικού θα γίνει ξεχωριστά και στο τέλος θα προβούμε σε μία συγκριτική ανάλυση για να διαπιστώσουμε τα σημεία προσέγγισης και απόκλισης των θέσεων τους. Πριν από την ανάλυση του καθαρά «οικονομικού» μέρους του έργου τους θα προβαίνουμε σε μία σύντομη παρουσίαση των σκέψεων τους προκειμένου να γίνεται αντιληπτό το πλαίσιο εντός του οποίου προσεγγίζουν τον πόλεμο.

2. Ο Σουν Τζου και «η τέχνη της οικονομίας» στον πόλεμο

«Μιλώντας για σχεδιασμό εννοώ...την εποπτεία των οδών ανεφοδιασμού και την προμήθεια των σημαντικών ειδών εξοπλισμού και αγαθών που χρησιμοποιεί ο στρατός»⁵⁶

Η τέχνη του πολέμου (The Art of War) του Σουν Τζου παρά το ότι είναι αρκετά παλιό έργο (ο Σ Γκρίφιθ τοποθετεί την συγγραφή του κατά την διάρκεια του 4^{ου} αιώνα π.Χ.⁵⁷) μπορεί να βοηθήσει στην εξαγωγή σημαντικών συμπερασμάτων όχι μόνο για το καθαρά συγκρουσιακό κομμάτι του πολέμου αλλά και για την οικονομική του διάσταση. Διατηρεί ακόμα και σήμερα τον επίκαιρο χαρακτήρα του και μάλιστα συχνά έχει «μεταφραστεί» ως εγχειρίδιο διοίκησης και στρατηγικής σε επίπεδο ιδιωτικών επιχειρήσεων.

«Το αποκορύφωμα της στρατιωτικής δεξιοτεχνίας είναι να υποτάξεις τον εχθρό χωρίς μάχη...αυτό που έχει τη μέγιστη σπουδαιότητα στον πόλεμο είναι να επιτεθείς στην στρατηγική του εχθρού.»⁵⁸

⁵⁶ Σουν Τζου, *Η τέχνη του πολέμου*, (Εκδόσεις Παλασωτηρίου, 2008), σελ.95

⁵⁷ ο. π. σελίδα 10

⁵⁸ ο. π. σελίδα 115

Για τον Σουν Τζου η ιδέα της φυσικής εμπλοκής με τον αντίπαλο έρχεται σε δεύτερη μοίρα. Ο πόλεμος στηρίζεται στην εξαπάτηση και ικανός στρατηγός είναι αυτός που μπορεί να κερδίσει ένα πόλεμο χωρίς να έρθει σε συμπλοκή με τον αντίπαλο στρατό. Μία τέτοια θέση δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να οδηγήσει σε παρεξηγήσεις. Δεν σημαίνει ότι ένας στρατός δεν πρέπει να είναι προετοιμασμένος για την μάχη. Ο Σουν Τζου πιστεύει ακριβώς το αντίθετο. Η μάχη πρέπει να έχει κερδηθεί πριν ακόμη ξεκινήσει. Η προετοιμασία διαδραματίζει αποφασιστικό ρόλο στην εξέλιξη του πολέμου και η ήττα στα πεδία των μαχών πολλές φορές προέρχεται από την έλλειψη προετοιμασίας. Προβάλλει επομένως την έμμεση προσέγγιση ως την ιδανική για την νίκη.

Το σημαντικό δεν είναι το μέγεθος του στρατεύματος αλλά το πώς είναι διαιρεμένο. Η χρήση μεγάλων αριθμητικά στρατευμάτων απαιτεί εξελιγμένες επικοινωνίες για να είναι αποδοτική. Η γνώση του πότε πρέπει να γίνει μάχη και πότε όχι είναι καθοριστική. Είναι ένδειξη ικανότητας για τον ηγέτη να μπορεί διαμορφώνει την τακτική του με βάση τον αντίπαλο που έχει να αντιμετωπίσει. Ο θυμός κατά την λήψη αποφάσεων είναι κακός σύμβουλος για τον ηγέτη, μία κατεστραμμένη χώρα ή νεκροί στο πεδίο της μάχης εξαιτίας του θυμού είναι εξαιρετικά λανθασμένες επιλογές. Οι κατάσκοποι διαδραματίζουν σπουδαίο ρόλο και είναι από τα σημαντικότερα εργαλεία στον πόλεμο. Επίσης η ομογενοποίηση ενός στρατεύματος που συγκεντρώνεται για την μάχη είναι σημαντική. Ποτέ δεν πρέπει να πιέζεται ιδιαίτερα ένας απελπισμένος εχθρός. Η απελπισία του αντιπάλου μπορεί να προκαλέσει απώλειες στις φίλες δυνάμεις. Η συμπεριφορά απέναντι στους στρατιώτες θα πρέπει να στηρίζεται σε πνεύμα κατανόησης αλλά η πειθαρχία είναι απαραίτητος όρος.

Η γνώση του εαυτού και του εχθρού είναι το όπλο για την νίκη. Ο ικανός ηγέτης γνωρίζει πώς να εκμεταλλευτεί την ανετοιμότητα του αντιπάλου. Αρχικά πρέπει να υπάρχει επιφύλαξη, όμως μόλις δοθεί η ευκαιρία πρέπει κανείς άμεσα να την εκμεταλλευτεί. Η ευελιξία είναι καθοριστικής σημασίας παράγοντας. Όπως το νερό δεν έχει συγκεκριμένο σχήμα αλλά παίρνει το σχήμα του εδάφους στο οποίο κινείται, είναι δηλαδή ευπροσάρμοστο, έτσι και ο ηγέτης πρέπει να μπορεί να προσαρμόζεται ανάλογα με τον αντίπαλο τον οποίο έχει να αντιμετωπίσει κάθε φορά.

Μετά από την γενική παράθεση των σημαντικότερων θέσεων του Σουν Τζου μπορούμε να εξετάσουμε αναλυτικότερα τις θέσεις του σχετικά τον ρόλο της οικονομίας και των logistics στον πόλεμο.

Οι πέντε σταθεροί παράγοντες που πρέπει να λάβει κανείς υπόψη του στον πόλεμο είναι ο ηθικός νόμος, ο ουρανός, η γη, ο διοικητής, η μέθοδος-πειθαρχία. Αυτοί οι παράγοντες μεταφράζονται αντίστοιχα ως η πίστη στον ηγεμόνα, οι καιρικές συνθήκες, το έδαφος και οι αποστάσεις, οι ικανότητες του διοικητή, η ορθή συγκρότηση του στρατού και ο έλεγχος των δαπανών του. Σχετικά με τις δαπάνες στον πόλεμο ο Σουν Τζου τόνιζε την ιδιαίτερη σημασία που έχουν όχι μόνο για την διατήρηση ενός ικανού και αξιόμαχου στρατεύματος αλλά και για το κράτος και την ανεξαρτησία του από τους πιθανούς του εχθρούς.

«...όταν ο θησαυρός σου ξοδευτεί, οι γειτονικοί ηγεμόνες θα εκμεταλλευτούν τη δυσχερή σου θέση για να δράσουν. Τότε, ακόμη κι αν έχεις σοφούς συμβούλους, κανένας δεν θα μπορέσει να καταστρώσει καλά σχέδια για το μέλλον»⁵⁹

Ο πόλεμος θα πρέπει να διεξάγεται στο μικρότερο δυνατό χρονικό διάστημα, με το ελάχιστο κόστος σε ανθρώπινες και άλλου είδους απώλειες. Τόσο σε στρατιωτικό όσο και σε οικονομικό επίπεδο κανείς δεν επωφελήθηκε ποτέ από την εμπλοκή σε ένα παρατεταμένο πόλεμο. Οι περίοδοι πολεμικών συγκρούσεων είναι από τις πλέον δαπανηρές για ένα κράτος. Το κόστος ενός πολέμου είναι δυσβάσταχτο ακόμα και για υπερδυνάμεις. Ο παρατεταμένος αγώνας εξοπλισμών ανάμεσα στην Αμερική και την πρώην ΕΣΣΔ αποτελεί απόδειξη των επιπτώσεων που μπορεί να έχει ένας παρατεταμένος πόλεμος ή έστω ακήρυχτος «πόλεμος εξοπλισμών». Μάλιστα δεν είναι λίγοι εκείνοι που υποστηρίζουν ότι η ένταση του εξοπλιστικού ανταγωνισμού που επέβαλε με την πολιτική του ο αμερικανός πρόεδρος Ρ. Ρέικαν προκάλεσε την οικονομική κατάρρευση της ΕΣΣΔ καθώς επιβαρύνθηκε με υπέρμετρα οικονομικά βάρη στη προσπάθεια της να ακολουθήσει την Αμερική. Στις ημέρες μας η Αμερική επίσης αντιμετωπίζει σοβαρά οικονομικά προβλήματα λόγω των επιχειρήσεων στο Ιράκ και το Αφγανιστάν.

«Οι δαπάνες με τις οποίες επιβαρύνεται η χώρα- συνυπολογίζοντας τις αμοιβές για την ψυχαγωγία των συμβούλων και των επισκεπτών, το κόστος των αναλώσιμων

⁵⁹ Σουν Τζου, *Η τέχνη του πολέμου*, σελ.106

υλικών... και το κόστος των αρμάτων και των πανοπλιών- ανέρχονται συνολικά σε χίλια χρυσά νομίσματα ημερησίως. »⁶⁰

Οι πολεμικές συγκρούσεις προκαλούν καταστροφή στην βιομηχανική βάση της χώρας και στις υποδομές της. Η διεξαγωγή τους απαιτεί την δέσμευση πόρων που σε άλλη περίπτωση θα κατευθύνονταν προς καταναλωτικές δραστηριότητες και για ικανοποίηση βιοτικών αναγκών του πληθυσμού. Επομένως οι εχθροπραξίες θα πρέπει να διαρκούν όσο το δυνατόν λιγότερο προκειμένου όχι μόνο να ελαχιστοποιούνται οι καταστροφές αλλά και να αντέχει η οικονομία της χώρας την χρηματοδότηση των πολεμικών επιχειρήσεων. Γράφει χαρακτηριστικά ότι:

«Δεν υπήρξε ποτέ χώρα που να ωφελήθηκε από ένα παρατεταμένο πόλεμο»⁶¹

Η έννοια του σύντομου πολέμου βρισκόταν στον πυρήνα της στρατιωτικής σκέψης ήδη από την Αρχαία Ελλάδα. Εκεί με την παράδοση της αποφασιστικής μάχης επιδιωκόταν να περιοριστούν οι οικονομικές συνέπειες του πολέμου όχι μόνο όσο αφορά την καταστροφή υποδομών αλλά και στο σκέλος της εξοικονόμησης πόρων που θα έπρεπε σε περίπτωση μακροχρόνιων συγκρούσεων να κατευθυνθούν για στρατιωτικές προμήθειες. Σε αυτή την λογική των Αρχαίων Ελλήνων θα επανέλθουμε αργότερα. Στο ίδιο οικονομοκεντρικό πνεύμα κινείται και η αντίληψη του Σουν Τζου ότι η κατάληψη του εχθρικού εδάφους είναι αποδοτικότερη από την καταστροφή του καθώς μπορεί στην συνέχεια να γίνει εκμετάλλευση των οικονομικών του πόρων-από το στράτευμα.

«Επομένως, ο σοφός στρατηγός φροντίζει ώστε τα στρατεύματα του να τροφοδοτούνται από τον εχθρό, διότι ένα μόδι τροφής του εχθρού ισοδυναμεί με είκοσι δικά του.»⁶²

Όπως είδαμε ο Σουν Τζου είναι υπέρμαχος της έμμεσης προσέγγισης. Οι επιλογές ενός στρατιωτικού ηγέτη περιλαμβάνουν κατά την άποψη του ένα ευρύ φάσμα δυνατοτήτων που πέρα από τις κλασικές επιχειρήσεις απευθείας αναμέτρησης με τον αντίπαλο μπορεί να επεκταθούν και σε επιχειρήσεις έμμεσης προσέγγισης και

⁶⁰ Σουν Τζου, *Η τέχνη του πολέμου*, σελ.105-106

⁶¹ ο. π. σελίδα 107

⁶² ο. π. σελίδα 109

φθοράς. Σε αυτό το πνεύμα είναι δυνατόν ένας στρατιωτικός ηγέτης να επιλέξει να καταστρέψει να αποθήκες τροφίμων, πυρομαχικών και μεταφορικά μέσα πλήττοντας τις οικονομικές δυνατότητες του αντιπάλου. Επομένως εκτός από την χρηματοδότηση και τον εφοδιασμό των φίλιων δυνάμεων με τα απαραίτητα εφόδια για την διεξαγωγή των επιχειρήσεων, η καταστροφή της αντίστοιχης δυνατότητας του αντιπάλου είναι επίσης μία επιλογή. Χωρίς να έχει την δυνατότητα να ανεφοδιάσει το στράτευμα του, ο αντίπαλος γρήγορα θα εξασθενήσει.

« Όταν μία χώρα περιέρχεται σε κατάσταση ένδειας λόγω στρατιωτικών επιχειρήσεων, αυτό οφείλεται στο κόστος μεταφοράς. Η μεταφορά εφοδίων σε μεγάλες αποστάσεις αφήνει τον λαό πάμπτωχο»⁶³

Όπως φαίνεται από το παραπάνω απόσπασμα το κόστος μεταφοράς είναι ένας από τους κύριους παράγοντες κόστους. Μάλιστα είναι ξεκάθαρο ότι μπορεί να οδηγήσει σε οικονομική κατάρρευση την χώρα καθώς η μεταφορά πόρων από μία χώρα σε μία άλλη προκειμένου να πραγματοποιηθεί μία εκστρατεία δεν σημαίνει μόνο κόστος μεταφοράς αλλά συνεπάγεται, και αυτό είναι το κύριο κόστος, στέρηση πόρων από τους κατοίκους για χρήση σε άλλες δραστηριότητες.

«Όπου πηγαίνει στρατός, οι τιμές ανεβαίνουν. Όταν οι τιμές ανεβαίνουν, οι περιουσίες των πολιτών εξανεμίζονται. Όταν οι περιουσίες εξανεμίζονται, ο φτωχός λαός επιβαρύνεται με έκτακτα χαράτσια.»⁶⁴

Εκτός από τις δαπάνες μεταφοράς και την μείωση της παραγωγικής δυνατότητας μία πολεμική επιχείρηση συνεπάγεται και την άνοδο του πληθωρισμού. Είναι γεγονός ότι σε πολεμικές περιόδους οι τιμές ανεβαίνουν ανεξέλεγκτα, το χρήμα χάνει την αξία του και η αγοραστική δύναμη του πληθυσμού μειώνεται. Η επίδραση που μπορεί να έχει αυτό το γεγονός στην ψυχολογία των πολιτών ενδέχεται να είναι καταστροφική για την νίκη στον πόλεμο.

⁶³ Σουν Τζου, *Η τέχνη του πολέμου*, σελ.108

⁶⁴ ο. π .σελίδα 109

3. Η λύση στο πρόβλημα του κόστους των logistics και της απώλειας πόρων

«Έτσι, επιπρόσθετα με τη νίκη, μπορείς να χρησιμοποιήσεις τον ηττημένο εχθρό για να αυξήσεις τη δύναμη σου.»⁶⁵

Ο εχθρός μπορεί και πρέπει να χρησιμοποιηθεί για την σίτιση και τον εφοδιασμό των δυνάμεων. Ειδικότερα στην εποχή του Σουν Τζου που οι πολεμικές επιχειρήσεις ήταν μακροχρόνιες το κόστος για την συντήρηση των πολεμιστών θα πρέπει να ήταν ιδιαίτερα υψηλό ως ποσοστό του κρατικού προϋπολογισμού. Ακόμα και σήμερα όμως όταν μία χώρα επιθυμεί να διεξαγάγει πολεμικές επιχειρήσεις μακριά από το έδαφος της το κόστος για την μεταφορά και την συντήρηση των δυνάμεων είναι υψηλό. Η λύση επομένως ήταν η χρήση των πόρων του αντιπάλου. Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο ο Σουν Τζου προτιμά την μη ολοκληρωτική καταστροφή του εχθρικού εδάφους, ώστε στην συνέχεια να αντληθούν από αυτό οι παραγωγικοί πόροι που σε αντίθετη περίπτωση θα επιβάρυναν την δική του χώρα.

«Οι άριστοι γνώστες του πολέμου δεν χρειάζονται δεύτερη επιστράτευση ούτε περισσότερους από ένα εφοδιασμούς. Κουβαλούν τον εξοπλισμό τους από την πατρίδα. Για προμήθειες βασίζονται στον εχθρό. Έτσι ο στρατός τους έχει άφθονη τροφή.»⁶⁶

Οι στρατιωτικοί ηγέτες της εποχής του Σουν Τζου φαίνεται πως είχαν κατανοήσει σε μεγάλο βαθμό την σημασία των logistics για την επιτυχία μίας πολεμικής επιχείρησης. Ο ίδιος όπως είδαμε όχι μόνο επεσήμανε τους οικονομικούς κινδύνους του πολέμου αλλά παράλληλα πρότεινε και λύσεις. Αργότερα, κατά την διάρκεια αυτής της μελέτης θα ασχοληθούμε με δύο στρατιωτικές επιχειρήσεις, του Μεγάλου Αλεξάνδρου και της Αμερικής κατά τον πρώτο πόλεμο στο Ιράκ οι οποίες λόγω απόστασης είχαν να αντιμετωπίσουν αρκετά από τα κόστη των logistics.

4. Ο Χάνσον και ο «οικονομικός» δυτικός τρόπος πολέμου στην Κλασική Ελλάδα

Το έργο του Χάνσον «Ο δυτικός τρόπος πολέμου. Η αποφασιστική μάχη στην Αρχαία Ελλάδα» εξετάζει τις πολεμικές συνήθειες των Ελλήνων πολεμιστών κατά την κλασική περίοδο. Μας δίνει την δυνατότητα να προβούμε σε σημαντικές

⁶⁵ Σουν Τζου, *Η τέχνη του πολέμου*, σελ.113

⁶⁶ ο. π. σελίδα 107

διαπιστώσεις όχι μόνο για τον ρόλο των logistics στις πολεμικές επιχειρήσεις αλλά και για ολόκληρη την οικονομική φιλοσοφία που χαρακτήριζε τις συγκρούσεις. Είναι σημαντικό το γεγονός ότι οι Αρχαίοι Έλληνες έχοντας κατανοήσει την οικονομική σημασία του πολέμου δόμησαν τις μάχες κατά τέτοιο τρόπο ώστε να έχουν τις λιγότερες δυνατόν απώλειες τόσο σε επίπεδο έμψυχου δυναμικού όσο και σε επίπεδο παραγωγής. Ας ξεκινήσουμε όμως με μία σύντομη παρουσίαση του πολεμικής φιλοσοφίας που παρουσιάζει ο Χάνσον γύρω από τον πόλεμο στην Αρχαία Ελλάδα.

Η φάλαγγα αποτέλεσε τον κύριο στρατιωτικό μηχανισμό με τον οποίο διεξάγονταν οι πολεμικές συγκρούσεις στην αρχαία Ελλάδα από τα τέλη του 8^{ου} πχ αιώνα και μετά. Προηγουμένως επικρατούσαν κυρίως οι έφιπποι πολεμιστές της ελληνικής μεσαιωνικής περιόδου, 13^{ου} – 9^{ου} πχ αιώνας, των οποίων η δράση είχε ως κύριο στόχο την βολή του δόρατος που κρατούσαν στο χέρι. Από τον 8^ο αιώνα και μετά παρατηρείται μία σταδιακή αλλαγή στην βασική δομή της μάχης που οδηγεί τελικά σε ένα νέο τύπο πολέμου. Η μεγάλη αλλαγή αφορά το γεγονός ότι ο νέος τύπος μάχης είναι ομαδικός και όχι το άθροισμα των ατομικών επιδόσεων μεμονωμένων ιπποτών. Αυτό αποτελεί μία μεγάλη διαφοροποίηση σε σχέση με το παρελθόν καθώς συνεπαγόταν μία εντελώς νέα πολεμική φιλοσοφία με κοινωνικές μάλιστα προεκτάσεις. Η μάχη ήταν πλέον ένας αγώνας ανθρώπων που πιθανόν να συνδέονταν μεταξύ τους με στενούς δεσμούς φιλίας και συγγένειας. Ο νέος τύπος πολέμου συνεπώς δεν περιοριζόταν σε μία στενή κάστα πολεμιστών αλλά αφορούσε το σύνολο του κοινωνικού ιστού της αρχαιοελληνικής πόλης κράτους.

5. Η εξέλιξη ενός οικονομικού τρόπου πολέμου

Παράλληλα με την διεύρυνση της κοινωνικής βάσης του πολέμου συνέβη και μία άλλη εξέλιξη η οποία χαρακτηρίζεται για την σοφία και την προνοητικότητα της. Ο νέος τύπος πολέμου χαρακτηριζόταν για την απλή στρατηγική του και την σύντομη διάρκεια του γεγονός που εξασφάλιζε ότι δεν απαιτούνταν υψηλές αμυντικές δαπάνες προετοιμασίας σε περίοδο ειρήνης, ούτε όμως και υψηλές δαπάνες για αγορά εξοπλισμού και εφοδίων κατά την διάρκεια των πολεμικών επιχειρήσεων.⁶⁷

⁶⁷ V. D. Hanson, *Ο Δυτικός Τρόπος Πολέμου*, (Εκδόσεις Κ. Τουρίκη, 2003), σελ. 68

6. Τα περιορισμένα έξοδα εκπαίδευσης και συντήρησης

Οι οπλίτες της φάλαγγας θα περίμενε κανείς ότι ήταν ιδιαίτερα εκπαιδευμένοι στην μάχη. Τα ιστορικά στοιχεία σύμφωνα με τον συγγραφέα διαψεύδουν την άποψη αυτή. Οι οπλίτες χρειάζονταν θάρρος, εξαιρετική σωματική κατάσταση και αντοχή, όχι όμως ιδιαίτερη εξειδίκευση και ικανότητα στον χειρισμό των όπλων. Το γεγονός ότι η μάχη στην κλασική περίοδο απαιτούσε ελάχιστη εκπαίδευση σήμαινε ότι ο προϋπολογισμός της πόλης κράτους δεν θα επιβαρυνόταν σημαντικά. Αντίθετα, στις ημέρες μας η συντήρηση και η εκπαίδευση των στρατευμάτων απαιτεί την δαπάνη ενός αρκετά σεβαστού ποσού σε ετήσια βάση. Η τεχνολογία έχει κάνει άλματα και κάθε νέο οπλικό σύστημα ενσωματώνει πλέον όλο και νεότερα επιτεύγματα γεγονός που αυξάνει το κόστος απόκτησης τους. Όμως το κόστος απόκτησης είναι μόνο ένα μέρος του συνολικού κόστους ενός οπλικού συστήματος σε όλη την διάρκεια της επιχειρησιακής του λειτουργίας. Μαζί φυσικά με αυτό δεν θα πρέπει να παραλείπεται ο συνυπολογισμός του κόστους εκπαίδευσης του προσωπικού που πρόκειται να χρησιμοποιήσει το σύστημα, αλλά και του κόστους χρήσης και συντήρησης του, δηλαδή τα χρήματα που απαιτούνται για καύσιμα ή ακόμα και για προγραμματισμένη ή επείγουσα αντικατάσταση υλικών. Προσθέτοντας σε αυτά και τις απαραίτητες αναβαθμίσεις που θα γίνουν σε ένα οπλικό σύστημα προκειμένου να ανταπεξέλθει στις διαρκώς αυξανόμενες τεχνολογικές ανάγκες του πεδίου της μάχης καθώς και το επιπλέον κόστος εκπαίδευσης του προσωπικού σε κάθε νέα αναβάθμιση, μπορούμε να έχουμε μία πολύ καλή εικόνα για το ύψος που έχει το κόστος εκπαίδευσης και συντήρησης στην σημερινή εποχή.

Μπορεί η τεχνολογία στην κλασική Ελλάδα να μην ήταν ούτε στο ελάχιστο εφάμιλλη της σημερινής, όμως αντίστοιχα και οι πόροι που είχαν στην διάθεση τους οι ηγέτες προκειμένου να χρηματοδοτήσουν τις ένοπλες δυνάμεις ήταν αντίστοιχα περιορισμένοι. Συνεπώς μπορούμε να υποθέσουμε ότι οι δαπάνες άμυνας θα δέσμευαν στην κλασική Ελλάδα ένα αντίστοιχο με το σημερινό κομμάτι του προϋπολογισμού. Η ανάγκη για ελάττωση του ποσού αυτού οδήγησε στην επινόηση της οπλιτικής μάχης με την χρήση του σχηματισμού της φάλαγγας. Όπως αναφέρει και ο Hanson «για να αγωνιστεί κανείς στις γραμμές της φάλαγγας χρειαζόταν υπέρτατο θάρρος, εξαιρετική σωματική κατάσταση, και αντοχή, ελάχιστη όμως εξειδίκευση ή ικανότητα στον χειρισμό των όπλων. Το δόρυ και η ασπίδα ακόμα και όταν χρησιμοποιούνταν από κοινού με άλλους άνδρες μέσα στο συνωστισμό της φάλαγγας, ήταν πολύ απλούστερα στον χειρισμό από το τόξο ή την σφενδόνη ή

ακόμα και το ακόντιο.»⁶⁸ Από τα λεγόμενα του καταλαβαίνουμε ότι η φάλαγγα ως πολεμικός σχηματισμός απαιτούσε πολύ μικρότερη προετοιμασία σε σχέση με τα στρατεύματα που χρησιμοποιούσαν ακόντια ή τόξα. Στην ίδια θέση καταλήγουν και οι Ξενοφών, Πλάτων, Περικλής αλλά και Αριστοτέλης.⁶⁹ Η απλότητα και η λιτή της φιλοσοφία εξασφάλιζαν ότι καθένας μπορούσε να συμμετέχει σε αυτή χωρίς ιδιαίτερη εκπαίδευση ή προετοιμασία συμβάλλοντας έτσι σημαντικά στην ελάφρυνση των πολεμικών δαπανών και καθιστώντας τις συχνές πολεμικές συγκρούσεις οικονομικά εφικτές. Ίσως μάλιστα το χαμηλό οικονομικό κόστος του πολέμου να ήταν μία από τις βασικές αιτίες που οδήγησαν σε συχνές συγκρούσεις στην κλασική Ελλάδα.

7. Η τροφοδοσία των στρατευμάτων

Κατά την παρουσίαση της θέσης του Σουν Τζου σχετικά με το θέμα του εφοδιασμού σε τρόφιμα και υλικά κατά την διάρκεια των πολεμικών επιχειρήσεων είδαμε ότι προτείνεται ως αποτελεσματικότερη λύση η χρήση των πόρων του αντιπάλου. Αυτό συνεπάγεται είτε χρήση του πολεμικού του εξοπλισμού, είτε χρήση πολύτιμων υλικών τα οποία παίρνονταν ως λάφυρα είτε και χρήση της γης του αντιπάλου προκειμένου να τραφούν τα στρατεύματα του επιτιθέμενου.

Η τακτική της χρήσης πόρων της επικράτειας του εχθρού για την σίτιση των φίλιων στρατευμάτων φαίνεται να ήταν διαδεδομένη και κατά την κλασική περίοδο. Απαιτούσε όμως τον ακριβή προσδιορισμό της χρονικής περιόδου κατά την οποία θα λάμβανε χώρα η εκστρατεία. Οι στρατοί επιδίωκαν να επιτίθενται στον αντίπαλο την εποχή κατά την οποία οι καλλιέργειες θα ήταν σε κατάλληλη φάση ώστε να μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την τροφοδοσία των στρατευμάτων.⁷⁰ Αν η επίθεση λάμβανε χώρα νωρίτερα από ότι έπρεπε τότε τα σιτηρά θα ήταν ακατάλληλα για τροφή. Αν από την άλλη μεριά η επίθεση γινόταν αργότερα από την άριστη περίοδο τότε υπήρχε ο κίνδυνος να έχει ήδη γίνει ο θερισμός και συνεπώς να μην υπάρχει η δυνατότητα κατανάλωσης τους. Αυτό θα σήμαινε σημαντική αύξηση του κινδύνου αποτυχίας της εκστρατείας λόγω έλλειψης τροφοδοσίας και αύξηση του κόστους της γεγονός που πιθανόν να οδηγούσε στην ματαίωση της. Σε όλα αυτά θα πρέπει να προσθέσουμε ότι στην περίπτωση που ο αμυνόμενος είχε προλάβει να θερίσει τα χωράφια του τότε

⁶⁸ V. D. Hanson, *Ο Δυτικός Τρόπος Πολέμου*, σελ. 64

⁶⁹ ο. π. σελίδα 64

⁷⁰ ο. π. σελίδα 67

αυτομάτως όχι μόνο δημιουργούνταν ελλείψεις τροφοδοσίας στον αντίπαλο, αλλά και ο αμυνόμενος αύξανε σε μεγάλο βαθμό την δυνατότητα του να πολεμήσει ή και να οχυρωθεί πίσω από τα τείχη της πόλης χωρίς ουσιαστικά να έχει κανένα φόβο. Σε αυτή την περίπτωση η πίεση για εξεύρεση τροφής μεταφερόταν στον εχθρό ο οποίος δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι βρισκόταν σε άγνωστο έδαφος, μία κατάσταση που μείωνε δραματικά τις εναλλακτικές του επιλογές. Άλλωστε και οι επιτιθέμενοι ήταν επίσης γαιοκτήμονες κάτι που συνεπαγόταν ότι όσο καιρό βρίσκονταν σε εκστρατεία και τα δικά τους χωράφια παρουσίαζαν έλλειψη εργατικού δυναμικού με κίνδυνο να χαθεί η ετήσια σοδιά.⁷¹

Η μεγάλη σε ένταση αλλά μικρή σε χρονική διάρκεια οπλιτική σύγκρουση μεταξύ φαλαγγών εμπεριείχε μία ανεπτυγμένη οικονομική φιλοσοφία. Περιορίζε τον χρόνο κατά τον οποίο οι γαιοκτήμονες, που αποτελούσαν το κύριο μέρος του στρατού, θα έλειπαν μακριά από τις εστίες τους μην μπορώντας να περισυλλέξουν την σοδιά τους. Από την άλλη μεριά η μία και αποφασιστική μάχη που μάλιστα λάμβανε χώρα σε ένα συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο σήμαινε ότι οι καταστροφές που θα προκαλούνταν στα σιτηρά και τις λοιπές αγροτικές εγκαταστάσεις θα ήταν περιορισμένες. Με την χρήση της οπλιτικής σύγκρουσης φαλαγγών το οικονομικό κόστος του πολέμου ήταν το ελάχιστο δυνατό.

8. Η οικονομική φιλοσοφία του πολέμου στην κλασική Ελλάδα

Η ελληνική μάχη της κλασικής εποχής χαρακτηρίζεται από τους ξεκάθαρους και απλούς κανόνες της, οι οποίοι διασφάλιζαν ότι ο αγώνας θα είχε συγκεκριμένη εξέλιξη, δηλαδή έφοδος, σύγκρουση, μάχη σώμα με σώμα, ωθισμός, διάσπαση, τροπή σε φυγή, σύντομη χρονική διάρκεια και κυρίως θα ήταν αποφασιστικός. Αυτό σήμαινε ότι η μάχη θα καθόριζε τον νικητή και τον ηττημένο χωρίς να απαιτείται εξάπλωση των συγκρούσεων που θα προκαλούσε περισσότερα θύματα. Μπορεί η σφοδρότητα της μάχης να ήταν μεγάλη όμως το γεγονός ότι κάθε φορά ήταν αποφασιστική είχε σαν αποτέλεσμα τον περιορισμό των θυμάτων μόνο ανάμεσα στα ένοπλα τμήματα. Η έλλειψη οργανωμένου σχεδίου καταδίωξης των ηττημένων οδηγεί στο συμπέρασμα ότι στόχος ήταν ο περιορισμένος αριθμός θυμάτων και ότι συγκρούσεις πέραν των απολύτως αναγκαίων σπάνια πραγματοποιούνταν. Ο πόλεμος στην κλασική Ελλάδα εμπεριείχε την φιλοσοφία της ελαχιστοποίησης τόσο των

⁷¹ V. D. Hanson, *Ο Δυτικός Τρόπος Πολέμου*, σελ. 67

απωλειών σε ανθρώπινες ζωές όσο και του καθαρά οικονομικού κόστους που προερχόταν από την απώλεια εργατικού δυναμικού λόγω θανάτων στα πεδία των μαχών, από τις καταστροφές στον παραγωγικό ιστό της πόλης κράτους και στις καλλιέργειες της και από τα κόστη εφοδιασμού, τροφοδοσίας και εκπαίδευσης των μαχόμενων δυνάμεων.

9. Clausewitz on...logistics: Μία αιρετική άποψη για την χρησιμότητα τους

Ο Κλαούσεβιτς θεωρείται ως ένα από τους σπουδαιότερους θεωρητικούς του πολέμου όλων των εποχών.⁷² Η προσπάθεια του έγκειται στο να αναλύσει τον πόλεμο από θεωρητική σκοπιά. Ορίζει τον πόλεμο ως μία πράξη βίας που στοχεύει στο να εξαναγκάσει τον αντίπαλο να δεχθεί την θέληση ενός δράντα. Δεν είναι ένα απομονωμένο γεγονός αλλά η συνέχιση της πολιτικής με άλλα μέσα. Είναι μία επέκταση της πολιτικής. Τόσο η απόφαση για την διεξαγωγή του πολέμου όσο και ο βαθύτερος σκοπός για τον οποίο διεξάγεται είναι πολιτικός. Άρα η πολιτική βρίσκεται σε πλήρη συσχέτιση με τα κίνητρα και τις αιτίες του πολέμου. Οι πηγές του πολέμου είναι το εχθρικό συναίσθημα, δηλαδή το μίσος προς τον αντίπαλο, που διακατέχει κυρίως τον λαό και τα χαμηλά στρώματα του στρατού και η εχθρική πρόθεση, δηλαδή η διάθεση να προκληθεί ζημιά στον αντίπαλο, που αποτελεί θέμα των ανώτερων στρατιωτικών και πολιτικών κλιμακίων. Ο Κλαούσεβιτς είναι θιασώτης της άμεσης προσέγγισης και του ολοκληρωτικού πολέμου.

Σχετικά με τα ζητήματα των logistics και ειδικότερα του εφοδιασμού και της τροφοδοσίας, ο Κλαούσεβιτς προβαίνει σε ένα διαχωρισμό. Διακρίνει τις πολεμικές δραστηριότητες σε δύο κατηγορίες, σε εκείνες που ανήκουν με την στενή έννοια στον πόλεμο και στις προπαρασκευαστικές του πολέμου.⁷³ Ο εφοδιασμός, ο επισιτισμός, η εκπαίδευση, η ιατρική μέριμνα αλλά και η ανανέωση του οπλισμού θεωρεί ότι δεν ανήκουν στην στενή έννοια της σύρραξης και άρα κατατάσσονται στις προπαρασκευαστικές πολεμικές δραστηριότητες. Ανήκουν όμως στην κατηγορία των υποστηρικτικών μέσων που δημιουργήθηκαν για να εξασφαλίσουν πλεονεκτήματα στους στρατούς.⁷⁴ Είναι δραστηριότητες που σχετίζονται με την διατήρηση των ενόπλων δυνάμεων. Από όλες αυτές τις δραστηριότητες logistics εκείνη που θεωρεί ως την σημαντικότερη και που μάλιστα κατά την άποψη του προσεγγίζει τις

⁷² Carl Von Clausewitz, (μτφ Michael Howard και Peter Paret). *On War* (Εκδόσεις Oxford University Press, 2007)

⁷³ Carl Von Clausewitz, *On War* σελίδα 125

⁷⁴ ο. π. σελίδα 117

πολεμικές δραστηριότητες είναι η τροφοδοσία των μαχόμενων δυνάμεων.⁷⁵ Ο λόγος που δίνει τόσο μεγάλη σημασία στην τροφοδοσία είναι ότι αφορά κάθε στρατιώτη προσωπικά σε καθημερινή βάση, εμποτίζοντας έτσι τα στρατηγικά συνθετικά της πολεμικής πράξης. Βέβαια δεν παραλείπει να τονίσει και την σημασία των υπολοίπων υποστηρικτικών δραστηριοτήτων, ωστόσο σημειώνει ότι κατά την άποψη του δεν επιδρούν τόσο έντονα στον πολεμικό σχεδιασμό ώστε να είναι ικανές να τροποποιήσουν το σχέδιο της μάχης.

Η αντίληψη του Κλαούσεβιτς σχετικά με την κατηγοριοποίηση των διαδικασιών διοικητικής μέριμνας έχει το εμφανές μειονέκτημα ότι δεν θεωρεί πως μπορούν να επηρεάσουν τον επιχειρησιακό σχεδιασμό. Σε αυτό το σημείο η άποψη μας έρχεται σε αντίθεση με αυτή του μεγάλου θεωρητικού του πολέμου. Αν και σαφώς ο εφοδιασμός αποτελεί υποστηρικτική του πολέμου διαδικασία, σε καμία περίπτωση είναι μία παράμετρος που θα πρέπει να μην προσμετράται κατά τον σχεδιασμό μίας επιχείρησης. Τα παραδείγματα από την στρατιωτική ιστορία είναι αρκετά και δείχνουν ότι η αμέλεια ή η υποτίμηση του παράγοντα του εφοδιασμού και μεταφορές μπορεί να οδηγήσει στην ήττα ακόμη και ανώτερων στρατευμάτων. Το Σχέδιο Σλίφεν και η ήττα των γερμανικών στρατευμάτων στην Αφρική είναι δύο τρανά παραδείγματα της σημασίας των logistics στον πόλεμο.

10. Η παράδοξη λογική των αμυντικών δαπανών για προμήθειες εξοπλισμού

Ο Luttwak στο έργο του πραγματεύεται την λογική που διέπει την στρατηγική σκέψη στον πόλεμο και στην ειρήνη. Η σκέψη αυτή χαρακτηρίζεται ως παράδοξη (paradoxical logic) και έρχεται σε αντίθεση με την κοινή και ευθύγραμμη λογική (linear logic) που κυριαρχεί σε άλλους τομείς της ζωής.⁷⁶ Η ρωμαϊκή αντίληψη ότι αν επιθυμείς την ειρήνη πρέπει να προετοιμάζεσαι για τον πόλεμο εκφράζει κατά τον καλύτερο τρόπο αυτή την λογική. Ακούγοντας κανείς ότι η προετοιμασία για πόλεμο αποτελεί μέσο για την διασφάλιση της ειρήνης διαπιστώνει μία σημαντική αντίφαση. Όμως αυτό θα ίσχυε μόνο για την κοινή λογική. Στην στρατηγική σκέψη δεν υπάρχει καμία αντίφαση στην παραπάνω πρόταση. Η πολεμική προετοιμασία μίας χώρας ώστε να είναι αξιόμαχη αποτρέπει τις υπόλοιπες από το να κάνουν σκέψεις πολέμου εναντίον της και συνεπώς διασφαλίζει την ειρήνη. Με αυτό το σκεπτικό η «παράδοξη» λογική της στρατηγικής επιφέρει ορθολογικά αποτελέσματα. Εκτός

⁷⁵ Carl Von Clausewitz, *On War*, σελ. 124

⁷⁶ Edward N. Luttwak, *Strategy: The Logic of War and Peace*, σελ. 1-15

όμως από την παράδοξη λογική της στρατηγικής υπάρχει και ακόμα μία «παράδοξη» οικονομική λογική που ο Luttwak τονίζει.

Οι οικονομίες κλίμακας είναι η αιτία για την οποία η εμπορικές βιομηχανίες έχουν καταφέρει να ρίξουν το κόστος της παραγωγής και να πολλαπλασιάσουν τα κέρδη τους. Όσο μεγαλύτερη είναι η παραγόμενη ποσότητα ενός προϊόντος τόσο μικρότερο τείνει να γίνεται το κόστος παραγωγής του. Ωστόσο σύμφωνα με τον Luttwak δεν συμβαίνει το ίδιο με τις προμήθειες των ενόπλων δυνάμεων.⁷⁷ Εδώ συναντούμε την «οικονομική» παράδοξη λογική των αμυντικών δαπανών. Παρά το γεγονός ότι οι ένοπλες δυνάμεις πραγματοποιούν συχνά αγορές οπλικών συστημάτων το κόστος τους παραμένει υψηλό. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι τα παραγόμενα οπλικά συστήματα δεν είναι ομογενοποιημένα καθώς η πρόοδος της τεχνολογίας αναγκάζει τις αμυντικές βιομηχανίες στην εξέλιξη των οπλικών συστημάτων προσθέτοντας κόστη για την έρευνα και ανάπτυξη. Από την άλλη μεριά και οι εκάστοτε ένοπλες δυνάμεις που επιθυμούν ένα οπλικό σύστημα αδυνατούν να παραγγείλουν τόσο μεγάλες ποσότητες ώστε να δημιουργηθούν οικονομίες κλίμακας. Ακόμα και αν ένα οπλικό σύστημα πουληθεί σε πολλές χώρες τότε σπάνια θα είναι ακριβώς το ίδιο για όλες. Συνεπώς η βιομηχανία που το παράγει δεν θα καταφέρει να επιτύχει τις πολυπόθητες οικονομίες κλίμακας. Έτσι αδυνατώντας να πετύχουν μαζική παραγωγή ομογενοποιημένων αμυντικών προϊόντων οι αμυντικές βιομηχανίες δεν μπορούν αντίστοιχα να επιτύχουν οικονομίες κλίμακας και να ρίξουν δραστικά τις τιμές ώστε να ωφεληθούν στην συνέχεια από την αύξηση της ζητούμενης ποσότητας. Αν δεν αλλάξει κάτι δραματικά στο μέλλον το κόστος εφοδιασμού σε νέο πολεμικό υλικό ή και σε ανταλλακτικά θα παραμείνει υψηλό εξαιτίας ακριβώς της έλλειψης ομογενοποιημένης μαζικής παραγωγής.

Εφόσον οι βιομηχανίες παραγωγής αμυντικού υλικού δεν μπορούν να εγγυηθούν για χαμηλές τιμές σημαίνει ότι οι ένοπλες δυνάμεις είναι ανήμπορες να μειώσουν το κόστος προμηθειών σε υλικά; Η απάντηση βρίσκεται και πάλι στο Luttwak. Προτείνει την ομογενοποίηση του υλικού⁷⁸ που χρησιμοποιείται και παράλληλα μαζικές παραγγελίες. Αυτό σημαίνει παραγγελίες ενός υλικού σε μεγάλη κλίμακα και όχι μικρές και αποσπασματικές για το ίδιο υλικό. Σημαίνει επίσης ομογενοποίηση των οπλικών συστημάτων και των υλικών που χρησιμοποιούνται. Αυτό μπορεί να γίνει πράξη με την αγορά αμυντικού υλικού το οποίο θα είναι ήδη, σε

⁷⁷ Edward N. Luttwak, *Strategy: The Logic of War and Peace*, σελ. 39

⁷⁸ ο. π. σελίδα 39-42

παιλιότερη έστω έκδοση του, σε χρήση προκειμένου έτσι να μειώνεται το κόστος της εκπαίδευσης και της απαραίτητης υλικοτεχνικής υποδομής που απαιτείται για την υποστήριξη του. Η μαζική παραγωγή και η απόκτηση υλικών που είναι ομοιογενή στην χρήση και στην συντήρηση μπορεί να εξοικονομήσει υψηλούς πόρους που θα κατευθυνθούν σε άλλες δραστηριότητες. Η εκπαίδευση μπορεί επίσης να βελτιωθεί, να γίνει ευκολότερη και παράλληλα να επιτευχθεί εκτός από οικονομία κλίμακας και μεγαλύτερη εξειδίκευση.

Ένα ακόμη από τα ζητήματα που αφορούν τα logistics και θίγεται από τον Luttwak είναι αυτό της απαξίωσης του χρησιμοποιούμενου υλικού. Κατά την διάρκεια του πολέμου τα χρησιμοποιούμενα μέσα τείνουν να έχουν ρευστή χρησιμότητα από μία χρονική περίοδο σε μία άλλη.⁷⁹ Ως χαρακτηριστική περίπτωση αναφέρει τις συσκευές που χρησιμοποιήθηκαν κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Το ραντάρ των αγγλικών δυνάμεων αρχικά έδωσε στα μαχητικά αεροσκάφη ένα ιδιαίτερο πλεονέκτημα καθώς μπορούσαν να εντοπίσουν εύκολα τα γερμανικά.⁸⁰ Στην συνέχεια όμως η εφεύρεση από τους Γερμανούς ενός συστήματος εντοπισμού του ραντάρ είχε σαν αποτέλεσμα την απώλεια πολλών αεροσκαφών της Αγγλίας και την αντιστροφή της χρησιμότητας των ραντάρ. Διαβάζοντας βέβαια αυτή την άποψη του συγγραφέα περί ταχείας απαξίωσης των μέσων του πολέμου αναρωτιόμαστε για το κατά πόσο είναι ορθό να καταλήξει κανείς στο συμπέρασμα ότι το ραντάρ δεν βοήθησε στην συμμαχική τελική νίκη. Το γεγονός ότι το απέκτησε και η Γερμανία δεν σημαίνει ότι η Αγγλία δεν έπρεπε να το έχει αποκτήσει πρώτη. Η αλήθεια φαίνεται να είναι κάπου στην μέση. Πιθανόν η απόκτηση ενός στρατιωτικού συστήματος από μία χώρα να παρασύρει και την αντίπαλο χώρα σε ένα ανταγωνισμό εξοπλισμών προκειμένου και εκείνη να αποκτήσει το αντίστοιχο σύστημα. Σε αυτή την περίπτωση είναι όντως πιθανό να μιλήσει κανείς για αντιστροφή της χρησιμότητας.

Ωστόσο αυτό που δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να αμφισβητηθεί είναι ότι πράγματι τα χρησιμοποιούμενα υλικά σταδιακά απαξιώνονται είτε λόγω φυσικής φθοράς είτε λόγω τεχνολογικής απαξίωσης. Οι ένοπλες δυνάμεις μίας χώρας προκειμένου να είναι αποτελεσματικές θα πρέπει να έχουν ένα αξιόπιστο σύστημα logistics προκειμένου να προβλέπουν τις ανάγκες εφοδιασμού προς αντικατάσταση των υλικών.

⁷⁹ Edward N. Luttwak, *Strategy: The Logic of War and Peace*, σελ.28-31

⁸⁰ ο. π. σελίδα 29

Κεφάλαιο 5: Η αμυντική βιομηχανία

1. Ο ρόλος της εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας στην μείωση του κόστους των προμηθειών: Η περίπτωση της Ελλάδας

Η οικονομική υποστήριξη των ενόπλων δυνάμεων τόσο με τον εφοδιασμό σε υλικά συντήρησης όσο και με την απόκτηση νέων οπλικών συστημάτων έχει υψηλό κόστος. Το κόστος αυτό μπορεί να γίνει αντιληπτό ως ένα κόστος ευκαιρίας και έχει δύο διαστάσεις.⁸¹ Η μία είναι η χρηματική, με την έννοια των δαπανών για αγορές που επιβαρύνουν άμεσα τον κρατικό προϋπολογισμό. Η διάσταση αυτή γίνεται εύκολα αντιληπτή και είναι απλούστερο να αποτιμηθεί. Η άλλη διάσταση είναι η δέσμευση παραγωγικών συντελεστών που μπορεί να έχουν είτε υλική μορφή, για παράδειγμα κεφαλαιουχικός εξοπλισμός και πρώτες ύλες, είτε μη υλική, δηλαδή ανθρώπινο κεφάλαιο. Η δεύτερη διάσταση είναι σαφώς δυσκολότερο να αποτιμηθεί διότι αφορά ένα ευρύτατο φάσμα πόρων της κοινωνίας που δεν είναι απαραίτητο να υφίστανται σε υλική μορφή, όπως για παράδειγμα η μόρφωση και οι δεξιότητες του ανθρώπινου παραγωγικού δυναμικού.

Κύριο χαρακτηριστικό των δαπανών για την άμυνα καθώς και όλων των αμιγώς δημοσίων αγαθών είναι η αδιαιρετότητα τους, δηλαδή η ιδιότητα που καθιστά αδύνατο τον αποκλεισμό από το όφελος τους, οποιουδήποτε δεν επιθυμεί να καταβάλει το αντίτιμο για την απόκτηση τους.⁸² Το κράτος επομένως είναι υποχρεωμένο να παράσχει το αγαθό «άμυνα» και συνεπώς οι αμυντικές δαπάνες είναι ένα μεγάλο κομμάτι του κρατικού προϋπολογισμού. Συχνά αποτελούν πεδίο διαμάχης σχετικά με την χρησιμότητα τους στην εθνική οικονομία⁸³. Με μία πρώτη σκέψη θα απαντούσε κανείς ότι οι αμυντικές δαπάνες αποκλειστικά και μόνο ζημιώνουν την οικονομία. Γενικά η έννοια δαπάνη συνδέεται στην κοινή λογική με κάτι το αρνητικό. Όμως στην οικονομία τα πραγματικά δεδομένα μπορεί να είναι και διαφορετικά. Στόχος όλων των κυβερνήσεων παγκοσμίως είναι να αυξηθεί η συνολική δαπάνη της οικονομίας τους. Για την καλύτερη κατανόηση όλων όσων θα αναφερθούν παρακάτω κρίνεται σκόπιμο να περιγραφεί ο μηχανισμός μέσω του οποίου οι δαπάνες ωφελούν

⁸¹ Ν. Αντωνάκης, *Η πολιτική οικονομία της άμυνας στη μεταπολεμική Ελλάδα* (Εκδόσεις Συμεών) σελ.57-78

⁸² Ι. Βιδάκης, *Στοιχεία Οικονομίας* (Εκδόσεις Σχολή Ναυτικών Δοκίμων, 2006) σελ.12-13

⁸³ Ι. Α. Σεβδαλής, *Τα αντισταθμιστικά ωφελήματα στην ελληνική αμυντική βιομηχανία* (Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 2004) σελ.260

την οικονομία.⁸⁴ Άνοδος της δαπάνης σημαίνει ότι οι επιχειρήσεις, το κράτος και οι πολίτες ζητούν περισσότερα αγαθά είτε για να κάνουν επενδύσεις, είτε για να κατασκευάσουν δημόσια έργα είτε για να καλύψουν τις βιοτικές τους ανάγκες. Αυτή η άνοδος της δαπάνης οδηγεί τις επιχειρήσεις να παράγουν περισσότερα αγαθά ώστε να καλύψουν την αυξημένη ζήτηση. Προσλαμβάνουν περισσότερους εργάτες, μειώνεται η ανεργία και επέρχεται ανάπτυξη. Συνεπώς η δαπάνη δεν είναι απαραίτητα κάτι το αρνητικό. Αντίθετα είναι απαραίτητη ώστε να παραχθούν αγαθά στην οικονομία.

Ο μηχανισμός που περιγράφηκε είναι μία απλουστευμένη απεικόνιση. Στην πραγματικότητα επιδρούν και πολλοί άλλοι μηχανισμοί που όμως δεν κρίνεται σκόπιμο να παρουσιαστούν εδώ. Η ουσία είναι ότι η δαπάνη είναι θεμελιώδης και απαραίτητη για να υπάρξει ανάπτυξη. Το ίδιο χρήσιμες μπορούν να είναι και οι αμυντικές δαπάνες. Με τον όρο αμυντική δαπάνη εννοούμε το σύνολο των χρημάτων που ξοδεύει το κράτος για την συντήρηση του απλού στρατιώτη μέχρι και την απόκτηση του πλέον σύγχρονου μαχητικού αεροσκάφους ώστε να διατηρήσει το αξιόμαχο των ενόπλων δυνάμεων. Το ζήτημα που τίθεται είναι ποια είναι η ροή αυτών των ποσών. Εάν μία χώρα έχει φροντίσει να παράγει η ίδια τα οπλικά συστήματα που χρησιμοποιεί, τότε οι αμυντικές δαπάνες είναι δυνατόν να συνεισφέρουν σημαντικά στην εθνική οικονομία.⁸⁵

Το παράδειγμα της Σουηδίας είναι χαρακτηριστικό διότι πρόκειται για μία πληθυσμιακά μικρή χώρα που όμως κατάφερε να διαθέτει ισχυρότατη βιομηχανική υποδομή. Η Σουηδία ως ουδέτερη χώρα δεν εισάγει όλα τα οπλικά της συστήματα από το εξωτερικό. Τα παράγει η ίδια. Αυτό σημαίνει ότι το κράτος σε συνεργασία με τις ένοπλες δυνάμεις και τις ιδιωτικές επιχειρήσεις δημιούργησαν την κατάλληλη υποδομή (βιομηχανικές μονάδες, μεταφορικά δίκτυα, προγράμματα έρευνας και ανάπτυξης) ώστε να κατασκευάσουν τα δικά τους αμυντικά συστήματα. Με τον τρόπο αυτό δημιουργήθηκαν νέες θέσεις εργασίας και έτσι οι δαπάνες για την άμυνα της χώρας οδήγησαν σε ανάπτυξη της οικονομίας. Παράλληλα, πολλά από τα αμυντικά συστήματα όπως τα τηλεπικοινωνιακά, με κατάλληλο μετασχηματισμό μπορούν να διατεθούν για πολιτική χρήση. Δεν πρέπει να δημιουργεί εντύπωση ο ισχυρισμός ότι αρκετά από τα επιτεύγματα της τεχνολογίας που σήμερα

⁸⁴ Π. Παλαιός (2006), “Αμυντικές δαπάνες και οικονομική ανάπτυξη. Συμβαδίζουν;” *Προσεγγίσεις-Στρατιωτική Σχολή Αξιωματικών Σωμάτων*, 72: 18-20

⁸⁵ Ν. Αντωνάκης, *Εφαρμογή Οικονομικών της Άμυνας στην Ελληνική Οικονομία* (Εκδόσεις Παπαζήση, 2002) σελ.277

χρησιμοποιούμε στην καθημερινή ζωή, αναπτύχθηκαν αρχικά για στρατιωτική χρήση. Συνεπώς, οι δαπάνες για την άμυνα μπορούν υπό προϋποθέσεις να χρησιμοποιηθούν ως μέσο για την απόκτηση τεχνογνωσίας και τονώνοντας μέσω παρεπόμενων πολλαπλασιαστικών επιδράσεων την ενεργό ζήτηση να αναζωογονήσουν ολόκληρη την οικονομία.⁸⁶ Αν σε αυτά συνυπολογισθεί και η δυνατότητα για εξαγωγή στρατιωτικών εξοπλισμών, τότε το όφελος από την αμυντική δαπάνη μπορεί υπό προϋποθέσεις να είναι ακόμη μεγαλύτερο.

Η Σουηδία αναπτύσσοντας το μαχητικό αεροσκάφος τέταρτης γενιάς JAS-39 Gripen και παλαιότερα το Viggen, έχει καταφέρει να πετύχει εξαγωγές σε χώρες όπως η Αυστρία, η Ουγγαρία, η Τσεχία και η Νότιος Αφρική ενώ και η Ελλάδα πρόσφατα απέκτησε το σύστημα εναέριου ελέγχου και προειδοποίησης Erieye από την ίδια χώρα. Η αναφορά στην Σουηδία γίνεται για να κατανοήσουμε ότι δεν είναι απαραίτητο να είναι μία χώρα υπερδύναμη για να παράγει σύγχρονα οπτικά συστήματα και να διατηρεί την δική της στρατιωτική βιομηχανική βάση logistics (military industrial logistics base). Είναι όμως απαραίτητο να είναι οργανωμένη, εξοπλισμένη με ισχυρό ανθρώπινο κεφάλαιο και μακροχρόνιο σχεδιασμό.

Η Ελλάδα πρέπει αντίστοιχα να ενισχύσει την εγχώρια παραγωγή οπλικών συστημάτων ως απάντηση στην οικονομική κρίση και την μεγάλη ανάπτυξη της τουρκικής αμυντικής βιομηχανίας. Με αυτό τον τρόπο θα επιτύχει τα ποσά που ξοδεύει το κράτος για εισαγωγές, και μειώνουν το εθνικό εισόδημα, να δαπανώνται εντός της χώρας δημιουργώντας νέες θέσεις εργασίας και μεγαλύτερη ανάπτυξη. Η εισαγωγή εξοπλισμών από το εξωτερικό ισοδυναμεί ουσιαστικά με δημιουργία θέσεων εργασίας στην αλλοδαπή με πόρους του ελληνικού κράτους. Δηλαδή ουσιαστικά χρηματοδοτείται η δημιουργία θέσεων απασχόλησης στο εξωτερικό, την ίδια στιγμή που στην ελληνική επικράτεια η ανεργία βαίνει αυξανόμενη. Απαιτείται μεθοδικότητα και μακροχρόνιος σχεδιασμός, ώστε η Ελλάδα να αποκτήσει την δική της ισχυρή αμυντική βιομηχανική βάση (industrial base). Πρόκειται για εθνική υπόθεση που απαιτεί λεπτούς χειρισμούς. Η ισχυρή αμυντική βιομηχανία είναι το μέσο με το οποίο οι αμυντικές δαπάνες θα οδηγήσουν σε οικονομική ανάπτυξη, διασφαλίζοντας ταυτόχρονα την σταθερότητα και την εθνική ασφάλεια.⁸⁷

⁸⁶ Χ. Γ. Κόλλιας, *Η πολιτική οικονομία της άμυνας* (Εκδόσεις Παρατηρητής, 1998) σελ. 226-227

⁸⁷ Για τον ρόλο της αμυντικής βιομηχανίας στην πολιτική εθνικής ασφάλειας βλ και T. D. Hoyt, *Military Industry and Defence Policy* (Εκδόσεις Routledge, 2007)

Εκτός από την εγχώρια παραγωγή υπάρχουν και άλλοι παράγοντες που είναι δυνατόν να συνεισφέρουν στον εξορθολογισμό των ελληνικών αμυντικών δαπανών και στην αντιστροφή της τάσης που υπάρχει για ανατροπή της ισορροπίας ισχύος προς όφελος της Τουρκίας.

Πρώτον, οι δαπάνες άμυνας πρέπει να συντελούνται σε βάρος δαπανών κατανάλωσης και όχι δαπανών επενδύσεων καθώς έχει διαπιστωθεί ότι ιδιαίτερα στην Ελλάδα οι δαπάνες για την άμυνα επηρεάζουν αντιστρόφως ανάλογα τις επενδύσεις.⁸⁸ Η διαχρονικά άριστη κατανομή των παραγωγικών πόρων μεταξύ παραγωγής καταναλωτικών αγαθών και επενδυτικών αγαθών είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την οικονομική ανάπτυξη⁸⁹ και άρα για την ομαλή ένταξη των αμυντικών δαπανών στην εθνική οικονομία. Έχοντας σαν βάση τον παραπάνω συλλογισμό είναι προφανές ότι η εξοικονόμηση πόρων για την χρηματοδότηση της αγοράς οπλικών συστημάτων πρέπει να επιτευχθεί μέσω της σταδιακής μείωσης του δημοσίου τομέα⁹⁰. Η Ελλάδα βρίσκεται σε εξαιρετικά δυσμενή θέση στην Ε.Ε λόγω του υπέρογκου δημοσιονομικού της ελλείμματος. Το έλλειμμα αυτό είναι αποτέλεσμα και του τεράστιου δημόσιου τομέα που διαθέτει, η συντήρηση του οποίου απαιτεί ένα μεγάλο μέρος του κρατικού προϋπολογισμού. Ο δημόσιος τομέας, μιλώντας με καθαρά οικονομικούς όρους, είναι σε παγκόσμιο επίπεδο και με ελάχιστες εξαιρέσεις πηγή σπατάλης, με συνέπεια να στερεί πολύτιμους παραγωγικούς πόρους που θα μπορούσαν εναλλακτικά να χρησιμοποιηθούν σε άλλους χρησιμότερους τομείς, όπως για παράδειγμα για την χρηματοδότηση των ενόπλων δυνάμεων. Αντίθετα, η εξοικονόμηση πόρων από δαπάνες επενδύσεων μόνο αρνητικές συνέπειες θα επέφερε διότι θα στερούσε την δυνατότητα για ανάπτυξη αποδοτικών δραστηριοτήτων. Αδιαμφισβήτητα, προς την κατεύθυνση της ομαλότερης ενσωμάτωσης των δαπανών άμυνας θα ήταν και η μεγαλύτερη ευελιξία στην αγορά εργασίας καθώς και το περαιτέρω άνοιγμα της ελληνικής οικονομίας στον διεθνή ανταγωνισμό.⁹¹

⁸⁸ Α. Ν. Κάντας, *Οικονομική Άμυνας-Ασφάλειας* (Εκδόσεις Παπαζήση, 2005) σελ. 109-110

⁸⁹ Θ. Α. Γεωργακόπουλος, *Εισαγωγή στη Δημόσια Διοίκηση* (Εκδόσεις Ε. Μπένου, 2005) σελ. 46-47

⁹⁰ Χ. Παπασωτηρίου, Η ελληνική υψηλή στρατηγική προς τον 21^ο αιώνα, σελ. 194 στο Χρ. Γιαλλουρίδης και Π. Ι. Τσάκωνας (επιμέλεια), *Ελλάδα και Τουρκία μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου* (Αθήνα: Εκδόσεις Ι.Σιδέρης, 1999)

⁹¹ Ε. Αθανασίου, Χ. Κόλλιας, Σ. Ζωγραφάκης (2002) "The Effects of Defence Spending Reductions: A CGE Estimation of the Foregone Peace Dividend in the Case of Greece", *Defence and Peace Economics*, 13(2): 109-119

Δεύτερον, εφόσον η πληθυσμιακή εξέλιξη της Τουρκίας είναι τέτοια που της επιτρέπει να διαθέτει το πλεονέκτημα περισσότερων παραγωγικών συντελεστών και άρα δυνατότητα για μεγαλύτερες αμυντικές δαπάνες, η Ελλάδα θα πρέπει να επικεντρώσει το ενδιαφέρον της στην ποιοτική διάσταση. Η αγορά στρατιωτικών εξοπλισμών που θα ενσωματώνουν τεχνολογία αιχμής είναι προς την σωστή κατεύθυνση διότι συνεπάγεται την απόκτηση του πλεονεκτήματος της ποιοτικής υπεροχής. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του Ισραήλ που παρά το περιορισμένο πληθυσμιακό του δυναμικό κατάφερε μέσω της ποιοτικής του υπεροχής να διαθέτει μεγαλύτερη στρατιωτική ισχύ από τις αραβικές χώρες.

Τρίτον, η απόφαση για την αγορά ενός οπλικού συστήματος θα πρέπει να συνδέεται με διπλωματικά ανταλλάγματα⁹² καθώς και με συμφωνία για παροχή υψηλού επιπέδου αντισταθμιστικών ωφελημάτων, όπως είναι ανάθεση υποκατασκευαστικού ή κύριου έργου στην εγχώρια αμυντική βιομηχανία ή παραχώρηση με πολύ χαμηλό κόστος επιπλέον στρατιωτικού εξοπλισμού (περίπτωση αγοράς αρμάτων Leopard 2HEL).⁹³

Τέταρτον, θα πρέπει να καταρτιστεί μακροχρόνιος εξοπλιστικός προγραμματισμός ώστε να επιτυγχάνονται οικονομίες κλίμακας. Οι σπασμωδικές αγορές σε τυχαία χρονικά διαστήματα, που συχνά είναι κοντινά μεταξύ τους, αφαιρούν την δυνατότητα για επίτευξη συμφερότερων τιμών. Αντίθετα, αν υπάρξει μακροχρόνιος σχεδιασμός τότε είναι δυνατόν να είναι γνωστές από σήμερα οι ανάγκες που θα προκύψουν σε χρονικό ορίζοντα τουλάχιστον δεκαετίας. Έτσι αποφεύγονται φαινόμενα αγοράς των ίδιων συστημάτων με διαφορά λίγων ετών με δύο ξεχωριστές αγορές, ενώ θα μπορούσαν να γίνουν σε μία και να επιτύχει το κράτος καλύτερη τιμή. Η Τουρκία έχει αποκτήσει εδώ και πολλά χρόνια δική της γραμμή παραγωγής μαχητικών αεροσκαφών F-16. Κατάφερε να προβλέψει τις ανάγκες της σε βάθος χρόνου και απαίτησε ως αντισταθμιστικό ωφέλημα των μεγάλων αγορών την κατασκευή εγχώριας γραμμής παραγωγής.

Πέμπτον, οι δαπάνες για την αγορά αμυντικών εξοπλισμών αν θέλουμε να έχουν τη μέγιστη αποδοτικότητα, θα πρέπει να συνδέονται με ανταλλάγματα σε πολιτικό και διπλωματικό επίπεδο. Πρόκειται ουσιαστικά για τακτική

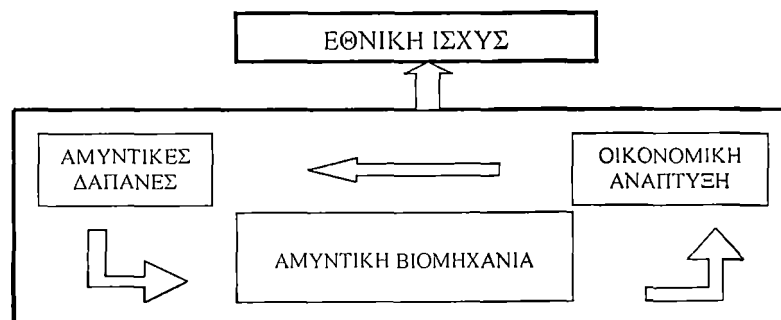
⁹² Γ. Μοσχοβής, *Η οικονομία της άμυνας και η άμυνα της οικονομίας* (Εκδόσεις Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, 2000) σελ. 23

⁹³ Ν. Αντωνάκης, *Εφαρμογή Οικονομικών της Άμυνας στην Ελληνική Οικονομία*. σελ.297-298

μετασηματισμού των αμυντικών δαπανών σε πολιτικά όπλα, στο πεδίο μάχης που ονομάζεται διαπραγμάτευση για κρίσιμα εθνικά ζητήματα.

Αυτό που πρέπει να γίνει αντιληπτό είναι ότι δεν είναι βιώσιμο να επιδοθούμε σε ένα ξέφρενο ανταγωνισμό εξοπλισμών με την Τουρκία χωρίς να υπολογίζουμε τις οικονομικές συνέπειες. Μία τέτοια στάση η οποία ουσιαστικά θα σήμαινε διαχρονική και απρόβλεπτη αύξηση των αμυντικών δαπανών (αρχή του αποτελέσματος εκτοπίσματος), θα οδηγούσε πολύ σύντομα σε αδιέξοδο και θα έθετε σε σοβαρό κίνδυνο την εθνική ασφάλεια της χώρας.⁹⁴ Από την άλλη μεριά δεν είναι ορθό να ενδιαφερόμαστε μόνο για την οικονομική ανάπτυξη και να την απομονώνουμε από την άρρηκτη σχέση της με της άμυνα. Χωρίς ισχυρή οικονομία μειώνεται η ικανότητα μας να εξοπλιστούμε αμυντικά και χωρίς αποτελεσματική άμυνα δεν θα επιτύχουμε ποτέ να έχουμε ισχυρή οικονομία. Η οικονομική ανάπτυξη παράγει άμυνα και η άμυνα παράγει οικονομική ανάπτυξη. Πρέπει να ενσωματώσουμε τις δαπάνες για την άμυνα σε ένα πλαίσιο που θα τις καθιστά ωφέλιμες για την ανάπτυξη της χώρας, το πλαίσιο αυτό το προσφέρει αδιαμφισβήτητα η αμυντική βιομηχανία, και στην συνέχεια να εκμεταλλευτούμε την οικονομική ανάπτυξη για να γίνουμε ακόμη πιο ισχυροί αμυντικά. Αυτή είναι η πρόκληση όσο αφορά τη σχέση οικονομίας και άμυνας για την Ελλάδα. Η ισχύς η οποία θα προκύψει από μία τέτοια σχέση ανάμεσα στο τρίπτυχο άμυνα-οικονομία-αμυντική βιομηχανία, είναι δυνατόν να καταστήσει βιώσιμη την ισορροπία δυνάμεων στο Αιγαίο και να ενδυναμώσει την θέση της Ελλάδας ως περιφερειακής δύναμης στην νοτιοανατολική Μεσόγειο και την Ε.Ε (σχήμα 3).

Σχήμα 3: Η σχέση οικονομίας, άμυνας, αμυντικής βιομηχανίας και ισχύος.

⁹⁴ Αναλυτικότερα για το αποτέλεσμα εκτοπίσματος βλ. Ν. Αντωνάκης, *Αμυντικές δαπάνες και εθνική οικονομία* (Εκδόσεις Ευρωπαϊκές ΕΠΕ, 1989) σελ. 130-131

Κεφάλαιο 6: Τα logistics στην πράξη

1. (Industrial Military Logistics) Βασιλικό Ναυτικό Αγγλίας (1914-1918) και Πόλεμος Φόκλαντς

Η διαχείριση των logistics από την πλευρά των Βρετανών κατά την διάρκεια του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου αποτελεί τρανταχτό παράδειγμα έλλειψης εσωτερικής συνοχής και ανταγωνισμών που λίγο έλλειψε να θέσει σε κίνδυνο την νίκη στον πόλεμο. Είναι όμως και παράδειγμα ανθεκτικότητας σε λάθη. Πριν προχωρήσουμε στην ιστορική περιγραφή των γεγονότων είναι απαραίτητο να καθορίσουμε το επίπεδο της στρατηγικής, την διάσταση στην οποία αναφερόμαστε και τα κριτήρια με βάση τα οποία θα την αξιολογήσουμε.

Η σημασία της εσωτερικής συνοχής, οι ανταγωνισμοί και η ανθεκτικότητα στα λάθη

Όπως είδαμε και στην εισαγωγή, σύμφωνα με τους Κ. Κολιόπουλο και Α. Γ. Πλατιά τα κριτήρια αξιολόγησης της υψηλής στρατηγικής είναι το κατά πόσο βρίσκεται σε αρμονία με το διεθνές και εσωτερικό περιβάλλον, η σχέση διαθέσιμων μέσων και στόχων, η αποδοτικότητα, η συνοχή και τέλος η ανθεκτικότητα στα λάθη.⁹⁵ Χωρίς να θέλουμε να μειώσουμε σε καμία περίπτωση την αξία των υπολοίπων κριτηρίων αξιολόγησης θα εστιάσουμε την προσοχή μας στην σημασία που έχουν οι παράγοντες της εσωτερικής συνοχής και της ανθεκτικότητας στα λάθη προκειμένου να μελετήσουμε την αποτελεσματικότητα της οικονομικής διάστασης της βρετανικής υψηλής στρατηγικής κατά την διάρκεια του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου και ειδικότερα όσο αφορά την βιομηχανική βάση logistics (military industrial logistics base) με έμφαση στο πολεμικό ναυτικό.

Η εσωτερική συνοχή

Η εσωτερική συνοχή αφορά στο κατά πόσο ένα μέσο, ένας επιμέρους στόχος της υψηλής στρατηγικής δεν έρχεται σε σύγκρουση με έναν άλλον. Σε αυτή την προσέγγιση συμφωνεί και ο Χ. Παπασωτηρίου για τον οποίο η συνοχή είναι η έλλειψη αλληλοσυγκρουόμενων λειτουργιών εντός της ίδιας στρατηγικής⁹⁶. Οι διαμορφωτές της υψηλής στρατηγικής των military logistics προκειμένου να επιτυγχάνουν τον σκοπό τους θα πρέπει να σχεδιάζουν τις στρατηγικές τους κατά

⁹⁵ Α. Γ. Πλατιάς, Κ. Κολιόπουλος, *Thucydides on Strategy. Athenian and Spartan Grand Strategies in the Peloponnesian War and their Relevance Today*, σελ 53-55

⁹⁶ ο. π. σελίδα 33-34.

τέτοιο τρόπο ώστε οι διάφορες επιμέρους λειτουργίες τους να μην έρχονται σε αντίθεση μεταξύ τους, αλλά όλες μαζί να συντείνουν προς ένα κοινό σκοπό. Η έλλειψη συνοχής μπορεί να αποτελέσει ένα ιδιαίτερα ανασταλτικό παράγοντα στην αποτελεσματική χρήση των διαθέσιμων πόρων. Μάλιστα οι αρνητικές της επιπτώσεις μπορεί να είναι τόσο μεγάλες που άμεσα να κινδυνέψει η νίκη στον πόλεμο.

Οι ανταγωνισμοί

Εκτός από την εσωτερική συνοχή υπάρχει και ένας άλλος παράγοντας που λειτουργεί με παρόμοιο τρόπο και μετατρέπεται σε αληθινό αγκάθι για την επίτευξη των στόχων. Είναι οι εσωτερικοί ανταγωνισμοί μέσα σε κάθε οργανισμό. Ο Luttwak θεωρεί ότι η ύπαρξη προσωπικών στόχων και στρατηγικών μέσα σε ένα οργανισμό είναι τροχοπέδη στην όποια πρόοδο⁹⁷. Σε επίπεδο υψηλής στρατηγικής και ειδικότερα στην στρατιωτική της διάσταση, η έννοια των προσωπικών στόχων μπορεί να διευρυνθεί και να μεταφραστεί σε διαμάχες όχι πλέον σε επίπεδο ατόμου για επίτευξη προσωπικών στόχων αλλά ανάμεσα στους κλάδους των ενόπλων δυνάμεων με σκοπό την προώθηση των συμφερόντων του ενός κλάδου έναντι των συμφερόντων του άλλου. Σαφέστατα αυτή η σύγκρουση των κλάδων μπορεί να υποκρύπτει και να υποκινείται από προσωπικούς στόχους. Αλλά ακόμα και αν δεν υφίστανται ατομικοί στόχοι που να έρχονται σε αντίθεση με τον συλλογικό στόχο ενός πολιτικού ή στρατιωτικού οργανισμού, η γραφειοκρατία και η δομή ενός οργανισμού έτσι κι αλλιώς θα αντιδράσει στις αλλαγές που θίγουν τα συμφέροντα της.

Η ανθεκτικότητα στα λάθη

Η εσωτερική συνοχή και οι ανταγωνισμοί είναι δύο παράγοντες που επιδρούν αρνητικά στην επίτευξη των στόχων της υψηλής στρατηγικής που θέτουν οι διαμορφωτές της. Μπορεί επομένως ο σχεδιασμός ενός στρατιωτικού ή πολιτικού οργανισμού να αντισταθεί στις πιέσεις αυτές ή θεωρείται εκ των προτέρων καταδικασμένος να αποτύχει την κρίσιμη στιγμή; Η απάντηση είναι αρκετά αισιόδοξη και ονομάζεται ανθεκτικότητα στα λάθη. Οι πλέον τρανταχτές νίκες στην ιστορία των πολεμικών συγκρούσεων ή ακόμα και οι πλέον επιτυχημένες επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν συνεχώς προβλήματα συνοχής και ανταγωνισμών. Εντούτοις τα κατάφεραν. Η ανθεκτικότητα στα λάθη είναι το χαρακτηριστικό εκείνο

⁹⁷ Edward N. Luttwak, *Strategy: The Logic of War and Peace*, σελ. 258-265

που θα πρέπει να διακρίνει την υψηλή στρατηγική προκειμένου να αντιμετωπίζει όλα τα λάθη και τις αδυναμίες της. Πρόκειται ουσιαστικά για ένα εσωτερικό μηχανισμό προστασίας και αυτοκάθαρσης που «συγχωρεί» τις ανορθολογικές επιλογές των δρώντων και οδηγεί τελικά στην επίτευξη του αρχικώς επιδιωκόμενου στόχου.

Ορισμός επιπέδου και διάστασης στρατηγικής

Όπως είδαμε και νωρίτερα οι στρατιωτικές επιχειρήσεις logistics μπορούν να αναλυθούν σε επίπεδα ανάλογα με τα επίπεδα των αμιγώς στρατιωτικών επιχειρήσεων δηλαδή σε τακτικό, επιχειρησιακό και στρατηγικό. Η μελέτη της πολιτικής των industrial logistics της Βρετανίας εντάσσεται στην στρατιωτική και οικονομική διάσταση της υψηλής στρατηγικής. Ο λόγος για αυτή την κατάταξη είναι ότι στην μελέτη περίπτωσης θα αναλυθούν οι ανταγωνισμοί ανάμεσα στο Βρετανικό Βασιλικό Ναυτικό από την μία μεριά και τους δύο κλάδους των Ενόπλων Δυνάμεων και την κυβέρνηση από την άλλη, σχετικά με την διαχείριση των πρώτων υλών για την κατασκευή και προμήθεια οπλικών συστημάτων. Η όλη διαμάχη αφορά τον έλεγχο πάνω στην βιομηχανική βάση (industrial base) που σύμφωνα με τον Henderson⁹⁸ και τις παραδοχές που έχουμε κάνει είναι κομμάτι της οικονομικής διάστασης της υψηλής στρατηγικής. Η υψηλή στρατηγική μπορεί επίσης να διακριθεί σε μικροσκοπική και μακροσκοπική ανάλογα με το αν η ανάλυση αφορά μόνο την πολεμική περίοδο ή αν επεκτείνεται και σε μη συγκρουσιακές πολιτικές. Στην πρώτη περίπτωση η προσέγγιση βρίσκεται εγγύτερα στις στρατηγικές σπουδές ενώ στην δεύτερη πλησιάζει την θεωρία διεθνών σχέσεων.⁹⁹ Επειδή η προς μελέτη περίπτωση αφορά συγκρουσιακή κατάσταση και δεν επεκτείνεται σε περίοδο ειρήνης, θα λέγαμε ότι η προσέγγιση τείνει να είναι μικροσκοπικού χαρακτήρα¹⁰⁰.

Το μήλο της έριδος: Οι πρώτες ύλες

Η έναρξη του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου βρήκε δύο σημαντικές δυνάμεις της Βρετανικής βιομηχανικής οικονομίας, το πολεμικό ναυτικό και τον στρατό, σε εντελώς διαφορετικές αφετηρίες. Το γεγονός αυτό έμελλε να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στις μετέπειτα εξελίξεις και τον σκληρό ανταγωνισμό που διαμορφώθηκε στο εσωτερικό των κυριότερων διαμορφωτών της υψηλής

⁹⁸ LTC James H. Henderson, *Military Logistics Made Easy. Concept, Theory and Execution* (Εκδόσεις Author House, 2008) σελ 23

⁹⁹ Χ. Παπασωτηρίου, *Βυζαντινή υψηλή στρατηγική, 6^{ος}-11^{ος} αιώνας*, σελ.15

¹⁰⁰ ο. π. σελίδα 15-16

στρατηγικής της χώρας. Σύμφωνα με τον J. T. Sumida¹⁰¹ το πολεμικό ναυτικό βρισκόταν ήδη σε υψηλό επίπεδο εκμηχάνισης με χρήση όλων των διαθέσιμων μέσων τεχνολογίας της εποχής. Από την άλλη μεριά ο στρατός ξηράς ήταν λιγότερο εκμηχανισμένος. Η μεγάλη διαφορά στο επίπεδο ανάμεσα στα δύο σώματα οφειλόταν στο ότι η Βρετανία ως παραδοσιακή ναυτική δύναμη είχε ρίξει την προσοχή της στην ανάπτυξη ενός πανίσχυρου στόλου, του μεγαλύτερου εκείνη την εποχή. Από την άλλη ο στρατός ήταν αρκετά πίσω στην χρήση τεχνολογικών επιτευγμάτων και υστερούσε σαφώς έναντι του πολεμικού ναυτικού τόσο σε ικανότητα όσο και στην σημασία που είχε στην χάραξη της πολιτικής της χώρας. Η Αγγλία ήταν το ναυτικό της.

Η έναρξη του πολέμου άλλαξε τα δεδομένα καθώς πλέον ο στρατός και η αεροπορία έπρεπε να αναπτυχθούν γρήγορα και σε μεγάλους αριθμούς. Η ανάγκη αυτή γινόταν ακόμα μεγαλύτερη εξαιτίας της υπεροχής των αντιπάλων στο έδαφος. Η ζήτηση για πρώτες ύλες που θα προορίζονταν για την κατασκευή οπλικών συστημάτων του στρατού ξηράς και αεροσκαφών για την πολεμική αεροπορία αυξήθηκε δραματικά. Παρόμοια αύξηση της ζήτησης για πρώτες ύλες υπήρχε και από την πλευρά του πολεμικού ναυτικού, ιδιαίτερα δε κάτω από το βάρος των απωλειών που επέφεραν τα γερμανικά υποβρύχια. Το πρόβλημα που προέκυπτε ήταν ιδιαίτερα ξεκάθαρο, απασχολεί κάθε κοινωνία και δεν ήταν άλλο από την ανάγκη να κατανεμηθούν οι περιορισμένοι οικονομικοί πόροι¹⁰² προκειμένου να ικανοποιηθούν οι ολοένα και αυξανόμενες ανάγκες των τριών κλάδων των ενόπλων δυνάμεων. Η πολεμική βιομηχανία είχε ήδη απορροφήσει ένα μεγάλο μέρος του κεφαλαιουχικού εξοπλισμού, του εργατικού δυναμικού αλλά και των πρώτων υλών της πολιτικής βιομηχανίας. Έχοντας φτάσει τις παραγωγικές της δυνατότητες στα όρια έπρεπε να κατανείμει την παραγωγή κατά τέτοιο τρόπο που να εξυπηρετεί τα συμφέροντα της χώρας έστω και αν αυτό σήμαινε ότι κάποιος κλάδος των ενόπλων δυνάμεων δεν θα έπαιρνε ακριβώς αυτό που επιθυμούσε. Υπέρτατος στόχος της υψηλής στρατηγικής για την βιομηχανική βάση (industrial base) των logistics των Ενόπλων Δυνάμεων ήταν η παραγωγή εκείνων των οπλικών συστημάτων που θα εξασφάλιζαν τον τελικό

¹⁰¹ Jon Tetsuro Sumida “Forging the Trident: British Naval Industrial Logistics, 1914-1918”, στο John A. Lynn (επιμέλεια) *Feeding Mars: Logistics in Western Warfare from the Middle Ages to the Present* (Εκδόσεις West View Press, 1993) σελ 217.

¹⁰² Για το βασικό οικονομικό πρόβλημα κάθε κοινωνίας βλ. Adam Smith, *Έρευνα για την Φύση και τις αιτίες του Πλούτου των Εθνών* (Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 2000)

στόχο, την νίκη στον πόλεμο έναντι των αντιπάλων και όχι η ενδυνάμωση ενός μόνο κλάδου προκειμένου να ικανοποιηθούν οι φιλοδοξίες των ηγετών του.

Η ανεξαρτησία των πηγών ναυτικού εφοδιασμού

Όπως μας πληροφορεί ο Sumida¹⁰³ παρά την ύπαρξη του Υπουργείου Πυρομαχικών (Ministry of Munitions), το πολεμικό ναυτικό είχε τις δικές του πηγές παραγωγής και εφοδιασμού. Η δημιουργία το 1915 Πολεμικού Γραφείου (War Office) με αρχικό σκοπό να διαχειρίζεται αυτό τον στρατιωτικό εφοδιασμό και παρά το γεγονός ότι αργότερα περί τα τέλη του πολέμου έφτασε να διαχειρίζεται ένα μεγάλο μέρος της βιομηχανίας της χώρας, δεν άλλαξε τα δεδομένα. Το Βρετανικό Βασιλικό Πολεμικό Ναυτικό συνέχισε να έχει, κατά δήλωση του ίδιου του Τσώρτσιλ, αποτελεσματικές αλλά ανεξάρτητες πηγές παραγωγής. Εκτός από τα τμήματα εφοδιασμού διέθετε και δικά του εργοστάσια προκειμένου να καλύπτει τις ανάγκες του¹⁰⁴. Μάλιστα ήταν τόσο μεγάλη η εμπειρία των στελεχών του πολεμικού ναυτικού σε θέματα παραγωγής και εφοδιασμού σε στρατιωτικό υλικό ώστε η έναρξη του πολέμου τα βρήκε ιδιαίτερα ικανά στην συνεργασία και σύναψη συμφωνιών με τον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας¹⁰⁵. Είναι εμφανές ότι η βιομηχανική διάσταση του ναυτικού εφοδιασμού (industrial base of naval logistics) ήταν ιδιαίτερα ανεπτυγμένη στην Βρετανία. Μάλιστα τον Μάρτιο του 1919 το Ναυαρχείο δήλωσε ξεκάθαρα ότι ο έλεγχος του ναυτικού εφοδιασμού ήταν ένα ουσιώδες μέρος της στρατηγικής του πολεμικού ναυτικού¹⁰⁶.

Η σύγκρουση με την κυβέρνηση και τα άλλα δύο όπλα και η τελική λύση

Η ανεξαρτησία που απολάμβανε το ναυτικό σχετικά με την πρόσβαση σε πρώτες ύλες και σε εφοδιασμό στρατιωτικού υλικού έμελλε να είναι αιτία ανταγωνισμού και διατάραξης της εσωτερικής συνοχής της στρατηγικής των logistics, στην βιομηχανική τους διάσταση, και κατ'επέκταση ολόκληρης της υψηλής στρατηγικής της Βρετανίας κατά τον πόλεμο. Οι διαμάχες με τον στρατό ξηράς και την αεροπορία για την πρόσβαση σε πρώτες ύλες και απόκτηση στρατιωτικού εξοπλισμού και οι διαφωνίες με την κυβέρνηση για το έλεγχο της ναυτικής

¹⁰³ Jon Tetsuro Sumida "Forging the Trident: British Naval Industrial Logistics, 1914-1918", στο John A. Lynn (επιμέλεια) *Feeding Mars: Logistics in Western Warfare from the Middle Ages to the Present* (Εκδόσεις West View Press, 1993) σελ 218

¹⁰⁴ Jon Tetsuro Sumida "Forging the Trident: British Naval Industrial Logistics, 1914-1918", σελ 218

¹⁰⁵ ο.π. σελίδα 219

¹⁰⁶ ο.π. σελίδα 234

βιομηχανικής βάσης της χώρας ήταν γεγονός. Τα συμφέροντα του κάθε κλάδου των ενόπλων δυνάμεων υπερίσχυσαν των εθνικών συμφερόντων και το ίδιο συνέβη με τις επιδιώξεις μεμονωμένων μελών της πολιτικής ηγεσίας. Ο έλεγχος και η κατανομή των οικονομικών πόρων είχε οδηγήσει σε αυτό που ο Luttwak ονόμασε εσωτερικό ανταγωνισμό και ύπαρξη προσωπικών στόχων¹⁰⁷.

Η υπερβολική έμφαση που έδωσε το Βρετανικό πολεμικό ναυτικό στον έλεγχο των βιομηχανικών πόρων και οι έντονοι ανταγωνισμοί με τους άλλους κλάδους είχε σαν αποτέλεσμα να παραμελήσει κατά τα δύο πρώτα χρόνια του πολέμου τις επιχειρησιακές του υποχρεώσεις αδυνατώντας να αντιμετωπίσει την γερμανική υποβρύχια απειλή.

Αξιοποιήθηκαν ορθά τα logistics ως οικονομικό εργαλείο της υψηλής στρατηγικής;

Παρά τους εσωτερικούς ανταγωνισμούς, τις προσωπικές φιλοδοξίες και την έλλειψη εσωτερικής συνοχής η στρατηγική της βιομηχανικής βάσης των logistics (industrial logistics) της Βρετανικής στρατιωτικής και πολιτικής ηγεσίας πέτυχε τον τελικό της στόχο. Οι αντιπαλότητες ανάμεσα στους κλάδους σταδιακά περιορίστηκαν με την διαμόρφωση διακλαδικής προσέγγισης¹⁰⁸ και την ορθή κατανομή των οικονομικών πόρων. Η ανθεκτικότητα στα λάθη αποδείχτηκε αρκετά ικανή ώστε να ξεπεραστούν οι εσωτερικές αντιπαλότητες. Βέβαια δεν είναι δυνατόν να παραγνωρίσει κανείς την σημασία των λαθών παρά το γεγονός ότι το τελικό αποτέλεσμα ήταν πετυχημένο. Για να μπορέσουμε να πάρουμε μία πιο κατηγορηματική θέση θα πρέπει να διευκρινίσουμε το επίπεδο ανάλυσης. Σε επίπεδο κυβέρνησης η οικονομική διάσταση της υψηλής στρατηγικής, συγκεκριμένα η διαχείριση των βιομηχανικών πρώτων υλών και της παραγωγής, κατάφερε να δείξει αντοχή στα λάθη. Όμως σε επίπεδο αγγλικού ναυτικού αποδείχτηκε ότι η μη ορθή διαχείριση των οικονομικών ζητημάτων και γενικότερα ζητημάτων που άπτονται των logistics μπορεί να έχει ολέθριες συνέπειες.

Ο πόλεμος των Νήσων Φώκλαντς: Θεατές στο ίδιο έργο;

Τα λάθη της βρετανικής ηγεσίας σε επίπεδο υψηλής στρατηγικής στον Α' Π.Π σχετικά με την διαχείριση της αμυντικής βιομηχανικής βάσης και του εφοδιασμού λίγο έλειψαν να στοιχίσουν την νίκη στον πόλεμο. Η λήψη αποφάσεων

¹⁰⁷ Edward N. Luttwak, *Strategy: The Logic of War and Peace*, σελ. 260-261

¹⁰⁸ Jon Tetsuro Sumida "Forging the Trident: British Naval Industrial Logistics, 1914-1918", σελ 234

υπό την πίεση του πολέμου είναι σίγουρα μια εξαιρετικά δύσκολη διαδικασία η οποία δεν θα ήταν ποτέ δυνατόν να μην περιλαμβάνει και λάθη. Είναι κάτι που απλά δεν μπορεί να αποφευχθεί. Αυτό όμως που μπορεί να αποφευχθεί είναι η επανάληψη των ίδιων λαθών. Κάθε επιχείρηση αποτελεί ένα «μάθημα», μία πηγή γνώσης για την πολιτική και την στρατιωτική ηγεσία αλλά και για το προσωπικό των ενόπλων δυνάμεων. Η εκμετάλλευση αυτών των μαθημάτων, lessons learned όπως ονομάζονται στην διεθνή βιβλιογραφία, είναι απαραίτητη ώστε να διασφαλίζεται ότι στο μέλλον θα αποφευχθούν τα ίδια λάθη, οι ίδιες παραλείψεις και κατά συνέπεια τα ίδια καταστροφικά αποτελέσματα. Ο καλύτερος τρόπος για να ελέγξουμε αν όντως τα λάθη από τον Α' Π.Π έγιναν κατανοητά και επιδιορθώθηκαν είναι να εξετάσουμε μία μεταγενέστερη επιχείρηση όπου το πολεμικό ναυτικό της Αγγλίας διαδραμάτισε πρωτεύοντα ρόλο, τον πόλεμο στα νησιά Φώκλαντς εναντίον της Αργεντινής.

Ο πόλεμος στα Φώκλαντς ξεκίνησε στις 2 Απριλίου του 1982 με αφορμή την κατάληψη των Νήσων Φώκλαντς και των κοντινών νήσων Νότια Γεωργία από την Αργεντινή. Τα νησιά αυτά βρίσκονταν στον Νότιο Ατλαντικό Ωκεανό, στα ανατολικά της Αργεντινής. Η διάρκεια των εχθροπραξιών δεν ξεπέρασε τους δυόμισι μήνες και έληξε με νίκη της Αγγλίας και συνθηκολόγηση της Αργεντινής στις 14 Ιουνίου 1982. Η επιχείρηση ανακατάληψης των Νήσων από τις βρετανικές ένοπλες δυνάμεις ήταν μία δύσκολη υπόθεση εξαιτίας της απόστασης τους από την Αγγλία (8.000 μίλια), την ύπαρξη θάλασσας και την εγγύτητα τους με την επικράτεια της Αργεντινής. Η εφοδιαστική υποστήριξη της επιχείρησης ήταν επίσης μία αληθινή πρόκληση που θα απαιτούσε την διάθεση υψηλών πόρων. Η Μεγάλη Βρετανία έχοντας ιδιαίτερη ναυτική παράδοση είχε δείξει διαχρονικά εμπιστοσύνη στο πολεμικό ναυτικό της αναβαθμίζοντας το σε ακρογωνιαίο λίθο για την υπεράσπιση των συμφερόντων της, τακτική που ακολουθούσε και η Ισπανία του 16^{ου} αιώνα.¹⁰⁹ Το ίδιο έκανε και στην περίπτωση των Φώκλαντς. Για την υλοποίηση της χρησιμοποιήθηκαν αρκετά εμπορικά πλοία, πολλά εκ των οποίων υπέστησαν τροποποιήσεις ώστε να είναι κατάλληλα για την μεταφορά των στρατευμάτων και των εφοδίων. Συνολικά χρησιμοποιήθηκαν 70 πλοία υποστήριξης εκ των οποίων τα 25 ήταν τάνκερ. Παρά την ευρεία χρήση εμπορικών πλοίων τα οποία βασίζονταν για την άμυνα τους στα πολεμικά πλοία, μόνο ένα, το Atlantic Conveyor, καταμετράται ως απώλεια μετά από

¹⁰⁹ John F. Guilmartin "The Logistics of Warfare at Sea in the Sixteenth Century: The Spanish Perspective" στο John A. Lynn (επιμέλεια) *Feeding Mars: Logistics in Western Warfare from the Middle Ages to the Present* (Εκδόσεις West View Press, 1993) σελ 109-136

χτύπημα με πύραυλο Exocet στις 25 Μαΐου 1982. Για την διευκόλυνση των επιχειρήσεων χρησιμοποιήθηκε ως κέντρο ανεφοδιασμού των δυνάμεων η νήσος Ascension που βρισκόταν 3.500 μίλια μακριά από τους Νήσους Φώκλαντς. Είναι χαρακτηριστικό ότι επειδή ο σχεδιασμός της επιχείρησης έγινε υπό την πίεση του χρόνου πολλά πλοία μετέφεραν τα λάθος εφόδια και κρίθηκε αναγκαίο να υπάρξει συνάντηση και ανταλλαγή φορτίων στην νήσο Ascension. Βέβαια ανταλλαγές φορτίων (cross decking) γινόντουσαν και εν πλω στον Ατλαντικό Ωκεανό. Για τις μεταφορές αυτές χρησιμοποιούνταν ελικόπτερα τύπου Sea King, Lynx, Wessex και Chinook αν και σύντομα από την πορεία των επιχειρήσεων θα γινόταν ορατή η έλλειψη επαρκών μέσων αερομεταφοράς.¹¹⁰ Η διαμόρφωση του εδάφους στα νησιά Φώκλαντς δεν ευνοούσε σε καμία περίπτωση την μαζική χρήση τροχοφόρων οχημάτων για τις μεταφορές προσωπικού και εφοδίων. Έτσι καθώς οι περισσότερες μεταφορές έπρεπε να γίνουν με την χρήση εναέριων μέσων, αυτά άρχισαν να μην επαρκούν. Το κύριο εφοδιαστικό κέντρο βρισκόταν στην Ajax Bay στην περιοχή San Carlos όπου βρίσκονταν αρκετά από τα πλοία υποστήριξης των Βρετανών όπως τα Sir Galahad και Sir Percival. Εξαιτίας του φόβου να χτυπηθούν από τις εχθρικές δυνάμεις τα πλοία υποστήριξης μπορούσαν να παραμείνουν στην θαλάσσια περιοχή του San Carlos μόνο κατά τις νυχτερινές ώρες περιορίζοντας σημαντικά την δυνατότητα να υποστηρίξουν τις επιχειρήσεις εφοδιαστικά. Επιπλέον προβλήματα παρουσιάστηκαν από την έλλειψη επαρκούς επικοινωνίας αλλά και από τους ανταγωνισμούς ανάμεσα στο βρετανικό πολεμικό ναυτικό και τον στρατό ξηράς.¹¹¹

Συμπερασματικά μπορεί κανείς με βεβαιότητα να πει ότι η προσπάθεια για την ανακατάληψη των Νήσων Φώκλαντς ήταν από πάσης απόψεως ένα παρακινδυνευμένο εγχείρημα για την Αγγλία. Παρόλα αυτά η έξυπνη διαχείριση του εφοδιαστικού συστήματος βοήθησε καθοριστικά στο να ξεπεραστούν πολλά από τα εμπόδια που εκ των πραγμάτων έθετε η μακρινή απόσταση. Οι δύο καίριες αποφάσεις ήταν η χρήση του νησιού Ascension ως ενδιάμεσο σταθμό εφοδιασμού και η χρήση πλήθους εμπορικών πλοίων για τις ανάγκες μεταφοράς.¹¹² Παρά την επιτυχημένη έκβαση του εγχειρήματος της ανακατάληψης φάνηκαν και αυτή την φορά οι

¹¹⁰ Valerie Adams, *Logistic Support for the Falklands Campaign* (Εκδόσεις: King's College) σελ. 47

¹¹¹ ο. π. σελίδα 48

¹¹² CDR McComas "Beyond the General Belgrano and Sheffield: Lessons in Undersea and Surface Warfare from the Falkland Island Conflict"

(8-4-1998)

<http://www-cs-students.stanford.edu/~lswartz/falklands.pdf>

(ημερομηνία πρόσβασης 29 Μαρτίου 2011)

ανταγωνισμοί. Η ανάγκη για διακλαδικότητα και συνεργασία έγινε και πάλι αισθητή. Υπάρχουν για παράδειγμα αναφορές σύμφωνα με τις οποίες εμφανίστηκαν αρκετά προβλήματα συνεργασίας στον τομέα του εφοδιασμού ανάμεσα στους κλάδους καθώς καθένας προσπαθούσε να εξυπηρετήσει τις δικές του ανάγκες ακόμα και σε βάρος των υπολοίπων.¹¹³ Αν θέλαμε να καταλήξουμε σε ένα τελικό συμπέρασμα για το αν η βρετανική υψηλή στρατηγική κατανόησε και διόρθωσε τα λάθη του Α' Π.Π όσο αφορά τους εσωτερικούς ανταγωνισμούς για την χρήση πόρων-logistics τότε θα καταλήγαμε στο ότι υπήρξε πρόοδος. Μπορεί και στα Φώκλαντς να εμφανίστηκαν ανταγωνισμοί και διαφωνίες, όμως το εγχείρημα της μεταφοράς και εφοδιασμού μίας τόσο μεγάλης ναυτικής και αεροπορικής δύναμης σε τέτοια απόσταση και με ελάχιστη προετοιμασία δείχνει αδιαμφισβήτητα μία στρατηγική που χαρακτηρίζεται από καταλληλότητα, αποδοτικότητα και συσχετισμό στόχων και μέσων. Η έλλειψη συνοχής που εμφανίστηκε σε ορισμένες περιπτώσεις αντισταθμίζεται σε κάθε περίπτωση από την αντοχή στα σφάλματα.

2. Ο ρόλος των logistics κατά την εκστρατεία του Μεγάλου Αλεξάνδρου

Η εκστρατεία του Μεγάλου Αλεξάνδρου αποτέλεσε ένα από τα μεγαλύτερα στρατιωτικά επιτεύγματα στην ιστορία. Ο Μ. Αλέξανδρος ξεκινώντας από την Μακεδονία την άνοιξη του 334 π.χ και κινούμενος ανατολικά κατάφερε μέσα από μεγαλειώδεις μάχες και προσπάθειες να απλώσει την κυριαρχία του σε ένα μεγάλο μέρος της ανατολικών περιοχών φτάνοντας μέχρι τα βάθη της Ασίας. Στην πορεία αυτή κυριεύσε περιοχές όπως η Αίγυπτος, η Βαβυλώνα, τα Σούσα και πολλές άλλες που κανείς άλλος κορυφαίος στρατηγός της ιστορίας δεν θα μπορούσε να αντιτάξει μπροστά του ανάλογο επίτευγμα. Η πορεία του Μεγάλου Αλεξάνδρου είναι γνωστή για τις μεγάλες στρατιωτικές νίκες και τις εξαιρετικές τακτικές που εφάρμοσε στα πεδία των μαχών. Εκεί απέδειξε όχι μόνο την στρατηγική του ιδιοφυΐα αλλά και τον ηρωισμό και την ανδρεία που πρέπει να διαθέτει ένας ηγέτης που θέτει υψηλούς στόχους. Ο θάνατος του το 323 π.χ στην Βαβυλώνα στάθηκε το μοναδικό ανυπέρβλητο εμπόδιο για την συνέχιση της αυτοκρατορίας του. Ωστόσο, η φήμη του που απλώθηκε σε όλα τα πλάτη και τα μήκη της ιστορίας απέδειξε ότι ακόμα και ο θάνατος μπορεί να είναι ένα μικρό εμπόδιο μπροστά στην συνέχιση της ιστορικής

¹¹³ CDR McComas "Beyond the General Belgrano and Sheffield: Lessons in Undersea and Surface Warfare from the Falkland Island Conflict", σελ.46

διαδρομής ενός ηγέτη, σε εναλλακτική μορφή αυτή την φορά, μέσα από την μνήμη και την παράδοση.

Είναι αλήθεια ότι η στρατιωτική ιδιοφυία του Μ. Αλεξάνδρου δεν εξαντλείται μόνο στις τακτικές στα πεδία των μαχών. Η εκστρατεία του που κράτησε έντεκα ολόκληρα χρόνια κινητοποίησε ένα μεγάλο όγκο στρατιωτικών δυνάμεων και μαζί με αυτές και ένα μεγάλο αριθμό υποστηρικτικών δομών. Μία τόσο μεγάλη κινητοποίηση που κράτησε για περισσότερο από μία δεκαετία δεν θα μπορούσε ποτέ να είναι επιτυχής αν δεν είχε και ένα ανάλογο σύστημα το οποίο θα φρόντιζε για τον εφοδιασμό, την τροφοδοσία, τις μεταφορές και την χρηματοδότηση των εκστρατευόντων. Πίσω από τις μεγάλες επιτυχίες του μακεδονικού στρατού υπήρχε ένα πολύ καλά οργανωμένο σύστημα υποστήριξης το οποίο αρχικά είχε αναπτύξει ο πατέρας του Μ. Αλεξάνδρου, Φίλιππος.

Είναι επίσης αλήθεια ότι η στρατιωτική ιστορία δεν έχει δώσει μεγάλη βαρύτητα σε αυτή την διάσταση της εκστρατείας αφήνοντας την σχετική έρευνα σε πολύ πρώιμο στάδιο. Σε αντίθεση με αυτή την τάση των ιστορικών μελετητών, η χρηματοδότηση, ο εξοπλισμός και ο εφοδιασμός των στρατιωτικών εκστρατευτικών σωμάτων, τα οποία θα μπορούσαν να παρομοιασθούν με κινούμενες πόλεις, ήταν ένα από τα πλέον νευραλγικά σημεία της επιτυχίας τους.¹¹⁴ Ένας από τους λόγους αυτής της παράβλεψης του ρόλου των δυνάμεων υποστήριξης είναι το γεγονός ότι η ιστοριογραφία γεννήθηκε ως κλάδος της λογοτεχνίας. Ως τέτοια στόχευε περισσότερο στην τέρψη των αναγνωστών μέσω της περιγραφής μαχών και ηρωικών κατορθωμάτων παρά στην συχνά βαρετή για το κοινό παράθεση των οικονομικών και εφοδιαστικών δεδομένων της μάχης. Ωστόσο από τα μέσα του εικοστού αιώνα και μετά η σχετική τάση έχει αρχίσει να υποχωρεί παρουσιάζοντας έργα τα οποία χαρακτηρίζονται από όλο και μεγαλύτερη επιστημονικότητα, ορθολογισμό και τεχνοκρατισμό.¹¹⁵ Η σύγχρονη στρατιωτική ιστορία έχει πλέον αναπτυχθεί ως ανεξάρτητος επιστημονικός κλάδος και άρα οφείλει να δείχνει ενδιαφέρον για όλες τις πτυχές των μεγάλων στρατιωτικών επιτευγμάτων αφήνοντας στο παρελθόν την

¹¹⁴ Σάση Δημοπούλου “Ο εφοδιασμός μίας γιγάντιας εκστρατείας”

(Ιστοσελίδα Logistics and Management)

<http://www.logistics-management.gr/article.php?ID=506>

(ημερομηνία πρόσβασης 25 Μαρτίου 2011)

¹¹⁵ John A. Lynn “The History of Logistics and Supplying War” στο John A. Lynn (επιμέλεια) *Feeding Mars: Logistics in Western Warfare from the Middle Ages to the Present* (Εκδόσεις West View Press, 1993) σελ 9-27

παρωχημένη «αριστοκρατική-λογοτεχνική» αντίληψη και περιγραφή των πολεμικών επιχειρήσεων.¹¹⁶

Το σύστημα logistics του Μεγάλου Αλεξάνδρου, το οποία όπως είπαμε νωρίτερα είχε αναπτυχθεί σαν φιλοσοφία από τον Φίλιππο, διέφερε σημαντικά από τα αντίστοιχα των υπολοίπων ελληνικών και περσικών στρατιωτικών δυνάμεων. Η βασική του διαφοροποίηση έγκειται στο γεγονός ότι έδινε την δυνατότητα στο εκστρατευτικό σώμα να κινείται γρήγορα και αποτελεσματικά.¹¹⁷ Η ταχύτητα ήταν ένα από τα κύρια στοιχεία της στρατηγικής του Μ. Αλεξάνδρου και το σύστημα εφοδιασμού και υποστήριξης ήταν σχεδιασμένο κατά τέτοιο τρόπο ώστε να ενισχύει αυτή την παράμετρο. Για να το πετύχει αυτό πριν από κάθε μετακίνηση των στρατευμάτων του φρόντιζε πάντοτε να σχεδιάζει τόσο σε βραχυπρόθεσμη όσο και σε μακροπρόθεσμη βάση τα ζητήματα που αφορούσαν τον εφοδιασμό. Τέτοιου είδους προετοιμασίες ήταν η προσπάθεια για την σύναψη συμμαχιών με τους διοικούντες την πόλη από την οποία θα περνούσε, προκειμένου να αποκτή εύκολα τα εφόδια που του ήταν αναγκαία και να συνεχίζει απρόσκοπτα για τον επόμενο προορισμό, ο ανεφοδιασμός του στρατού από θαλάσσιες και ποτάμιες οδούς με την χρήση πλοίων και η διάσπαση των δυνάμεων του σε μικρότερα τμήματα στις περιπτώσεις κατά τις οποίες ήταν δύσκολο να εξευρεθούν εφόδια για όλο το στράτευμα.¹¹⁸

Οι προαναφερθείσες τακτικές ήταν ιδιαίτερα αποτελεσματικές και η συστηματική εφαρμογή τους εξασφάλισε πλεονεκτήματα έναντι των αντιπάλων. Ωστόσο η μεγάλη καινοτομία του στο σύστημα logistics βρισκόταν αλλού. Σε αντίθεση με τους υπολοίπους στρατούς της εποχής, τόσο των Ελλήνων όσο και των Περσών, ο μακεδονικός στρατός χαρακτηριζόταν από τον μικρό αριθμό υποστηρικτικών δυνάμεων γεγονός που έγινε εφικτό επειδή ο κάθε στρατιώτης κουβαλούσε ο ίδιος το μεγαλύτερο μέρος του εξοπλισμού του. Για να καταλάβουμε την σημασία της ελαχιστοποίησης του προσωπικού που μεταφερόταν αρκεί να αναφέρουμε ότι εκτός από τους αξιωματικούς και τους στρατιώτες την πορεία του εκστρατείας ακολουθούσαν επίσης έμποροι, ποιητές, σοφιστές, ένας ιστορικός, γραμματείς, μηχανικοί και στη συνέχεια εξαιτίας της μεγάλης διάρκειας του

¹¹⁶ Edward N. Luttwak "Logistics and the Aristocratic idea of War" στο John A. Lynn (επιμέλεια) *Feeding Mars: Logistics in Western Warfare from the Middle Ages to the Present* (Εκδόσεις West View Press, 1993) σελ.9-27

¹¹⁷ Donald W. Engels, *Alexander the Great and the Logistics of the Macedonian Army* (Εκδόσεις: University of California Press, 1978) σελ. 24

¹¹⁸ ο. π. σελίδα 9

εγχειρήματος προστέθηκαν και γυναίκες με παιδιά. Αλλά η καταμέτρηση δεν σταματά εδώ. Κάθε ένα άτομο επιβάρυνε την εκστρατεία όπως είναι λογικό με προσωπικά είδη όπως για ενδυμασία και επιπλέον απαιτείτο και η μεταφορά τροφίμων προκειμένου να επιβιώσουν όταν βρίσκονταν στο ενδιάμεσο δύο πηγών εφοδιασμού. Συνυπολογίζοντας και τα ζώα που εκ των πραγμάτων αναγκάζονταν να έχουν μαζί τους είτε για τις ανάγκες του ιππικού είτε για τροφή, και τις ανάγκες αυτών για τροφοδοσία έχουμε μία πλήρη εικόνα για τον λόγο για τον οποίο ένα τέτοιο εκστρατευτικό σώμα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως μία κινούμενη πόλη. Ο Ένγκελς υπολόγισε ότι για κάθε τέσσερα, και αργότερα με την προσπάθεια μείωσης για κάθε τρία, άτομα μάχιμου προσωπικού απαιτείτο ένα άτομο για υποστήριξη.¹¹⁹ Όταν το εκστρατευτικό σώμα διέσχισε τον Ελλήσποντο περιελάμβανε 48.100 προσωπικό πεζικού και ιππικού. Αν θεωρήσουμε ότι για κάθε τρεις από αυτούς αντιστοιχούσε κατά μέσο όρο ένας ακόμη ως υποστήριξη, τότε υπήρχαν ακόμη 16.000 περίπου επιπλέον άτομα. Συνεπώς την εκστρατεία ακολουθούσαν τουλάχιστον 64.000 άτομα. Όπως μας πληροφορεί ο Ένγκελς υπήρχε επιπλέον και προσωπικό για την στελέχωση του εμπορικού στόλου που αποτελούνταν από δύο χιλιάδες πλοία.¹²⁰ Οι παραπάνω αριθμοί είναι χαρακτηριστικοί για το τεράστιο μέγεθος του εγχειρήματος της διοικητικής υποστήριξης όλου αυτού του προσωπικού.

Μέσα σε ένα τέτοιο πλαίσιο η στρατηγική του Μεγάλου Αλεξάνδρου για επίτευξη της κατά το δυνατό μεγαλύτερης ευκινησίας και ταχύτητας ήταν αφενός μεν εξαιρετικά δυσχερής, αφετέρου αναγκαία. Ήξερε ότι ένα τέτοιο πλήθος θα ήταν εξαιρετικά δύσκολο να υποστηριχθεί διοικητικά και να συντονιστεί αρμονικά. Η τακτική του να μεταφέρει ο κάθε στρατιώτης όσο το δυνατόν περισσότερα από τα προσωπικά του είδη ήταν επιτακτική για την αύξηση της ταχύτητας του εκστρατευτικού σώματος. Στην λογική της μείωσης του προσωπικού και της συνεπαγόμενης αύξησης της ταχύτητας κινείται και η απόφαση του Αλεξάνδρου να απαγορεύσει αρχικά την παρουσία των γυναικών του προσωπικού. Αργότερα όμως αναγκάστηκε να το επιτρέψει καθώς η παρατεταμένη διάρκεια των επιχειρήσεων σε συνδυασμό με την απουσία οικογένειας κινδύνευε να αποδυναμώσει το στράτευμα. Εκτός από αυτή την απαγόρευση ο Μέγας Αλέξανδρος είχε απαγορεύσει και την εντατική χρήση τροχοφόρων οχημάτων για τις μετακινήσεις¹²¹ καθώς αυτά όχι μόνο

¹¹⁹ Donald W. Engels, *Alexander the Great and the Logistics of the Macedonian Army*, σελ.11

¹²⁰ ο. π σελίδα 12

¹²¹ ο. π.σελίδα.12

θα απαιτούσαν επιπλέον προσωπικό για την χρήση τους αλλά επίσης σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως κατά την διάβαση ορεινών περιοχών, θα ήταν εντελώς άχρηστα δυσχεραίνοντας την κίνηση και καθυστερώντας την πορεία. Μάλιστα το 330 π.χ πριν την διάβαση της ερήμου Κάρα Κούμ δεν δίστασε να διατάξει μέχρι και την καταστροφή αρκετών τροχοφόρων οχημάτων προκειμένου να «ελαφρύνει» το εκστρατευτικό σώμα και να επιτύχει την γρήγορη διάβαση της.¹²²

Ο Μέγας Αλέξανδρος όντας από τους πρώτους στρατηγούς που κατανόησε βαθιά την σημασία της διοικητικής μέριμνας σχεδίαζε προσεκτικά κάθε λεπτομέρεια για την εφοδιαστική πολιτική του στρατεύματος του γνωρίζοντας πλήρως τους κινδύνους που θα υπήρχαν εάν έπραττε διαφορετικά. Μάλιστα διέθετε ως στενούς του συνεργάτες Αξιωματικούς Εφοδιασμού οι οποίοι ήταν κατάλληλα εκπαιδευμένοι για την υποστήριξη διοικητικής μέριμνας.¹²³ Τα προβλήματα με τα οποία ερχόταν αντιμέτωπος όντας συχνά σε περιοχές που ήταν άνυδρες και χωρίς μεγάλες δυνατότητας για ανεφοδιασμό σε τρόφιμα και υλικά απαιτούσαν για να επιλυθούν την ύπαρξη ενός οργανωμένου συστήματος logistics. Η στρατιωτική ιδιοφυία του Μεγάλου Αλεξάνδρου ήταν τέτοια που του επέτρεπε να έχει πλήρη επίγνωση των αναγκών του στρατεύματος του και προς αυτή την κατεύθυνση θα μπορούσε κανείς να πει ότι υπήρξε πρωτοπόρος όχι μόνο εντός στον σχεδιασμό των μαχών αλλά και στην σύλληψη ενός ολοκληρωμένου σχεδίου διοικητικής μέριμνας που στηριζόταν στην ταχύτητα και την προσαρμοστικότητα.

3. Μετακινώντας μία ολόκληρη πόλη: Ο ρόλος των logistics στον Πόλεμο του Κόλπου (1990)

Ο πρώτος πόλεμος στον Περσικό Κόλπο ξεκίνησε στις 2 Αυγούστου του 1990 με την εισβολή των δυνάμεων του Σαντάμ Χουσεΐν στο Κουβέιτ και ολοκληρώθηκε στις 28 Φεβρουαρίου 1991. Η εισβολή των ιρακινών δυνάμεων στο Κουβέιτ προκάλεσε την κινητοποίηση της Διεθνούς Κοινότητας η οποία μέσω του Συμβουλίου Ασφαλείας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών επέβαλε οικονομικές κυρώσεις στο Ιράκ. Η αντίδραση της Αμερικής ήταν ακόμη εντονότερη οδηγώντας στην ανάπτυξη ισχυρών στρατιωτικών δυνάμεων στην περιοχή και ιδιαίτερα στην γειτονική Σαουδική Αραβία μαζί με άλλες συμμαχικές δυνάμεις. Οι δυνάμεις αυτές αποτελούνταν εκτός από την Αμερική και την Σαουδική Αραβία και από τις: Μεγάλη

¹²² Donald W. Engels, *Alexander the Great and the Logistics of the Macedonian Army*, σελ.13

¹²³ ο. π. σελίδα 121

Βρετανία, Σαουδική Αραβία, Αίγυπτο, Συρία, Μαρόκο, Κατάρ, Ομάν, Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, Πακιστάν, Γαλλία, Δανία, Βέλγιο, Καναδά, Αυστραλία, Ν. Ζηλανδία, Αργεντινή, Ισπανία, Ελλάδα, Ιταλία, Νιγηρία, Πολωνία, Νότιο Κορέα, Ουγγαρία και Τσεχοσλοβακία.¹²⁴ Οι συμμαχικές δυνάμεις αρχικά εξαπέλυσαν επιθέσεις με στόχο την καταστροφή των κύριων στρατιωτικών μονάδων, των τηλεπικοινωνιών, των δικτύων μεταφοράς καθώς και άλλων στρατιωτικών στόχων στο έδαφος του Ιράκ θέλοντας να παραλύσουν τον στρατιωτικό-διοικητικό μηχανισμό του αντιπάλου. Οι επιχειρήσεις ήταν αρχικά εναέριες με την χρήση βομβαρδιστικών αεροσκαφών και ξεκίνησαν στις 17 Ιανουαρίου του 1991. Η επιτυχής έκβαση των αεροπορικών βομβαρδισμών επέτρεψε στους συμμάχους να υλοποιήσουν και την δεύτερη φάση του σχεδίου που προέβλεπε την διεξαγωγή χερσαίων επιχειρήσεων εντός του εχθρικού εδάφους. Πράγματι, αυτές οι επιχειρήσεις ξεκίνησαν στις 23 Φεβρουαρίου 1991 και σε αντίθεση με τις αρχικές προβλέψεις ο ιρακινών στρατός κατέρρευσε μέσα σε 100 μόλις ώρες. Η υποχώρηση των δυνάμεων του Ιράκ ήταν άτακτη και σαν αποτέλεσμα χιλιάδες αιχμάλωτοι συνελήφθησαν. Υπολογίζεται ότι μόνο οι αμερικανικές δυνάμεις συνέλαβαν 60.000 περίπου αιχμαλώτους.¹²⁵

Η πραγματοποίηση των επιχειρήσεων στο Ιράκ για την Αμερική μόνο ως εύκολη υπόθεση δεν μπορεί να χαρακτηριστεί. Όπως και σε κάθε άλλο πόλεμο για να ξεκινήσουν οι συγκρούσεις θα πρέπει πριν από όλα τα στρατεύματα να βρίσκονται στο χώρο που θα γίνουν οι επιχειρήσεις. Δηλαδή θα πρέπει πολύ απλά να μεταφερθούν. Ο παράγοντας απόσταση και μεταφορές είναι συνεπώς ένας σημαντικός περιορισμός πριν καν ξεκινήσουν οι εχθροπραξίες. Ιδιαίτερα σε αυτό τον πόλεμο το ένα μέρος, δηλαδή η Αμερική¹²⁶, έπρεπε να ξεπεράσει την τεράστια χιλιομετρική απόσταση που την χώριζε από το Ιράκ. Όμως δεν ήταν η μεταφορά των στρατευμάτων το μοναδικό πρόβλημα που έπρεπε να επιλυθεί. Για την ακρίβεια ήταν ένα από τα πολλά εξίσου καθοριστικής σημασίας. Η τροφοδοσία των στρατευμάτων, ο εφοδιασμός σε υλικά, καύσιμα, πυρομαχικά ήταν επίσης ζητήματα προς επίλυση.

¹²⁴ “Gulf War”

(Ιστοσελίδα Wikipedia)

http://en.wikipedia.org/wiki/Gulf_War

(ημερομηνία πρόσβασης 27 Μαρτίου 2011)

¹²⁵ William G. Pagonis, *Moving Mountains* (Εκδόσεις Harvard Business School, 1992) σελ. 10

¹²⁶ Όπως είδαμε συμμετείχαν και πολλές άλλες χώρες, όμως εμείς θα επικεντρωθούμε στην μελέτη της πολιτικής logistics των ΗΠΑ.

Για να έχουμε μία πλήρη εικόνα του εγχειρήματος θα ήταν καλό να δούμε τα εφοδιαστικά δεδομένα της επιχείρησης μέσα από την γλώσσα των αριθμών.¹²⁷ Κατά την περίοδο από τον Αύγουστο του 1990 έως και τον Αύγουστο του 1991 έγινε ανεφοδιασμός 1,3 εκατομμυρίων γαλονιών καυσίμων, δηλαδή ποσότητα που αντιστοιχεί σε επτά φορές την κατανάλωση της Ουάσινγκτον την ίδια περίοδο και τα οχήματα για τις ανάγκες εφοδιασμού κάλυψαν 52 εκατομμύρια μίλια εντός του θεάτρου των επιχειρήσεων, απόσταση που αντιστοιχεί σε εκατό φορές τον γύρω του φεγγαριού. Επίσης τοποθετήθηκαν σχεδόν 500 πινακίδες για την σήμανση των δρόμων ώστε να διευκολύνεται η κίνηση των στρατιωτικών δυνάμεων και διακινούνταν περίπου 500 τόνοι αλληλογραφίας ημερησίως.

Την περίοδο της προετοιμασίας του πολέμου (7 Αυγούστου 1990 έως 16 Ιανουαρίου 1991-επίχειρηση desert shield), αμέσως δηλαδή μετά την εισβολή του Ιράκ στο Κουβέιτ, οι υπεύθυνοι εφοδιασμού του αμερικανικού στρατού υποδέχονταν προμήθειες κατά μέσο όρο από 35 αεροπλάνα και 2 πλοία κάθε ημέρα. Συνολικά ξεφορτώθηκαν 12.435 οχήματα μάχης, 117.157 τροχοφόρα οχήματα, 33.100 containers των οποίων το μήκος έφτανε τα 188 μίλια. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι πολλά από τα εφοδιαστικά δεδομένα του πολέμου του Κόλπου είναι μεγαλύτερα από τα αντίστοιχα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, του πολέμου της Κορέας αλλά και του Βιετνάμ. Πρόκειται αδιαμφισβήτητα για μία από τις μεγαλύτερες στρατιωτικές επιχειρήσεις logistics όλων των εποχών.¹²⁸ Οι μεταφορές μέσω αεροσκαφών και πλοίων έφτασαν στον Β' Π.Π τους πρώτους τρεις μήνες τα 138.424 άτομα, στο πόλεμο της Κορέας για το ίδιο χρονικό διάστημα έφτασαν τα 32.357 άτομα, στο πόλεμο του Βιετνάμ τα 168.362 άτομα, ενώ το νούμερο για τον πόλεμο στο Ιράκ έφτασε τα 184.483 άτομα, αύξηση δηλαδή κατά 33% σε σχέση με τον Β' Π.Π. Επίσης οι μεταφορές τροφίμων και εξοπλισμού κατά τους τρεις πρώτους μήνες της επιχείρησης στο Ιράκ έφτασαν τους 1.246.985 τόνους έναντι 836.060 τόνων στον Β' Π.Π, και 979.833 τόνων στην Κορέα. Μόνο στον πόλεμο του Βιετνάμ οι μεταφορές τροφίμων και υλικών ήταν λίγο μεγαλύτερες φτάνοντας τους 1.338.564 τόνους για το πρώτο τρίμηνο.

¹²⁷ Τα αριθμητικά δεδομένα προέρχονται από το βιβλίο William G. Pagonis, *Moving Mountains*

¹²⁸ "Modernizing Defence Logistics"

(Ιστοσελίδα «AIA: Aerospace Industries Association», 25-06-2009)

http://www.aia-aerospace.org/assets/paper_v1_0_6_25_09_rr.pdf

(ημερομηνία πρόσβασης 28 Μαρτίου 2011)

Κατά την δεύτερη φάση, δηλαδή την φάση των επιχειρήσεων με την ονομασία Desert Storm (17 Ιανουαρίου 1991-28 Φεβρουαρίου 1991), τα εφοδιαστικά μεγέθη τις επιχειρήσεις παρέμειναν εντυπωσιακά. Έπρεπε να υποστηριχθούν 560.000 προσωπικό εντός του θεάτρου των επιχειρήσεων, 1.200 άρματα μάχης, 1.800 μαχητικά αεροσκάφη και 100 πολεμικά πλοία. Σε αυτά τα ομολογουμένως εντυπωσιακά μεγέθη θα πρέπει κανείς να συμπεριλάβει και ορισμένα ποιοτικού χαρακτήρα δεδομένα τα οποία αν και δεν είναι μετρήσιμα αύξησαν κατά πολύ την δυσκολία του εφοδιαστικού εγχειρήματος. Τέτοια δεδομένα είναι οι δυσκολίες επικοινωνίας με τους ντόπιους (οι αμερικανικές δυνάμεις σε μεγάλο βαθμό επιχειρούσαν από την Σαουδική Αραβία) λόγω διαφορετικής γλώσσας και πολιτισμού αλλά και η ανάγκη για συνεργασία με τους υπόλοιπους συμμάχους για τον καλύτερο συντονισμό και υποστήριξη των δυνάμεων.

Το τέλος των επιχειρήσεων στα πεδία των μαχών δεν σήμαινε και το τέλος της δουλειάς για τον αμερικανικό στρατό. Η σύντομη χρονική διάρκεια των πολεμικών επιχειρήσεων ήταν μία επιτυχία που ανακούφισε τους πάντες. Όμως όσο δύσκολη ήταν η ανάπτυξη των κέντρων εφοδιασμού αρχικά και η υποστήριξη των επιχειρήσεων στην συνέχεια άλλο τόσο σημαντική ήταν και η φάση της επιστροφής (redeployment). Η φάση αυτή ξεκίνησε αμέσως μετά το τέλος των πολεμικών επιχειρήσεων και περιελάμβανε το μάζεμα των υλικών, του εξοπλισμού και όλων των εγκαταστάσεων προκειμένου να μεταφερθούν πίσω στην Αμερική. Προκειμένου να γίνει αντιληπτό το μέγεθος του εγχειρήματος αρκεί να αναφέρουμε ότι μόνο τα πυρομαχικά που έπρεπε να επιστραφούν στην Αμερική ήταν αξίας 4 δισεκατομμυρίων δολαρίων, ποσό υψηλότερο από το κόστος ενός αεροπλανοφόρου ενώ το βάρος τους ξεπερνούσε τους 250.000 χιλιάδες τόνους, όσο δηλαδή ζυγίζουν δύομιση αεροπλανοφόρα.¹²⁹

Όπως γίνεται αντιληπτό από την παράθεση των αριθμητικών δεδομένων η εφοδιαστική υποστήριξη του πρώτου πολέμου του Περσικού Κόλπου μόνο εύκολη υπόθεση δεν μπορεί να χαρακτηριστεί. Το αντίθετο, υπήρξε μια γιγαντιαία επιχείρηση που η υλοποίηση της απαιτήσε προσεκτικό σχεδιασμό. Πώς θα μπορούσε να έχει επιτύχει η στρατιωτική επέμβαση εάν δεν υπήρχε ένα αποτελεσματικό σύστημα logistics που να ικανοποιεί τις ανάγκες υποστήριξης; Αλλά και μετά το τέλος του πολέμου αν δεν υπήρχε ένα οργανωμένο σχέδιο αποχώρησης των

¹²⁹ William G. Pagonis, *Moving Mountains*, σελίδα 13

στρατευμάτων και μεταφοράς του εξοπλισμού πίσω στην Αμερική το χρηματικό κόστος των απωλειών θα ήταν μεγάλο.

Η προτεραιότητα που δίνει ο αμερικανικός στρατός στον εφοδιασμό και τις μεταφορές ήταν ανέκαθεν υψηλή και μάλιστα υπήρξε ένας από τους παράγοντες που καθόρισαν σε σημαντικό βαθμό το αποτέλεσμα αρκετών πολεμικών αναμετρήσεων. Ίσως τα ιστορικά δεδομένα τους οδήγησαν εκεί καθώς ο εμφύλιος πόλεμος της Αμερικής κρίθηκε και λόγω του ελέγχου των μεταφορικών δικτύων και μέσων και ειδικότερα του σιδηροδρόμου. Οι Βόρειοι κατάφεραν αρχικά να ελέγξουν την σιδηροδρομική γραμμή του Μισισσιππή και στην συνέχεια την γραμμή Τσατανούγκα-Ατλάντα αφαιρώντας από τους Νότιους την δυνατότητα ανεφοδιασμού μέσω του σιδηροδρομικού δικτύου. Δεν είναι άλλωστε τυχαίο ότι ονομάζεται και ως «πόλεμος των σιδηροδρόμων»¹³⁰ Αλλά και αργότερα κατά τον Β' Π.Π ο εφοδιασμός και οι μεταφορές των υλικών κατείχαν κεντρική θέση στην στρατηγική τους σκέψη. Ο ίδιος ο Στρατηγός Γ. Μάρσαλ έλεγε ότι ένα από τα μεγαλύτερα πλεονέκτημα του εξοπλισμού εδάφους των αμερικανικών στρατευμάτων κατά τον Β' Π.Π ήταν τα τροχοφόρα οχήματα που εξασφάλιζαν τις μεταφορές και ειδικότερα το όχημα-Jeep 2 κ' ½ τόνων όπως ονομάζεται στην στρατιωτική ορολογία. Το εν λόγω όχημα επέτρεπε κατά τον Μάρσαλ την ταχεία μετακίνηση του αμερικανικού προσωπικού και των υλικών ανεφοδιασμού, ενώ αντίστοιχα οι Γερμανοί στηρίζονταν για τις μεταφορές τους σε ζώα.¹³¹ Μία από τις λίγες φορές που οι αμερικανοί δεν έδωσαν, τουλάχιστον αρχικά, έμφαση στον τομέα των logistics ήταν στον πόλεμο του Βιετνάμ.¹³² Εκεί βρέθηκαν απροετοίμαστοι μπροστά στις μεγάλες δυσκολίες που είχε το εγχείρημα της εμπλοκής σε ένα πόλεμο χιλιάδες μίλια μακριά από την χώρα τους χωρίς να έχουν όμως τις τεχνολογικές δυνατότητες και κυρίως την προετοιμασία και το κατάλληλο εφοδιαστικό δόγμα που διέθεταν στον πόλεμο του Κόλπου. Σε συνέντευξη του το 2006 ο Στρατηγός Παγώνης, εν αποστρατεία πλέον, δήλωσε σχετικά με την σημασία της τεχνολογίας στον τομέα των logistics ότι αδιαμφισβήτητα θα αποκτήσει αυξανόμενη στρατηγική σημασία. Αν μπορούμε λοιπόν να εξάγουμε ένα συμπέρασμα από τον πόλεμο του Κόλπου αυτό θα ήταν ότι

¹³⁰ J. Keegan, *Η ιστορία του πολέμου*, σελ.515

¹³¹ Daniel R. Beaver "Deuce and a Half: Selecting U.S. Army Trucks, 1920-1945" στο John A. Lynn (επιμέλεια) *Feeding Mars: Logistics in Western Warfare from the Middle Ages to the Present* (Εκδόσεις West View Press, 1993) σελ.251-270

¹³² Joel D. Meyerson "War Plans and Politics: Origins of the American Base of Supply in Vietnam" στο John A. Lynn (επιμέλεια) *Feeding Mars: Logistics in Western Warfare from the Middle Ages to the Present* (Εκδόσεις West View Press, 1993) σελ.271-287

οι παράγοντες που θα καθορίζουν μελλοντικά την αποτελεσματικότητα των διαδικασιών logistics στις ένοπλες δυνάμεις είναι η οργάνωση, η ηγεσία και η τεχνολογία.

Κεφάλαιο 7: Άνθρωπος και Τεχνολογία

1. Ανθρώπινο δυναμικό-Ηγεσία-Logistics

Όσο οργανωμένο και αν είναι είτε σε θεσμική είτε και σε θεωρητική βάση ένα σύστημα logistics, δεν θα μπορέσει να λειτουργήσει αποτελεσματικά αν δεν υπάρχουν τα κατάλληλα άτομα να το στελεχώσουν και να ηγηθούν. Το ανθρώπινο δυναμικό είναι ο πολλαπλασιαστής ισχύος κάθε υλικού μέσου. Χωρίς ικανά στελέχη κάθε προσπάθεια για επίτευξη αποτελεσμάτων θα είναι καταδικασμένη να αποτύχει με μαθηματική ακρίβεια. Μπροστά στην ποσότητα των υλικών και άυλων μέσων η ποιότητα ενός ανθρώπου είναι ασύγκριτα πολυτιμότερη. Η διαπίστωση αυτή ισχύει τόσο για τον στρατιωτικό όσο και για τον πολιτικό τομέα. Όπως καμία επιχείρηση δεν μπορεί να λειτουργήσει αποτελεσματικά όσο κεφάλαιο και αν έχει στην διάθεση της αν δεν εξασφαλίσει πρώτα την ύπαρξη του κατάλληλου προσωπικού που θα διαχειριστεί αυτό το κεφάλαιο, έτσι και σε ένα στράτευμα η οργάνωση των logistics χρειάζεται τόσο σε καιρό ειρήνης όσο και σε καιρό πολέμου τα σωστά άτομα που θα αξιοποιήσουν τους διαθέσιμους υλικούς πόρους.

Στην σύγχρονη εποχή, την εποχή της οικονομίας, κινητήριος δύναμη κάθε προσπάθειας είναι η πληροφορία, η γνώση, οι ιδέες, οι αλλαγές, η ταχύτητα, η ευελιξία και η ανανέωση.¹³³ Οι παραπάνω έννοιες αποτελούν προϋποθέσεις για την αποτελεσματικότητα και την επιτυχία. Προκειμένου να δημιουργηθούν αυτές οι προϋποθέσεις απαιτούνται τα άτομα εκείνα που θα έχουν γνώσεις, ικανότητες και διάθεση να προσφέρουν. Αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει να ξέρουν, να μπορούν και να θέλουν να κάνουν αυτό που είναι το ορθό για την επιτυχία του οργανισμού στον οποίο υπηρετούν. Οι άνθρωποι αποτελούν τον μόνο σπάνιο στρατηγικό πόρο και συνεπώς αξίζει και πρέπει κανείς να επενδύει και να στηρίζεται σε αυτούς.¹³⁴ Ποιος είναι όμως ο σωστός τύπος ανθρώπου για έναν οργανισμό; «Είναι το άτομο εκείνο το οποίο συγκεντρώνει ένα αρμονικό σύνολο χαρακτηριστικών προσωπικότητας, ικανοτήτων, τεχνογνωσίας, διανοητικής και συναισθηματικής ευφυΐας και κυρίως εσωτερικών κινήτρων που το κάνουν να θέλει και να μπορεί να επιτυγχάνει εξαιρετικές-ξεχωριστές επιδόσεις.»¹³⁵ Αυτός ο ορισμός προέρχεται από την εμπειρία

¹³³ Δ. Μπουραντάς, *Ηγεσία: Ο δρόμος της διαρκούς επιτυχίας* (Εκδόσεις Κριτική, 2005) σελ.51

¹³⁴ ο. π σελ. 50

¹³⁵ ο. π σελ. 55-56

του κόσμου των επιχειρήσεων. Μπορεί άραγε να ταυτιστεί ο επιθυμητός τύπος ανθρώπου του τομέα των επιχειρήσεων με τον επιθυμητό τύπο στρατιωτικού;

Για να απαντήσουμε σε αυτό το ερώτημα θα πρέπει πρώτα να δούμε ποια χαρακτηριστικά οφείλει να έχει ένας στρατιωτικός. Ο στρατιωτικός θα πρέπει να είναι προικισμένος με ορισμένες αρετές. Αυτές οι αρετές είναι η φιλοπατρία, η ανδρεία, η καρτερία, το στρατιωτικό πνεύμα και η πειθαρχία.¹³⁶ Από τα καθήκοντα ενός στρατιωτικού η υπακοή είναι το πρωταγωνιστικό όλων των υπολοίπων.¹³⁷ Κάθε στρατιωτικός οφείλει να εκτελεί πιστά τις διαταγές που του δόθηκαν. Επομένως «υπακοή είναι η χωρίς σχόλια και κρίσεις εκτέλεση των διαταγών ή εντολών του Διοικητή, σε ότι αφορά την εφαρμογή των Νόμων και των Κανονισμών για την εκτέλεση της υπηρεσίας και πηγάζει από τον Στρατιωτικό Όρκο και το Νόμο».¹³⁸ Αυτή η αρχή αποτελεί για τις ένοπλες δυνάμεις παγκοσμίως τον θεμέλιο λίθο της υπόστασης τους. Χωρίς πειθαρχία και υπακοή δεν μπορεί να υπάρξουν ένοπλες δυνάμεις.

Ένας στρατιωτικός όμως εκτός από την υπακοή στις διαταγές των ανωτέρων θα πρέπει να έχει την ικανότητα να δίνει και ο ίδιος διαταγές στους υφισταμένους του. Επομένως, ανάλογα και με τον βαθμό που κατέχει είναι και ο ίδιος ένας ηγέτης. Το ερώτημα θα τεθεί και πάλι. Μπορεί άραγε να ταυτιστεί ο σωστός ηγέτης του τομέα των επιχειρήσεων με τον σωστό ηγέτη στρατιωτικό; Πριν απαντήσουμε σε αυτό το ερώτημα θα πρέπει προηγουμένως να κάνουμε την διάκριση ανάμεσα στους όρους «διοίκηση-management» και «ηγεσία-leadership». Διοίκηση είναι η εκτέλεση των αναγκαίων λειτουργιών που είναι απαραίτητες για την επιτυχία ενός οργανισμού ή τμήματος αυτού.¹³⁹ Ηγεσία είναι η ικανότητα των διοικούντων να επιβλέπουν και να συνεργάζονται με τους υφισταμένους τους για την αποτελεσματικότερη και αποδοτικότερη εκτέλεση του έργου που τους έχει ανατεθεί. Απαιτεί όραμα, προοπτική και κατεύθυνση.¹⁴⁰ Ένα διοικητικό στέλεχος του τομέα των επιχειρήσεων δεν είναι εκ των πραγμάτων ηγέτης επειδή απλά έχει δύναμη και εξουσία που πηγάζει από την θέση του.¹⁴¹ Για να είναι ηγέτης θα πρέπει να αναγνωρίζεται εθελοντικά και

¹³⁶ Γενικό Επιτελείο Στρατού, *Στρατιωτικός Κανονισμός: Γενικός Κανονισμός Υπηρεσίας στο Στρατό* (Εκδόσεις Τυπογραφείο Ελληνικού Στρατού, 2003) σελ.1

¹³⁷ ο. π. σελίδα 19-20

¹³⁸ ο. π. σελίδα 16

¹³⁹ Λ. Σ. Χυτήρης, *Οργανωσιακή Συμπεριφορά: Η ανθρώπινη συμπεριφορά σε οργανισμούς και επιχειρήσεις* (Εκδόσεις Interbooks, 2001) σελ.239

¹⁴⁰ ο. π. σελίδα 239

¹⁴¹ Ε. Πετρίδου, *Διοίκηση-Μάνατζμεντ* (Εκδόσεις Ζυγός, 2001) σελ. 244

πρόθυμα από τους υφισταμένους του ότι αξίζει πραγματικά να κατέχει αυτή την θέση. Σε αυτή την περίπτωση όντως θα είναι ηγέτης. Σε αντίθετη περίπτωση θα είναι μόνο ένα διοικητικό στέλεχος (manager) με εξουσία που θα πηγάζει από την θέση του στην διοικητική ιεραρχία και μόνο. Για τις ένοπλες δυνάμεις διοίκηση είναι «η άσκηση καθηκόντων προϊσταμένου με την έκταση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων που απορρέουν να είναι ανάλογη προς την θέση του προϊσταμένου στην κλίμακα της διοικήσεως».¹⁴² Επίσης «ο ανώτερος πρέπει να είναι παράδειγμα προς μίμηση για τον κατώτερο και οφείλει να τον τιμά και να φέρεται προς αυτόν με αξιοπρέπεια χωρίς ποτέ να φτάνει στο σημείο της στενής οικειότητας»¹⁴³

Τώρα πλέον μπορούμε να έχουμε μία καλύτερη εικόνα για τα ερωτήματα που τέθηκαν πιο πάνω. Η επιλογή και η διαχείριση προσωπικού όπως επίσης και η ηγεσία στις ένοπλες δυνάμεις παρουσιάζουν ορισμένα κοινά σημεία με τον κλάδο των επιχειρήσεων, αναφερόμενοι πάντα σε ιδεατούς τύπους. Αυτά τα σημεία είναι η ανάγκη για άτομα τα οποία θα ξέρουν, θα μπορούν και θα θέλουν να προσφέρουν το καλύτερο δυνατό αλλά και για ηγέτες οι οποίοι δεν θα είναι απλώς διαχειριστές της εξουσίας που τους προσφέρει η θέση τους, αλλά θα εμπνέουν και θα παρακινούν ταυτόχρονα τους υφισταμένους. Ωστόσο θα ήταν εντελώς λάθος να θεωρήσει κανείς ότι τα χαρακτηριστικά του ηγέτη και των υφισταμένων στο στράτευμα ταυτίζονται με τα αντίστοιχα που απαιτούνται στον ιδιωτικό τομέα. Ο στρατιωτικός οφείλει να έχει πολλά περισσότερα προσόντα από αυτά που οφείλει να διαθέτει ένας υπάλληλος του κλάδου των επιχειρήσεων. Οφείλει να διαθέτει πάνω από όλα ανιδιοτέλεια γεγονός που σημαίνει ότι προσφέρει στην πατρίδα του ένα λειτούργημα χωρίς να ενδιαφέρεται για το προσωπικό όφελος και το κέρδος που κυριαρχούν ως κίνητρα στον ιδιωτικό τομέα. Κίνητρο του είναι η πίστη σε αξίες και ιδανικά.

Η στελέχωση των τμημάτων διοικητικής μέριμνας, όπως και όλων των τμημάτων των ενόπλων δυνάμεων, είναι ένας ιδιαίτερα κρίσιμος παράγοντας όπου δεν χωρούν εκπτώσεις και συμβιβασμοί. Σε κάθε περίπτωση λοιπόν, προκειμένου να υπάρχει αποτελεσματική λειτουργία των logistics σε στρατιωτικό περιβάλλον θα πρέπει αφενός μεν η επιλογή του προσωπικού να ανταποκρίνεται στα χαρακτηριστικά που περιγράψαμε πιο πάνω, αφετέρου η υψηλή ιεραρχία της διοικητικής πυραμίδας, η ηγεσία δηλαδή, να διαθέτει τις ιδιότητες του επιθυμητού τύπου στρατιωτικού ηγέτη.

¹⁴² Γενικό Επιτελείο Στρατού, *Στρατιωτικός Κανονισμός: Γενικός Κανονισμός Υπηρεσίας στο Στρατό* σελ. 15.

¹⁴³ ο. π. σελίδα 17

2. Τεχνολογία και ιδιωτικοποίηση του πολέμου

Αν και ο άνθρωπος είναι ο σημαντικότερος παράγοντας για την αποτελεσματική λειτουργία των logistics στις ένοπλες δυνάμεις, κανείς δεν μπορεί να παρακάμψει τον επίσης καίριο ρόλο της τεχνολογίας. Η τεχνολογική πρόοδος μέσω έρευνας και ανάπτυξης (R&D) και η ενσωμάτωση της σε νέα προϊόντα είναι το κύριο χαρακτηριστικό των αγορών για την άμυνα.¹⁴⁴ Οι ένοπλες δυνάμεις οφείλουν να παρακολουθούν στενά τα τεκταινόμενα στον χώρο της τεχνολογίας διεθνώς και να βρίσκονται σε συνεχή επαφή με ξένα στρατεύματα προκειμένου να αποκτούν πρόσβαση σε νέες τεχνολογίες που εκείνα εφαρμόζουν. Η αναβάθμιση και ο εκσυγχρονισμός των χρησιμοποιούμενων συστημάτων logistics θα συνεισφέρουν αφενός μεν στην αύξηση της ασφάλειας, αφετέρου στην ενίσχυση της αξιοπιστίας και της φήμης του στρατεύματος απέναντι σε συμμάχους και αντιπάλους. Η συνεχής προσπάθεια για βελτίωση των στρατιωτικών logistics τόσο σε επίπεδο συστημάτων εφοδιασμού όσο και σε επίπεδο παραγωγής υλικών μπορεί να προσφέρει το ισχυρό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, οικονομίες κλίμακας, βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών υποστήριξης, μείωση της γραφειοκρατίας αλλά και διαθεσιμότητα ποιοτικών δεδομένων με τα οποία θα είναι δυνατή η λήψη των ορθών αποφάσεων.¹⁴⁵ Μέσω της χρήσης αυτοματοποιημένων συστημάτων logistics επιτυγχάνεται επίσης μείωση της απώλειας χρόνου και ταχύτερη διακίνηση των πληροφοριών.¹⁴⁶ Η ροή και η αξιολόγηση των πληροφοριών, ιδιαίτερα σε τακτικό επίπεδο κατά την περίοδο του πολέμου, είναι καίριας σημασίας ώστε το προσωπικό logistics να έχει πλήρη εικόνα της κατάστασης (SU-Situational Understanding).¹⁴⁷ Η έρευνα για ανάπτυξη νέων τεχνολογιών (R&D) πρέπει να είναι συνεχής ακόμα και κατά την διάρκεια του πολέμου. Η ήττα της Γερμανίας κατά τον Β' Π.Π είναι ένα από τα χαρακτηριστικότερα παραδείγματα των αρνητικών επιπτώσεων που έχει η παραμέληση της έρευνας και ανάπτυξης για τεχνολογία. Το τεχνολογικό προβάδισμα των Γερμανών που υπήρχε πριν την έναρξη του πολέμου χάθηκε σταδιακά καθώς εξελίσσονταν οι μάχες. Οι Γερμανοί φαίνεται πως παραμέλησαν τον παράγοντα τεχνολογία επειδή πίστευαν ότι η αρχική τεχνολογική τους ανωτερότητα θα οδηγούσε σε μία σύντομη νίκη και άρα δεν θα απαιτείτο εντατικότερη έρευνα για νέες

¹⁴⁴ Δ. Μάρδας, *Τα Οικονομικά των Προμηθειών του Δημοσίου* (Εκδόσεις Ζυγός, 1999) σελ. 336-337

¹⁴⁵ Κ. Ταχτσίδης (2009), "Συστήματα υψηλής αξιοπιστίας και ασφάλειας" *Cargo Plus*, 11: 38-39

¹⁴⁶ J. H. Henderson, *The process of military distribution management* (Εκδόσεις Author House, 2006) σελ. 97-98

¹⁴⁷ J. E. Edwards, *Combat Service Support Guide* (Εκδόσεις Stackpole Books, 2004), σελ. 182

τεχνολογίες.¹⁴⁸ Η ήττα δεν άργησε να έρθει. Ακόμα όμως και σε καιρό ειρήνης η χρήση της τεχνολογίας μπορεί όχι μόνο να βελτιώσει το επίπεδο των παραγόμενων υπηρεσιών υποστήριξης, αλλά ταυτόχρονα μπορεί να το επιτύχει και με χαμηλότερο κόστος.

Η όλο και μεγαλύτερη πίεση για μείωση του κόστους έχει πλέον μεταφερθεί και στις ένοπλες δυνάμεις παγκοσμίως. Προς αυτή την κατεύθυνση είναι όλο και συχνότερες οι περιπτώσεις χρήσης ιδιωτικών φορέων για υποστήριξη των στρατευμάτων είτε σε καιρό ειρήνης είτε σε καιρό πολέμου. Παρά τις επικρίσεις που δέχτηκαν από το αμερικανικό κογκρέσο μετά το τέλος του πολέμου στο Ιράκ, οι ιδιωτικές επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών ασφάλειας και logistics σε επιχειρησιακό περιβάλλον κατέγραψαν εκεί μία έντονη παρουσία, την μεγαλύτερη των τελευταίων ετών σε πόλεμο.¹⁴⁹ ¹⁵⁰ Ωστόσο το ζήτημα της χρήσης ιδιωτικών φορέων εγείρει πολλά ερωτηματικά και αμφιβολίες. Πέρα από το ηθικό ζήτημα¹⁵¹ του κατά πόσο ένας ιδιωτικός φορέας μπορεί να εμπλακεί ενεργά σε επιχειρησιακό περιβάλλον υπάρχουν και άλλα ζητήματα που ανακύπτουν όπως το κατά πόσο μπορεί ο ιδιωτικός φορέας να έχει ανάλογη απόδοση σε σχέση με την αντίστοιχη απόδοση των ενόπλων δυνάμεων πάνω στο ίδιο πεδίο αλλά και κατά πόσο μπορεί ένας ιδιωτικός φορέας να επιτύχει υψηλή απόδοση σε επιχειρησιακό περιβάλλον από την στιγμή που ο κύριος προσανατολισμός του είναι εκ φύσεως σε πολιτικές δραστηριότητες και ειρηνικά περιβάλλοντα.¹⁵² Η απάντηση σε αυτά τα ερωτήματα θα δοθεί από τις πραγματικές εξελίξεις στα πεδία των επιχειρήσεων και μόνο, καθώς τα μέχρι τώρα εμπειρικά δεδομένα δεν επιτρέπουν την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων.

¹⁴⁸ R. V. Bruce "The Misfire of Civil War R&D" στο John A. Lynn (επιμέλεια) *Feeding Mars: Logistics in Western Warfare from the Middle Ages to the Present* (Εκδόσεις West View Press, 1993) σελ.211-212

¹⁴⁹ C. Kinsley, *Private Contractors and the Reconstruction of Iraq. Transforming military logistics* (Εκδόσεις Routledge, 2009) σελ. 48-68

¹⁵⁰ ο. π. σελίδα 1-10

¹⁵¹ J. Grofe "Human rights and private Military Companies: A Double-Edged Sword too Dangerous to Use?" στο Thomas Jager, Gerhard Kummel (επιμέλεια) *Private Military and Security Companies. Chances, Problems, Pitfalls and Prospects* (Εκδόσεις VS Verlag, 2007) σελ.241-258

¹⁵² F. Camm, V. A. Greenfield, *How should the army use contractors on the battlefield?* (Εκδόσεις Rand Arroyo Center, 2005) σελ.200-202

Συμπεράσματα

Η αντίληψη που επικρατεί για τον ρόλο των logistics και της οικονομίας στον πόλεμο είναι ότι αποτελούν ένα παραμελημένο ζήτημα. Οι περισσότεροι συγγραφείς επιστημονικών έργων σχετικών με τον πόλεμο τα παρουσιάζουν ως ένα κομμάτι που βρίσκεται πίσω από τα φώτα της κεντρικής σκηνής, ως ένα μέρος του πολέμου το οποίο δεν προβάλλεται και πολλές φορές υποτιμάται η συνεισφορά του. Πράγματι αυτό είναι αλήθεια. Κατά την διάρκεια αυτής της μελέτης έγινε σαφές ότι ο ρόλος των logistics στον πόλεμο είναι υποτιμημένος. Οι ίδιοι οι κεντρικοί πρωταγωνιστές του πολέμου έχουν δημιουργήσει αυτή την πεποίθηση. Ο πιο πιθανός λόγος είναι κατά την γνώμη μας ότι ο εφοδιασμός και η διοικητική και οικονομική μέριμνα των ενόπλων δυνάμεων είναι αντικείμενα τα οποία έχουν την παρουσία τους εκτός του πεδίου των μαχών. Η πρώτη σφαίρα στο πεδίο της μάχης δεν πέφτει από αξιωματικό ή υπαξιωματικό με ειδικευση στον εφοδιασμό και τα οικονομικά. Για την ακρίβεια το πιθανότερο είναι ότι καμία σφαίρα δεν θα φύγει από δικό τους όπλο σε όλη την διάρκεια ενός πολέμου. Κανένα ιστορικό βιβλίο δεν θα γράψει για την προσφορά τους στο πεδίο της μάχης, είτε αυτό είναι στην ξηρά, είτε στην θάλασσα, είτε στον αέρα, ούτε για τον ηρωικές τους πράξεις. Τότε λοιπόν ποια είναι η προσφορά αυτών των κλάδων στον πόλεμο; Αφού δεν πολεμούν με όπλο στο χέρι, δεν πατούν το πλήκτρο για να φύγει ο πύραυλος από το πλοίο, δεν κρατούν στα χέρια τους το χειριστήριο ενός μαχητικού αεροσκάφους, γιατί είναι σημαντικοί; Η απάντηση μπορεί να είναι εύκολη. Για να φύγει η πρώτη σφαίρα από ένα όπλο, για να υπάρξει και δεύτερη σφαίρα, για να φύγει ένα πλοίο για μία αποστολή, για να απογειωθεί ένα μαχητικό αεροσκάφος, θα πρέπει πρώτα να υπάρχουν χρήματα για να αγοραστούν, γεγονός που προϋποθέτει στελέχη με οικονομικές γνώσεις. Αφού αγοραστούν θα πρέπει να υποστηριχθούν και να συντηρηθούν με τα κατάλληλα υλικά και στην συνέχεια θα πρέπει να ανεφοδιαστούν σε καύσιμα και τρόφιμα ώστε οι άνθρωποι και τα υλικά να συνεχίσουν να παράγουν έργο. Γι αυτό είναι σημαντικός ο ρόλος της οικονομίας και των logistics στον πόλεμο. Είναι η ήπια δύναμη που μπορεί να λειτουργήσει επικουρικά με την δύναμη πυρός για ένα κοινό πάντα σκοπό. Ο Μέγας Αλέξανδρος στήριξε την εκστρατεία του σε ένα οργανωμένο σύστημα logistics, ο Σουν Τζου μίλησε για την σημασία των οικονομικών θεμάτων στον πόλεμο, οι αρχαίοι Έλληνες είδαμε ότι είχαν την φιλοσοφία της οικονομίας στην καρδιά του πολέμου. Ακόμα και ο Κλαούσεβιτς με τις αιρετικές του αντιλήψεις για τα logistics

σίγουρα θα χρειάστηκε να τραφεί στην περίοδο του πολέμου, σίγουρα θα χρειάστηκε να ανεφοδιαστεί σε καύσιμα και πολλές φορές θα ευχήθηκε να μπορούσαν οι στρατιώτες του να πολεμούν με καλύτερα όπλα που θα μπορούσαν να έχουν αποκτηθεί με καλύτερη οικονομική διαχείριση των πόρων.

Η οικονομία δεν πολεμά, αλλά παρέχει τα μέσα για να γίνει ο πόλεμος. Χωρίς υλικά δεν μπορούμε να μιλάμε για συμμετοχή σε μάχη. Χωρίς ανεφοδιασμό δεν μπορούμε να περιμένουμε την νίκη. Το παράδειγμα της Αγγλίας στον Α΄ Π.Π, όπου παρατηρήθηκαν διαφωνίες σχετικά με την στρατηγική διαχείρισης των οικονομικών πόρων για την κατασκευή οπλικών συστημάτων, είναι μόνο μία μικρή απόδειξη της σημαντικότητας των logistics σε επίπεδο υψηλής στρατηγικής, δηλαδή σε επίπεδο αμυντικής βιομηχανίας. Ο πόλεμος των Φώκλαντς είναι ο ίδιος ένας πόλεμος logistics. Χιλιάδες μίλια μακριά από την Αγγλία δεν υπήρχε καμία προοπτική νίκης χωρίς αποτελεσματικό σύστημα υποστήριξης και εφοδιασμού. Ομοίως και στον πόλεμο στο Ιράκ. Εκεί οι αριθμοί έδειξαν πόσο μεγάλο εγχείρημα μπορεί να είναι ο εφοδιασμός ενός εκστρατευτικού σώματος.

Σήμερα που η οικονομική κρίση παγκοσμίως είναι παρούσα, ο ρόλος της οικονομίας αναδεικνύεται όλο και περισσότερο. Η ανάγκη για εξοικονόμηση πόρων στις ένοπλες δυνάμεις μπορεί να επιτευχθεί μέσα από την λειτουργία ενός αποτελεσματικού συστήματος logistics που θα διασφαλίζει την απόκτηση, αποθήκευση, συντήρηση και διανομή των στρατιωτικών εξοπλισμών με χαμηλό κόστος. Ουσιαστικά πρόκειται για μία μάχη στο πεδίο της οικονομίας, ένας πόλεμος χωρίς όπλα, αλλά ένας πόλεμος για να μπορέσουμε να συνεχίσουμε να αποκτούμε όπλα.

*«Φυσικά ένας στρατός χωρίς...τροφή για το στράτευμα και άλλες προμήθειες
είναι καταδικασμένος» Σουν Τζου*

Βιβλιογραφία

Έλληνες συγγραφείς

Αθανασίου Ε, Κόλλιας Χ, Ζωγραφάκης Σ (2002) “The Effects of Defence Spending Reductions: A CGE Estimation of the Foregone Peace Dividend in the Case of Greece”, *Defence and Peace Economics*, 13(2): 109-119

Αντωνάκης Ν, *Αμυντικές δαπάνες και εθνική οικονομία* (Εκδόσεις Ευρωπαϊκές ΕΠΕ, 1989)

Αντωνάκης Ν, *Εφαρμογή Οικονομικών της Άμυνας στην Ελληνική Οικονομία* (Εκδόσεις Παπαζήση, 2002)

Αντωνάκης Ν, *Η πολιτική οικονομία της άμυνας στη μεταπολεμική Ελλάδα* (Εκδόσεις Συμεών)

Βιδάκης Ι, *Στοιχεία Οικονομίας* (Εκδόσεις Σχολή Ναυτικών Δοκίμων, 2006)

Γενικό Επιτελείο Ναυτικού, *Ε. Ο. Υ (Εγχειρίδιο Οικονομικής Υπηρεσίας)*

Γενικό Επιτελείο Στρατού, *Στρατιωτικός Κανονισμός: Γενικός Κανονισμός Υπηρεσίας στο Στρατό* (Εκδόσεις Τυπογραφείο Ελληνικού Στρατού, 2003)

Γεωργακόπουλος Θ. Α , *Εισαγωγή στη Δημόσια Διοίκηση* (Εκδόσεις Ε. Μπένου, 2005)

Κάντας Α. Ν, *Οικονομική Άμυνας-Ασφάλειας* (Εκδόσεις Παπαζήση, 2005)

Κολιόπουλος Κ, *Η Στρατηγική Σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα* (Εκδόσεις: Ποιότητα, 2008)

Κόλλιας Χ. Γ, *Η πολιτική οικονομία της άμυνας* (Εκδόσεις Παρατηρητής, 1998)

Κόλλιας Χ. Γ, *Ελλάδα-Τουρκία Άμυνα, Οικονομία και Εθνική Στρατηγική* (Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, 2001)

Μάρδας Δ, *Τα Οικονομικά των Προμηθειών του Δημοσίου* (Εκδόσεις Ζυγός, 1999)

Μοσχοβής Γ, *Η οικονομία της άμυνας και η άμυνα της οικονομίας* (Εκδόσεις Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, 2000)

Μπουραντάς Δ, *Ηγεσία: Ο δρόμος της διαρκούς επιτυχίας* (Εκδόσεις Κριτική, 2005)

Παλαιός Π (2006), “Αμυντικές δαπάνες και οικονομική ανάπτυξη. Συμβαδίζουν;” *Προσεγγίσεις-Στρατιωτική Σχολή Αξιωματικών Σωμάτων*, 72: 18-20

Παλαιός Π, *Ελλάδα-Τουρκία: Ο ρόλος της άμυνας και της οικονομίας* (Θεσ/νίκη, ΑΠΘ: εισήγηση στο μάθημα Οικονομική Συστημάτων, επιβλέπων: Θ. Οικονόμου ,επίκουρος καθηγητής, 2007)

Παπασωτηρίου Χ, Η ελληνική υψηλή στρατηγική προς τον 21^ο αιώνα, σελ. 194 στο Χρ. Γιαλλουρίδης και Π. Ι. Τσάκωνας (επιμέλεια), *Ελλάδα και Τουρκία μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου* (Αθήνα: Εκδόσεις Ι.Σιδέρης, 1999)

Παπασωτηρίου Χ, *Βυζαντινή υψηλή στρατηγική, 6^{ος}-11^{ος} αιώνας* (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2007)

Πετρίδου Ε, *Διοίκηση-Μάνατζμεντ* (Εκδόσεις Ζυγός, 2001)

Πλατιάς Α.Γ, Κολιόπουλος Κ, *Thucydides on Strategy. Athenian and Spartan Grand Strategies in the Peloponnesian War and their Relevance Today* (Αθήνα: Εκδόσεις Eurasia Publications, 2006)

Ράφτης Τ. Ε, *Εισαγωγή στην θεωρία της επιστήμης* (Θεσσαλονίκη, 2004)

Σεβδαλής Ι. Α, *Τα αντισταθμιστικά οφέληματα στην ελληνική αμυντική βιομηχανία* (Αθήνα : Εκδόσεις Παπαζήση, 2004)

Ταχτσίδης Κ (2009), “Συστήματα υψηλής αξιοπιστίας και ασφάλειας” *Cargo Plus*, 11: 38-39

Τσάκωνας Π. Ι , *Σύγχρονη ελληνική εξωτερική πολιτική* (Αθήνα, Εκδόσεις: Ι. Σιδέρης, 2003)

Χυτήρης Λ. Σ, *Οργανωσιακή Συμπεριφορά: Η ανθρώπινη συμπεριφορά σε οργανισμούς και επιχειρήσεις* (Εκδόσεις Interbooks, 2001)

Ξένοι συγγραφείς

Adams V, *Logistic Support for the Falklands Campaign* (Εκδόσεις: King’s College)

Beaver D. R “Deuce and a Half: Selecting U.S. Army Trucks, 1920-1945” στο John A. Lynn (επιμέλεια) *Feeding Mars: Logistics in Western Warfare from the Middle Ages to the Present* (Εκδόσεις West View Press, 1993)

Bruce R. V “The Misfire of Civil War R&D” στο John A. Lynn (επιμέλεια) *Feeding Mars: Logistics in Western Warfare from the Middle Ages to the Present* (Εκδόσεις West View Press, 1993)

Camm F, Greenfield, V. A. *How should the army use contractors on the battlefield?* (Εκδόσεις Rand Arroyo Center, 2005)

Clausewitz Car Von, (μτφ Michael Howard και Peter Paret), *On War* (Εκδόσεις Oxford University Press, 2007)

- Clausewitz Carl Von, *On War* (Εκδόσεις Βάνιας, 1999)
- Crevelde M. V, *Επιμελητεία και Πόλεμος* (Εκδόσεις Κ. Τουρίκη, 1977)
- Edwards J. E, *Combat Service Support Guide* (Εκδόσεις Stackpole Books, 2004)
- Grofe J “Human rights and private Military Companies: A Double-Edged Sword too Dangerous to Use?” στο Thomas Jager, Gerhard Kummel (επιμέλεια) *Private Military and Security Companies. Chances, Problems, Pitfalls and Prospects* (Εκδόσεις VS Verlag, 2007)
- Engels D. W, *Alexander the Great and the Logistics of the Macedonian Army* (Εκδόσεις: University of California Press, 1978)
- Hanson V. D, *Ο Δυτικός Τρόπος Πολέμου: Η αποφασιστική μάχη στην Κλασική Ελλάδα* (Εκδόσεις: Κ. Τουρίκη, 2004)
- Henderson J. H, *Military Logistics Made Easy. Concept, Theory and Execution* (Εκδόσεις Author House, 2008)
- Henderson H. J, *The process of military distribution management* (Εκδόσεις Author House, 2006)
- Hoyt T. D, *Military Industry and Defence Policy* (Εκδόσεις Routledge, 2007)
- Jones J. V, *Integrated Logistics Support Handbook* (Εκδόσεις McGraw-Hill, 1994)
- Keegan J, *Η ιστορία του πολέμου* (Εκδόσεις Νέα Σύνορα, 1997)
- Kinsley C. *Private Contractors and the Reconstruction of Iraq. Transforming military logistics* (Εκδόσεις Routledge, 2009)
- Luttwak E. N, *Strategy: The Logic of War and Peace* (Cambridge: Εκδόσεις Harvard University Press, 2001)
- Luttwak E. N, “Logistics and the Aristocratic idea of War” στο John A. Lynn (επιμέλεια) *Feeding Mars: Logistics in Western Warfare from the Middle Ages to the Present* (Εκδόσεις West View Press, 1993)
- Lynn J. A “The History of Logistics and Supplying War” στο John A. Lynn (επιμέλεια) *Feeding Mars: Logistics in Western Warfare from the Middle Ages to the Present* (Εκδόσεις West View Press, 1993)
- Meyerson J. D. “War Plans and Politics: Origins of the American Base of Supply in Vietnam” στο John A. Lynn (επιμέλεια) *Feeding Mars: Logistics in Western Warfare from the Middle Ages to the Present* (Εκδόσεις West View Press, 1993)
- Νταβούτογλου Α, *Το στρατηγικό βάθος. Η διεθνής θέση της Τουρκίας* (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2010)

Pagonis W. G, *Moving Mountains* (Εκδόσεις Harvard Business School, 1992)

Σουν Τζου, *Η τέχνη του πολέμου*, (Εκδόσεις Παπασωτηρίου, 2008)

Smith A, *Ερευνα για την Φύση και τις αιτίες του Πλούτου των Εθνών* (Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 2000)

Sumida Tetsuro Jon “Forging the Trident: British Naval Industrial Logistics, 1914-1918”, στο John A. Lynn (επιμέλεια) *Feeding Mars: Logistics in Western Warfare from the Middle Ages to the Present* (Εκδόσεις West View Press, 1993)

Διαδικτυακές πηγές

Δημοπούλου Σ. “Ο εφοδιασμός μίας γιγάντιας εκστρατείας”
(Ιστοσελίδα Logistics and Management)
<http://www.logistics-management.gr/article.php?ID=506>
(Ημερομηνία πρόσβασης 25 Μαρτίου 2011)

Ελληνική Εταιρεία Logistics “Τι είναι τα Logistics;”
(Ιστοσελίδα Ελληνικής Εταιρείας Logistics)
<http://www.logistics.org.gr/4/27/136/>
(Ημερομηνία πρόσβασης 14 Μαρτίου 2011)

McComas CDR “Beyond the General Belgrano and Sheffield: Lessons in Undersea and Surface Warfare from the Falkland Island Conflict”
(8-4-1998)
<http://www-cs-students.stanford.edu/~lswartz/falklands.pdf>
(Ημερομηνία πρόσβασης 29 Μαρτίου 2011)

“Modernizing Defence Logistics”
(Ιστοσελίδα «AIA: Aerospace Industries Association», 25-06-2009)
http://www.aia-aerospace.org/assets/paper_v1_0_6_25_09_rr.pdf
(Ημερομηνία πρόσβασης 28 Μαρτίου 2011)

“Gulf War”
(Ιστοσελίδα Wikipedia)
http://en.wikipedia.org/wiki/Gulf_War
(Ημερομηνία πρόσβασης 27 Μαρτίου 2011)

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Τηλ. 210 - 92 01 001

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ

--	--	--

